

यथा पक्वफलानां पतनं
विना भयं नास्ति तथा
नवजातस्य मनुष्यस्य
मृत्युतः परं भयं नास्ति ।
▶▶ वाल्मीकि

कालप्रिया

प्रधान संपादकः आशीष दुबे

सत्य की कसौटी पर खरा

▶▶ वर्ष-12

▶▶ अंक-8

▶▶ भोपाल, जून 2026

▶▶ पृष्ठ-8

▶▶ मूल्य 2 रुपए

राज्यस्य समग्रविकासं, जनकल्याणं, सांस्कृतिकगौरवं च प्रवर्धयितुं 5,960 कोटिरूप्यकाणां योजनानां सहितं अनेकाः जनकल्याणपरियोजनानां अनुमोदनं कृतम्

मुख्यमन्त्री कन्या विवाहः कल्याणी विवाहः सहायता योजना च निरन्तरतायै अनुमोदनं, यस्य अनुमोदनं 1,740 कोटिरूप्यकाणि 57

225 सरकारी माध्यमिकविद्यालयानाम्
उच्चविद्यालयेषु, 300 उच्चविद्यालयानाम्
उच्चमाध्यमिकविद्यालयेषु च उन्नयनार्थं
सिद्धान्तः अनुमोदनं।

शून्यप्रतिशतव्याजेन कृषकान्

अल्पकालीनसस्यत्राणं प्रदातुं योजना

अन्तर्गतं शुजलपुरे (शाजापुर) नव सरकारी

विधिमहाविद्यालयस्य स्थापनायाः

अनुमोदनम्।

शुजलपुर (शाजापुर) में नवीन सरकारी विधि

महाविद्यालय के उद्घाटन हेतु अनुमोदन।

मुख्यमन्त्री डॉ. यादवस्य अध्यक्षतायां

मन्त्रालये मन्त्रिमण्डलस्य समागमः

समाप्तः।

कोटि 57 लाख की अनुमोदन

भोपाल । मुख्यमन्त्री डॉ. मोहन यादवस्य अध्यक्षतायां मंगलवासरे मन्त्रालये मन्त्रिमण्डलस्य समागमः समाप्तः। सभायां राज्यस्य समग्रविकासं, जनकल्याणं, सांस्कृतिकगौरवं च प्रवर्धयितुं 5,960 कोटिरूप्यकाणां योजनाः समाविष्टाः अनेकाः जनकल्याणपरियोजनाः अनुमोदिताः। महिलासशक्तिकरणं सामाजिकोत्थानं च अग्रे सारयितुं सभायां 2026 तमस्य वर्षस्य एप्रिल-मासस्य प्रथमदिनात् आरभ्य आगामिपञ्चवर्षेभ्यः मुख्यमन्त्रिणः कन्याविवाहयोजनायाः निरन्तरतायै 1,740 कोटि 57 लक्षरूप्यकाणां अनुमोदनं कृतम्। शिक्षाक्षेत्रे क्रान्तिकारीपदे राज्ये सर्वकारीयमाध्यमिक-उच्चविद्यालयानाम् उन्नयनस्य योजनायाः सिद्धान्तः अनुमोदनं दत्तम्, येन छात्राणां शैक्षिकप्रवेशः वर्धते, शिक्षणं त्यक्तुं दरं न्यूनीकरिष्यते च। तदतिरिक्तं कृषकानां आर्थिकसमर्थनार्थं शून्यप्रतिशतव्याजेन अल्पकालिकसस्यत्राणयोजनायाः नवीनशर्तानाम्, शुजलपुरे (शाजापुर) नूतनशासकीयकानूनमहाविद्यालयस्य स्थापना, लक्षितसार्वजनिकवितरणव्यवस्थायाः अन्तर्गतं 3,580 कोटिभ्यः अधिकस्य निरन्तरता, आदिवासीक्षेत्राणां विद्युत्करणं च इति विषये महत्त्वपूर्णनिर्णयः गृहीताः।

मुख्यमन्त्री कन्या विवाह तथा कल्याणी विवाह सहायता योजना के कार्यान्वयन हेतु 1,740

मुख्यमन्त्री कन्याविवाहसहायतायोजनायाः च पञ्चवर्षपर्यन्तं कार्यान्वयनार्थं 1,740 कोटिः 57 लक्षरूप्यकाणां अनुमोदनं कृतम्, यत् 2026 तमस्य वर्षस्य एप्रिल-मासस्य प्रथमदिनात् आरभ्य राज्यसर्वकारेण। योजनायाः अन्तर्गतं दरिद्र, आवश्यकतावाशात्, निराश्रयान्, निर्धनपरिवारेभ्यः विवाहयोग्यबालिकानां/विधवाणां/परित्यक्तानाम् महिलानां सामूहिकविवाहार्थं प्रतिजन्यायाः 55,000 आर्थिकसहायता प्रदत्ता अस्ति। योजनायाः अन्तर्गतं 2021-22 तः 2025-26 यावत् वित्तीयवर्षेभ्यः 1,72,905 लाभार्थिभ्यः 989 कोटि 80 लक्ष 62 सहस्राधिकं सहायता प्रदत्ता अस्ति मुख्यमन्त्री कन्या विवाह योजना एकः महत्त्वपूर्णं महिलासशक्तिकरणयोजना अस्ति, यस्याः अन्तर्गतं निर्धनानाम् आवश्यकतावाशात् च मातापितृणां बालिकानां सामूहिकविवाहस्य आयोजनं भवति। एषा योजना विवाहाय कानूनी आयुः सुनिश्चितं करोति। एषा योजना महिलानां सामाजिकोत्थानार्थं महत्त्वपूर्णं अस्ति। 225 सरकारी माध्यमिकविद्यालयानाम् उच्चविद्यालयेषु, 300 उच्चविद्यालयानाम् उच्चमाध्यमिकविद्यालयेषु च उन्नयनार्थं सिद्धान्तः अनुमोदनं। छात्राणां कृते शैक्षिकपरिवेषणं गुणवत्तां च वर्धयितुं सर्वकारीयमाध्यमिकविद्यालयानाम्

उच्चविद्यालयेषु, उच्चमाध्यमिकविद्यालयेषु च उन्नयनस्य योजनायाः मन्त्रिमण्डलेन सिद्धान्तः अनुमोदनं कृतम्। अनुमोदनानुसारं 2026-27 वर्षे 75 माध्यमिकविद्यालयाः उच्चविद्यालयेषु, 100 उच्चविद्यालयेषु उच्चमाध्यमिकविद्यालयेषु च उन्नयनं करिष्यन्ति। तथैव आगामिषु वर्षेभ्यः 2027-28, 2028-29 च प्रतिवर्षं 75 माध्यमिकविद्यालयानाम् 100 उच्चविद्यालयानाञ्च उन्नयनार्थं सिद्धान्तः अनुमोदनं दत्तम् अस्ति। अपि च विद्यालयानाम् उन्नयनार्थं 635 कोटि 24 लक्षरूप्यकाणां अनुमानितव्ययस्य प्रस्तावः अनुमोदितः। विकसित मध्यप्रदेशे च 2047 इत्यस्य अन्तर्गतं 2029 वर्षपर्यन्तं 100 प्रतिशतं सकलनामाङ्कनदरं प्राप्तुं लक्ष्यं निर्धारितम् अस्ति। मापदण्डानाम् आधारेण जिलास्तरीयमानचित्रणानुसारं 315 उच्चविद्यालयाः 214 उच्चमाध्यमिकविद्यालयाः च उद्घाटयितुं आवश्यकताः सन्ति। सन्दिपानीविद्यालयानाम् जलग्रहणक्षेत्रे विद्यालयानां उन्नयनं न भविष्यति। यदि सन्दिपानीविद्यालयानाम् जलग्रहणक्षेत्रस्य अन्तः विद्यालयेभ्यः सर्वे छात्राः सदीपानीविद्यालयेषु नामाङ्किताः सन्ति तर्हि यत्र आवश्यकता भवति तत्र अन्यस्थानेषु विद्यालयानां युक्तिकरणं भविष्यति। उन्नतविद्यालयः स्वस्य विद्यमानभवनेषु अन्येषु सर्वकारीयभवनेषु वा कार्यं करिष्यति। आवश्यकतायाः, बजटस्य च उपलब्धतायाः आधारेण अतिरिक्तकक्षाणां

अनुमोदनं भविष्यति। गतिशक्तिपोर्टलस्य, जनसंख्यायाः, यू-डीआईएसई इत्यस्य च आँकडानां आधारेण आवश्यकानां विद्यालयानां वास्तविकसङ्ख्यायाः अनुमानं भविष्यति। राज्ये सकलनामाङ्कनदरः (लक्षक) उच्चविद्यालयस्तरस्य 75 प्रतिशतं, उच्चमाध्यमिकस्तरस्य 55 प्रतिशतं च अस्ति। स्थानान्तरणस्य दरः 8 तः 9 पर्यन्तं 77 प्रतिशतं, 10 तः 11 पर्यन्तं 68 प्रतिशतं च भवति। विद्यालयानां मध्ये दीर्घदूरायाः कारणात् छात्राणां नामाङ्कनं न्यूनं भवति अथवा ते नियमितरूपेण उपस्थिताः भवितुम् असमर्थः भवन्ति, येन शिक्षणं त्यक्तुं दरं अधिकं भवति अतः अस्य निर्णयस्य प्राथमिकं उद्देश्यं छात्राणां कृते विद्यालयानां सुलभं कृत्वा उच्चनामाङ्कनं, धारणं च सुनिश्चितं कर्तुं भवति।

शून्यप्रतिशतव्याजदरेण अल्पकालीनसस्यत्राणं प्रदातुं कृषकानां हिताय शर्तानाम् अनुमोदनम्

मन्त्रिमण्डलेन 2026-27 वर्षस्य कृते शून्यप्रतिशतव्याजदरेण कृषकानां कृते अल्पकालीनसस्यत्राणं प्रदातुं योजनायाः अन्तर्गतं कृषकानां हिताय शर्ताः अनुमोदिताः। अनुमोदनानुसारं खरीफ-रबी-ऋतुयोः पृथक् पृथक् नियततिथिः न स्थापिताः भविष्यन्ति; तस्य स्थाने एकः वार्षिकऋतुसीमा स्थापिता भविष्यति, यत्र नगदस्य वस्तुऋतुस्य च उपसीमाः भविष्यन्ति। योजनायाः अन्तर्गतं नियततिथिः अनुमोदितवार्षिकऋतुसीमायाः प्रथमऋतुनिष्कासनात् 12 मासाः निर्धारिता भविष्यन्ति। अल्पकालिकसस्यत्राणस्य लाभं गृह्णन्तः कृषकाः 1.25 प्रतिशतं (सामान्य) व्याजसहायतां प्राप्नुयुः, ये कृषकाः निर्धारितनियततिथिपर्यन्तं ऋणं परिशोधयन्ति, तेषां कृते राज्यसर्वकारेण 4 प्रतिशतं प्रोत्साहनं (अतिरिक्तव्याजसहायता) प्रदत्ता भविष्यति राज्ये जिलासहकारीकेन्द्रीयबैंकेः सह सम्बन्धानां बहुउद्देशीयप्राथमिककृषिऋतुसहकारीसंस्थानां माध्यमेन कृषकानां कृते शून्यप्रतिशतव्याजदरेण अल्पकालिकसस्यत्राणं प्रदातुं योजना 2012-13 तः प्रचलति। योजनायाः अन्तर्गतं खरीफ-रबी-ऋतुयोः नियततिथिपर्यन्तं ऋणं परिशोधयन्ति ये कृषकाः 3 लक्षपर्यन्तं अल्पकालीनसस्यत्राणस्य व्याजात् मुक्ताः सन्ति राज्यसर्वकारः प्रतिवर्षं नियततिथिसहितं आधारदरं निर्धारयति। राज्यसर्वकारः अवशिष्टां राशिं व्याजसहायतारूपेण प्रदाति, भारतसर्वकाराद् प्राप्तं व्याजसहायतां नियतमूलदरात् कटयित्वा एतेन राज्ये शून्यप्रतिशतव्याजदरेण कृषकानां कृते

अल्पकालीनऋतुस्य उपलब्धिः भवति।
शुजलपुर (शाजापुर) में नवीन सरकारी विधि महाविद्यालय के उद्घाटन हेतु अनुमोदन

मुख्यमन्त्रीधोषणानुसारं मन्त्रपरिषद् 2026-27 शैक्षिकसत्रे शुजलपुरे (शाजापुरे) नूतनशासकीयविधिमहाविद्यालयस्य उद्घाटनस्य अनुमोदनं कृतवती। अनुमोदनस्य अनुसारं नव शिक्षणपदानि अष्ट अशिक्षणपदानि च समाविष्टानि कुलम् 17 पदाः निर्मिताः, 239,92,000 व्ययः च अनुमोदितः अस्ति उच्चशिक्षाविभागाय अपि आवश्यककार्याणि कर्तुं अधिकृतता प्राप्ता अस्ति। जवाहरलालनेहरू स्मृतिशासकीयशातकोत्तरमहाविद्यालयः शुजलपुरः संकायरूपेण त्रिवर्षीयं विधिपाठ्यक्रमं (एलएलबी) प्रदाति। भारतीयस्य बार काउन्सिलस्य 2008 तमे वर्षे निर्मितस्य कानूनीशिक्षानियमानुसारं मान्यताप्राप्त्यर्थं विधिपाठ्यक्रमः संकायस्य न अपितु पृथक् सरकारीकानूनमहाविद्यालये अवश्यं प्रदत्ताः भवेयुः अस्य आधारेण शुजलपुरे नूतनं सर्वकारीयं विधिमहाविद्यालयं स्थापितं भवति।

सार्वजनिकवितरणव्यवस्थायाः अन्तर्गतं 3,580.7 मिलियनरूप्यकाणां अनुमोदनं

मन्त्रिमण्डलेन 16 तमे केन्द्रीयवित्तआयोगस्य अवधिपर्यन्तं लक्षितसार्वजनिकवितरणव्यवस्थायाः योजनायाः निरन्तरसञ्चालनार्थं 3,580.7 मिलियनरूप्यकाणां अनुमोदनं कृतम्, यत् 16 तमे केन्द्रीयवित्तआयोगस्य अवधिपर्यन्तं, 1 अप्रैल, 2026 तः 31 मार्च, 2031 पर्यन्तं, सार्वजनिकवितरणव्यवस्थायाः, योजनायां, तथा च खाद्य, नागरिक आपूर्ति, उपभोक्तृसंरक्षणविभागे परियोजनायां।

अन्ये निर्णयः

मन्त्रिमण्डलेन निर्णयः कृतः यत् राज्यसर्वकारः प्रधानमन्त्री जनजाति आदिवासीन्यायमहा अभियानस्य (पीएम जनमान) तथा धरती आबा जनजाति ग्राम उत्कर्ष अभियानस्य अन्तर्गतं विद्युत्करणकार्यस्य कृते भारतसर्वकारेण प्रदत्तस्य केन्द्रीयभागस्य देयस्य एसजीएसटी वितरणकम्पनीभ्यः शेरपरपूञ्जीरूपेण उपलब्धं करिष्यति।

मध्यप्रदेशसर्वकारः आदिवासीसंस्कृतेः संरक्षणाय विकासाय च प्रतिबद्धः अस्ति : मुख्यमन्त्री डॉ. यादव

राज्यं सिकल सेल् एनीमिया इत्यस्य नियन्त्रणे अग्रणी अस्ति, यः रोगः पीढयः प्रभावितं करोति

आदिवासी संस्कृतिः, आनन्दस्य, सुखस्य च वर्णाः आदिवासीवर्णेषु प्रसारिताः सन्ति

भोपाल। मुख्यमन्त्री डॉ. मोहन यादवः उक्तवान् यत् राज्यसर्वकारः आदिवासीसंस्कृतेः संरक्षणाय, आदिवासीसमाजस्य विकासाय, सामाजिकसमस्यानां निवारणाय च कार्यं कुर्वन् अस्ति। सिकल सेल् एनीमिया नियन्त्रणस्य कार्यं 2022 तमे वर्षे आरम्भम्, तस्य सकारात्मकं परिणामं प्राप्तम् । राज्यसर्वकारः सिकलसेल् एनीमिया इत्यस्य परीक्षणं, नियन्त्रणं, चिकित्सा च कर्तुं कार्यं कुर्वन् अस्ति, यः रोगः पीढयः प्रभावितः भवति। अस्मिन् क्षेत्रे राज्यं अग्रणी अस्ति। आदिवासीसमाजकानां सम्मानार्थं राज्ये त्रीणि विश्वविद्यालयानि स्थापितानि सन्ति। सतपुराक्षेत्रे राजा भभूतसिंहः, राजाशंकरशाहः, रघुनाथशाहः, रानीदुर्गावती च स्मृते विविधाः कार्यक्रमाः आयोजिताः सन्ति। मुख्यमन्त्री डॉ. यादव भोपालसमीपे आचारपुरग्रामे पञ्चदिवसीय शिल्पकारमहोत्सवस्य समापनसमारोहं सम्बोधयन् आसीत्। राष्ट्रीय-डिजाइन-संस्थायाः, आदिवासी-कार्याणां विभागेन च संयुक्तरूपेण आयोजिते अस्मिन् महोत्सवे आदिवासी-कलाकारैः निर्मिताः शिल्पाः प्रदर्शिताः, एतानि कार्याणि आधुनिक-पारम्परिक-शैल्यां प्रस्तुतुं तेषां प्रयत्नस्य प्रशंसा च कृता सः कलाकारैः सह सौहार्दपूर्णं चर्चा अपि कृतवान् । मुख्यमन्त्री डॉ. यादवः आदिवासीशिल्पानां प्रोत्साहनार्थं अधिकप्रयत्नाः क्रियन्ते इति उक्तवान्। आदिवासीशिल्पाः राष्ट्रियस्तरस्य अन्तर्राष्ट्रीयस्तरस्य च मान्यतां प्राप्नुवन्ति। प्रधानमन्त्री नरेन्द्रमोदी इत्यस्य विकासं प्रति विकास- इति अभियानस्य उद्देशं कुर्वन् मुख्यमन्त्री डॉ. यादवः अवदत् यत् देशे सर्वत्र लोकसंस्कृतेः प्रचारार्थं कदमः क्रियमाणाः

सन्ति। सः अपि अवदत् यत् राष्ट्रपतिः द्रौपदी मुर्मू गतसप्ताहे मध्यप्रदेशं गत्वा विविधकार्यक्रमेषु भागं गृहीतवान्, यत् राज्यस्य कृते गौरवस्य विषयः अस्ति। मुख्यमन्त्री डॉ. यादवः टिप्पणीं कृतवान् यत् जूनमासस्य 24 दिनाङ्कः वीरराज्याः रानीदुर्गावतीयाः शहदत्तदिवसः अस्ति। रानी दुर्गावती गौरवशालिनी सांस्कृतिकविरासतां नवीनीच्यतां प्राप्तवती। तस्याः शौर्यं, शौर्यं, साहसं च जगत् दृष्टवान्। रानी दुर्गावती गण्डवनाप्रदेशस्य आत्मसम्मानस्य रक्षणार्थं तत्कालीनस्य मुगलशाकेः विरुद्धं अनेकयुद्धेषु विजयं प्राप्तवती। सा राष्ट्रगौरवार्थं युद्धं कुर्वन्ती स्वप्रणामं त्यागं कृतवती। आज रानी कमलापति के वीरता भूमि भोपाल में वीर रानी दुर्गावती की वीरता को मनम। मुख्यमन्त्री डॉ. यादवः मध्यप्रदेशः अनेकेषां आदिवासीनायकानां भूमिः इति उक्तवान्। मुख्यमन्त्री डॉ. यादवः उक्तवान् यत् आदिवासी शिल्पकरमहोत्सवे आदिवासीकलाकाराः प्रकृतिद्वारा अस्माकं जीवने उत्सवस्य रङ्गं प्रविष्टुं प्रयतन्ते। एनआईडी इत्यनेन आदिवासी पारम्परिककला नूतनासु ऊर्ध्ववतासु उन्नता कृता अस्ति। कलासंस्कृतेः माध्यमेन अनेकेषां जनानां जीवने आर्थिकसमृद्धिः

संस्कृतिस्य, समुदायस्य, सशक्तिकरणस्य च एकीकरणस्य प्रयासः अस्ति। विगतकेषु वर्षेषु एनआईडी-संस्थायाः मध्यप्रदेश-जनजातीयकार्याणां विभागस्य सहकारेण बैगा, गोण्ड, भील, अन्येषां आदिवासीसमुदायानाम् मध्ये डिजाइनविकासकार्यशालाः आयोजिताः सन्ति एतेषां माध्यमेन शिल्पिनः डिजाइनजागरूकता, उत्पादकिकासः, ब्राण्डिङ्ग, पैकेजिङ्ग, विपणनम् इत्यादीनां विषयाणां परिचयं प्राप्तवन्तः, येन तेषां कला वर्तमानविपणनस्य आवश्यकताभिः सह सम्बद्धा भवितुम् अर्हति एनआईडी इत्यनेन आदिवासीसमुदायस्य संस्कृतिः अपि दस्तावेजीकरणं कृतम् अस्ति। तेषां समृद्धसांस्कृतिकविरासतां संरक्षणार्थं एतत् महत्त्वपूर्णं सोपानम् अस्ति। एतेन रोजगारस्य अपि च सांस्कृतिकविकासस्य नूतनाः अवसराः सृज्यन्ते। एनआईडी आदिवासीसमुदायानाम् लोकल फुल्लोकेल इत्यनेन सह सम्बद्धस्य राष्ट्रनिर्माणे महत्त्वपूर्णं भूमिकां निर्वहति। आदिवासी कलाकाराः गगनसिंह मराविमहोदयः स्वस्य अनुभवं साक्षां कृत्वा अवदत् यत् गोण्डचित्रकाराः आदिवासीमहोत्सवे नूतनानि वस्तुनि ज्ञातुं अवसरं प्राप्तवन्तः। भीलचित्रकारा श्रीमती गोरिया भवो उक्तवती यत् अस्मिन् उत्सवे अस्माकं चित्रकलायां उत्थितिं कर्तुं अवसरः प्राप्तः। आदिवासीमहोत्सवे 140 तः अधिकाः आदिवासीशिल्पिनः भागं गृहीतवन्तः। अस्मिन् कार्यक्रमे आदिवासीकलायां, शिल्पानां, आजीवनानां च प्रचारार्थं क्रियमाणाः प्रयत्नाः प्रदर्शिताः। पञ्चदिवसीयमहोत्सवे मध्यप्रदेशस्य विभिन्नक्षेत्रेभ्यः 140 तः अधिकाः आदिवासीशिल्पिनः भागं गृहीतवन्तः।

90 प्रतिशताधिकाः नागरिकाः एकरूपनागरिक संहितायां पक्षे सन्ति : मुख्यमन्त्री डॉ. यादवः

सर्वेषु जिल्लेषु यूसीसी विषये सभाः आयोजिताः सन्ति

भोपाल । मुख्यमन्त्री डॉ. मोहन यादवः राज्ये एकरूपनागरिकसंहिता (यूसीसी) कार्यान्वितुं सर्वेषु जिल्लेषु जनपरामर्शसभाः आयोजिताः इति उक्तवान्। सर्वेषु मण्डलेषु शान्तिपूर्वकं कार्यस्य समापनम् अभवत्। राज्यस्तरीयः परामर्शः भोपाले जूनमासस्य 22 दिनाङ्के अभवत्। सर्वैः आयोगैः, विभागैः, राजनैतिकदलैः, धार्मिकनेतृभिः च सह पृथक् पृथक् सभाः कृताः येन स्वमतसङ्ग्रहः कृतः। यूसीसी विषये सुझावामन्त्रियुं समाग्रायाः लाभार्थिभ्यः प्रायः 3.49 कोटिः एस्पएमएस-सन्देशाः प्रेषिताः। नागरिकेभ्यः 9 लक्षाधिकाः सुझावाः प्राप्ताः, येषु 90 तः अधिकाः यूसीसी-पक्षे सन्ति। अल्पसंख्यकसमुदायैः अपि महत्त्वपूर्णं समर्थनं प्रकटितम् अस्ति। समितिः विधिविभागेन सह मिलित्वा विधेयकस्य मसौदे कार्यं कुर्वती अस्ति। मुख्यमन्त्री डॉ. यादवः मन्त्रालये मन्त्रिमण्डलस्य सभायाः पूर्वं स्वसम्बोधने एतां सूचनां दत्तवान्।

गुरुपूर्णिमापक्षे सर्वेषु विद्यालयेषु करणीयाः क्रियाकलापाः

मुख्यमन्त्री डॉ. यादवः सूचितवान् यत् राज्ये 15 जुलैतः 29 जुलाईपर्यन्तं गुरुपूर्णिमापक्षः आचर्यते। अस्मिन् काले सर्वेषु विद्यालयेषु विविधाः शैक्षणिकाः सांस्कृतिकाः च स्पर्धाः क्रियाकलापाः च भविष्यन्ति। अस्मिन् कार्यक्रमे जनप्रतिनिधिः, अभिभावकाः, विधयविशेषज्ञाः च भागं गृह्णन्ति। छात्रविकासाय कार्ययोजना भविष्यति। विद्यालयशिक्षाविभागेन दैनिककार्ययोजना निर्मिता, यस्मिन् भाषणानि, निबन्धप्रतियोगिताः, संस्कृतश्लोकप्रस्तुतिः, स्वास्थ्यजागरूकता, वृक्षरोपणम्, करियरमार्गदर्शनम्, इत्यादयः विषयाः सन्ति। अस्मिन् काले सदीपनीविद्यालयेषु एकदिवसीयः गुरुपूर्णिमा-उत्सवः भविष्यति। विद्यालयस्य छात्राः विज्ञानप्रदर्शनेषु, नवीनताकार्यक्रमेषु, अन्येषु च कार्येषु भागं गृह्णन्ति। अभिभावकाः, जनप्रतिनिधिः, नागरिकाः च कार्यक्रमे भागं गृह्णन्ति।

बन्धवगढ टाइगर रिजर्व को देशे विदेशे च विशेष मान्यता

मुख्यमन्त्री डॉ. यादवः सूचितवान् यत् प्रसिद्धं वन्यजीवपर्यटनस्थलं बन्धवगढवाघसंरक्षणं इण्डिया टुडे पर्यटनसर्वेक्षणं पुरस्कारं च 2026- इति श्रेण्यां

चयनपुरस्कारः - सर्वोत्तमव्यवसायजीवनव्यवस्था-न् इति वर्गे पुरस्कृतः अस्ति गोवानगरे केन्द्रीयपर्यटनसंस्कृतिमन्त्री श्री गजेन्द्रसिंहशेखावतेन एषः पुरस्कारः प्रदत्तः। बन्धवगढवाघसंरक्षणक्षेत्रं भारतस्य विदेशस्य च पर्यटकानां मध्ये समृद्धजैवविविधतायाः, विशालव्यञ्जनसंख्यायाः, प्राकृतिकसौन्दर्यस्य, प्रभावीसंरक्षणप्रबन्धनस्य च कृते प्रसिद्धम् अस्ति एषः पुरस्कारः जैवविविधताक्षेत्रे राज्यसर्वकारस्य प्रयत्नस्य परिणामः अस्ति।

जलगंगा संवर्धन अभियान के समापन समारोह के लिए पंचायत स्तर पर गतिविधियाँ होंगे

मुख्यमन्त्री डॉ. यादवः अवदत् यत् राज्ये 19 मार्च दिनाङ्के आरम्भस्य जलगंगासंवर्धनस्य अभियानस्य समापनं 2026 तमस्य वर्षस्य जूनमासस्य 25 तः 30 दिनाङ्कपर्यन्तं समारोहेन भविष्यति। भारतसर्वकारस्य जलसञ्चयजनसमितिद्वारा अभियानं मध्यप्रदेशः तृतीयस्थाने अस्ति। डिण्डोरी, खण्डवा, शहडोल च देशस्य शीर्षदशसु मण्डलेषु अन्यतमाः सन्ति, खण्डवा, इन्दौर च नगरपालिकासंस्थाः देशस्य शीर्षं 10 नगरनिकायेषु सन्ति अभियानस्य अन्तर्गतं जलसंरक्षणाय, संरक्षणाय च राज्ये महत्त्वपूर्णं कार्यं कृतम् अस्ति। मुख्यमन्त्री डॉ. यादवः सर्वेषु ग्रामपञ्चायतेषु समारोहात्मकसमापनसमारोहः करणीयः इति उक्तवान्। अभियानस्य अन्तर्गतं कृतानां कार्याणां प्रदर्शनी, भाषणं, ग्रामपञ्चायतेषु जनसहभागिता सह कृतानां कार्याणां प्रस्तुतिः, जलस्य विवेकपूर्वकं उपयोगं कर्तुं प्रतिज्ञा च प्रशान्नीया।

मुख्यमन्त्री डॉ. यादवः किसानसम्माननिधिकृते प्रधानमन्त्री मोदी प्रति आभारं प्रकटितवान्

मुख्यमन्त्री डॉ. यादवः राष्ट्रपतिद्रौपदी मुर्मू इत्यस्य राज्ययात्रायाः विषये सूचनां दत्त्वा राष्ट्रप्रतिभुम् राज्यस्य उपलब्धीनां प्रशंसाम् अकरोत् इति अवदत्। मुख्यमन्त्री डॉ. यादवः अवदत् यत् 20 जून दिनाङ्के प्रधानमन्त्री नरेन्द्रमोदी प्रधानमन्त्रिणः किसानसम्माननिधिनिधि कृषकानां कृते स्थानान्तरितवान् राज्ये 81 लक्षाधिकाः कृषकाः पीएम किसानसम्माननिधिरूपेण ₹1,640 कोटिरूप्यकाणि प्राप्तवन्तः।

भारत-ओमान-देशयोः ऐतिहासिकव्यापक-आर्थिक-साझेदारी-सम्झौतेन नूतनव्यापारसम्बन्धस्य आरम्भः अभवत्

भारत-ओमानयोः मध्ये अयं सम्झौताः प्रधानमन्त्रिणः श्रीनरेन्द्रमोदी-महोदयस्य दूरदर्शी नेतृत्वे सामरिक-आर्थिकसाझेदारी-नवयुगस्य आरम्भं करोति

2047 तमवर्षपर्यन्तं विकसितभारतस्य कृते नूतनः व्यापारगलियाराः ओमानदेशं प्रति भारतस्य 99.38 प्रतिशतं निर्यातस्य कृते सीईपीए शुन्यशुल्कप्रवेशं प्रदाति

ओमान-देशेन सह व्यापक-द्विपक्षीय-व्यापार-सम्झौते हस्ताक्षरं कृत्वा अमेरिका-देशस्य पश्चात् भारतं द्वितीयः देशः अभवत्

भारत-ओमान-सीईपीए द्विपक्षीयव्यापारं, निर्यातं, रोजगारसृजनं, सामरिक-आर्थिक-एकीकरणं च महत्त्वपूर्णतया वर्धयिष्यति इति अपेक्षा अस्ति

कृषिः, समुद्रीव्यपदार्थाः, वस्त्राणि, रत्नाः, आभूषणं च, औषधानि, अभियांत्रिकीवस्तूनि, पादपरिधानं, वाहनानि च इत्यादिषु श्रमप्रधानक्षेत्रेषु शुल्कस्य पूर्णनिष्कासनेन प्रतिस्पर्धात्मकलाभानां च सशक्तः निर्यातविस्तारः अपेक्षितः अस्ति

अभूतपूर्वव्यापारसुविधायाः उपायाः गैर-शुल्क-बाधाः दूरीकृत्य भारतीय-उत्पादानाम् विपण्य-प्रवेशं त्वरयन्ति : ओमानस्य बन्दरगाहेषु ईआईसी-प्रमाणपत्राणि स्वीकृतानि भविष्यन्ति

शुल्कस्य निष्कासनेन मत्स्यपालनस्य लाभः भविष्यति। पशुपालनेषु, मांसेषु, अण्डेषु, समुद्रीभोजनेषु, प्रसंस्कृताहारेषु च भारतस्य वर्तस्व सुदृढं भवति।

जीसीसी-पूर्व-आफ्रिका-देशयोः प्रवेशद्वारः : सोहर-दुबय-सलाला-नगरेषु ओमान-देशस्य रसद-केन्द्राणि भारतीय क्षेत्रीय-व्यापार-संपर्कं वर्धयिष्यन्ति

ओमानस्य 127 सेवाउपक्षेत्रेषु श्रेष्ठः सेवाः भारतीयव्यावसायिकानां, स्टार्टअप-संस्थानां, ज्ञान-आधारित-उद्यमानां च कृते अवसरान् उद्घाटयन्ति

व्यावसायिकावकाशानां वर्धनं : सूचनासधारप्रौद्योगिकी सीमा 20 प्रतिशतात् 50 प्रतिशतं यावत् वर्धिता; अभियंतानां, वैद्यानां, सूचनाप्रौद्योगिकीव्यावसायिकानां, शिक्षकाणां, सल्लाहकारानाञ्च कृते समर्पिताः व्यावसायिकप्रतिबद्धताः।

कृषकाणां, घरेलु-उद्योगस्य च रक्षणार्थं दुग्ध-अनाज-फलानि, शाकानि, खाद्यतैलानि, तैलबीजानि, रबर-चर्म-मसालानि इत्यादीनि संवेदनशीलक्षेत्राणि विपण्यप्रवेशात् बहिष्कृतानि सन्ति

औषधानां कृते त्वरितं विपण्यपरिवेषणम् : स्मॉल, श्रद्धु च सांक्रा ज्जत्र इत्यनेन अनुमोदितानां उत्पादानाम् 90 दिवसेषु विपणनप्राधिकरणं प्राप्तस्यति।

भारत-ओमान-सेपा द्विपक्षीयव्यापारे, निर्याते, रोजगारसृजनं च महतीं वर्धयिष्यति इति अपेक्षा अस्ति : एतेन दृढं आधारं स्थापितं भविष्यति।

नई दिल्ली । भारत-ओमान-व्यापक-आर्थिक-साझेदारी-सम्झौता अद्य प्रवर्तते। द्विपक्षीय-आर्थिक-सम्बन्धेषु एतत् महत्त्वपूर्णं सोपानम् अस्ति तथा च द्वयोः देशयोः सामरिकव्यापार-निवेश-सहकार्यस्य परिवर्तनकारी-नव-अध्यायस्य आरम्भः अस्ति। भारत-ओमान-सीईपीए-सङ्घस्य हस्ताक्षरं मस्कट-नगरे 2025 तमस्य वर्षस्य डिसेम्बर-मासस्य 18 दिनाङ्के आदरणीयप्रधानमन्त्री श्री नरेन्द्रमोदी, महामहिमसुल्तान हेथम बिन तारिक अल सैद इत्येतयोः उपस्थितौ अभवत् । उपसभ्यक्षेण आन्तरिकप्रक्रियणां समाप्तेः अनन्तरं 2026 तमस्य वर्षस्य जूनमासस्य प्रथमदिनात् आरभ्य सम्झौता प्रभावी भविष्यति । केन्द्रीयव्यापार-उद्योगमन्त्री श्री पीयूषगोयलस्य, भारते ओमानस्य राजदूतस्य महामहिम ईसा सालहे अल शिबानी

इत्यस्य च उपस्थितौ सम्झौतां कार्यान्वितुम् सम्झौतेः प्रवर्तने एव कृषि-रत्न-आभूषण-निर्यातानां प्रथमानां मालानां, प्राधान्यशुल्कस्य लाभं प्राप्य, मुम्बई-कोलकाता-चेन्नै-नगरात् ध्वजः कृतः ओमानः खाड़ीक्षेत्रे भारतस्य द्वितीयः बृहत्तमः व्यापारिकः भागीदारः अस्ति तथा च स्वस्य उन्नतबन्दरगाहमूलसंरचनायाः माध्यमेन व्यापकजीसीसी-विपण्यस्य सामरिकद्वाररूपेण कार्यं करोति भारतस्य ओमानस्य च द्विपक्षीयव्यापारः 2025-26 वित्तवर्षे 11.18 अब्ज अमेरिकीडॉलरं यावत् अभवत् । एतत् वित्तवर्षे 2024-25 मध्ये 10.61 अरब अमेरिकी डॉलरतः सकारात्मकं प्रवृत्तिं प्रतिनिधायति । सुनियोजितवातावरणप्रक्रियायाः माध्यमेन सफलतया समाप्तः अयं सम्झौता, यस्मिन् मालस्य, सेवाणां, व्यावसायिकगतिशीलतायाः, नियामकसहकार्यस्य, गैर-शुल्क-सुरक्षायाः, सहकार्य-अध्यायानां च व्यापारः समाविष्टः, भारतस्य वर्धमानं आर्थिक-व्यापार-उपस्थितिं, जीसीसी-अर्थव्यवस्थासु रणनीतिक-प्रभावं च सुदृढं करोति दीर्घकालीन आर्थिकसंरचनायाः निर्माणार्थं शुल्ककमीकरणाय अपि महत्त्वपूर्णम् अस्ति ।

ओमानः खाड़ीक्षेत्रे भारतस्य द्वितीयः बृहत्तमः व्यापारिकः भागीदारः अस्ति तथा च स्वस्य उन्नतस्वदस्य, बन्दरगाहस्य च आधारभूतसंरचनायाः माध्यमेन व्यापकजीसीसी-पूर्व-आफ्रिका-विपण्ययोः सामरिकद्वाररूपेण अपि कार्यं करोति भारतस्य ओमानस्य च द्विपक्षीयव्यापारः 2025-26 वित्तवर्षे 11.18 अब्ज अमेरिकीडॉलरं यावत् भविष्यति इति अनुमानितम् अस्ति, यत् वित्तवर्षे 2024-25 मध्ये 10.61 अरब अमेरिकीडॉलरं यावत् स्थिरवृद्धिः प्रदर्शिता अस्ति

भारत-ओमान-सीईपीए खाड़ीक्षेत्रेण सह भारतस्य वर्धमानसङ्घर्षेषु अन्यत् महत्त्वपूर्णं माइलस्टोनम् अस्ति तथा च लचीलं, विश्वसनीयं, विविधं च व्यापारसाझेदारी निर्मातुं भारतस्य व्यापकरणनीतिं प्रतिबिम्बयति यत् विनिर्माणप्रतिस्पर्धां, रोजगारसृजनं, सेवानिर्यातं, वैश्विकमूल्यशृङ्खलासु एकीकरणं च समर्थयति।

सेपा-सञ्चालनविषये वदन् श्री पीयूषगोयलः अवदत्-भारत-ओमान-सीईपीए-सम्झौता ओमान-सहितस्य भारतस्य सम्बन्धेषु महत्त्वपूर्णं कदमम् अस्ति तथा च कृषकाणां, मत्स्यजीविनां, युवानां, महिलाणां, उद्यमिनां, सूक्ष्म-लघु-मध्यम-उद्यमानां च कृते लाभप्रदव्यापारसाझेदारी-स्थापनस्य प्रधानमन्त्री श्री नरेन्द्रमोदी-महोदयस्य दृष्टिः प्रतिबिम्बयति। एतेन सम्झौतेन खाड़ीक्षेत्रे वृद्धिः त्वरिता भविष्यति। भारतस्य 99.38 प्रतिशतं निर्यातस्य शुल्कमुक्तप्रवेशं प्रदाति अयं सम्झौता अस्माकं निर्यातकानां व्यावसायिकानां च कृते नूतनान् अवसरान् उद्घाटयति। ओमानः अस्माकं विश्वसनीयः भागीदारः, अस्माकं जनानां कृते सेतुः, खाड़ी-पूर्व-आफ्रिका-देशयोः प्रवेशद्वारः च अस्ति । अस्माकं अवसरः विस्तारिताः भविष्यन्ति, तथा च सीईपीए भारतस्य क्षेत्रीयवैश्विकमूल्यशृङ्खलासु एकीकरणं सुदृढं करिष्यति। श्रम-गहनक्षेत्राणां महत्त्वपूर्णं लाभं दत्त्वा, एतत् रोजगार-सृजनस्य समर्थनं करिष्यति, निवेशं वर्धयिष्यति, भारतीय-उद्यमान् च प्राधान्य-बाजार-प्रवेशं प्राप्यमाणानां देशानाम् आपूर्तिकर्ताभिः सह समान-पदे प्रतिस्पर्धां कर्तुं समर्थं करिष्यति।

वाणिज्यसचिवः श्री राजेश अग्रवालः अवदत् यत्, "यस्मिन् समये आपूर्तिशृङ्खलाविविधीकरणं, उत्पादनजालस्य परिवर्तनं, नूतनानां आर्थिकगलियारानां उद्भवः च वैश्विकव्यापारस्य प्रकृतिं परिवर्तयति, तदा सीईपीए भारतं ओमानं च एतेषां संरचनात्मकपरिवर्तनानां लाभं ग्रहीतुं स्थितिं ददाति।व्यापारे, सेवासु, निवेशे, रसदक्षेत्रे च निकटतरं एकीकरणं प्रवर्धयित्वा अयं सम्झौता अधिकलचीलमूल्यशृङ्खलानां, आर्थिकसुधारस्य च रूपरेखां निर्माति प्रतिस्पर्धां, तथा च क्षेत्रीयवैश्विकमहत्त्वस्य सशक्तं रणनीतिकसाझेदारी भारत-ओमान-सीईपीए अस्माकं द्विपक्षीय-आर्थिक-साझेदारी-मध्ये नूतन-ऊर्जा-प्रवेशं करोति, एतत् पूरक-शक्तयः, गहन-नियामक-सहकार्यं, विकासया च साझेदारी-प्रतिबद्धतायां आधारितः अस्ति: एतत् सम्झौताः शुल्क-उदारीकरणात् परं बहुविध-लाभान् प्रदाति: एतत् विपण्य-परिवेषणं वर्धयति, सेवा-व्यापारस्य सुविधां च ददाति विपण्यः- इति ।

खाड़ीद्वारः : विकसितभारतस्य व्यापारं, सेवां, समृद्धिं च प्रवर्तयितुं 2047 मालव्यापारः : परिवर्तनकारी 99.38प्रतिशतं शुल्कमुक्तप्रवेशः

सीईपीए ओमानं मूल्यस्य दृष्ट्या भारतस्य समकक्षे स्थापयति। अस्मिन् 99.38 प्रतिशतं निर्यातस्य शुल्कमुक्तप्रवेशः प्राप्यते, यत्र ओमानस्य 98.08 प्रतिशतं शुल्कप्रक्रियाः अपि सन्ति । एतेन खाड़ीक्षेत्रे भारतेन प्राप्तेषु व्यापकतमेषु विपण्यप्रवेशपरिणामेषु अन्यतमः भवति । सर्वाणि शुन्य-कर्तव्य-रियायतानि तक्षणमेव प्रभावी भवन्ति । एतेन भारतीयनिर्यातकानां कृते निश्चयः प्रतिस्पर्धां च प्राप्यते । पूर्व एमएफएन-शासने भारतस्य निर्यातस्य 15.33 प्रतिशतं एव ओमान-शुल्कमुक्त प्रविशति स्म । सीईपीए इत्यनेन सह भारतीयनिर्यातकाः ओमानस्य प्रायः 28 अरब अमेरिकीडॉलरं आयातबाजारे मूल्यनिर्धारणस्य दृष्ट्या

महत्त्वपूर्णं प्रतिस्पर्धात्मकं लाभं प्राप्नुयुः। अस्मिन् सम्झौतेन रत्न-आभूषणं, वस्त्र-चर्मं, पादपरिधानं, समुद्री-उत्पादाः, अभियांत्रिकी-वस्तूनि, प्रसंस्कृताहाराः, औषधानि च इत्यादिषु श्रम-प्रधानक्षेत्रेषु प्रतिस्पर्धां वर्धयित्वा सूक्ष्म-लघु-मध्यम-उद्यमानां, निर्माणं, रोजगारं च महत्त्वपूर्णतया वर्धयिष्यति इति अपेक्षा अस्ति भारतीयनिर्यातारः अधुना तेषां देशानाम् आपूर्तिकर्तानां अपेक्षया समानशतैः वा उत्तमशतैः वा स्पर्धां कुर्वन्ति । एतेषां निर्यातकानां ओमान-देशेन सह किमपि प्राधान्यव्यापारसम्झौताः नास्ति । सोहर, दुबय, सलालाह-नगरेषु स्थिताः ओमानस्य सामरिक-रसद-केन्द्राणि भारतीयनिर्यातकान् न केवलं ओमान-देशं प्रति अपितु व्यापक-जीसीसी-पूर्व-आफ्रिका-बाजारेषु अपि उत्तम-प्रवेशं प्रदास्यन्ति

संवेदनशीलक्षेत्राणां संतुलितबाजारपरिवेषणं संरक्षणं च

भारतेन ओमानतः आयातानां 94.81 प्रतिशतं कवरं कृत्वा 77.79 प्रतिशतं शुल्कप्रक्रियासु शुल्क उदारीकरणस्य प्रस्तावः कृतः, संवेदनशीलक्षेत्राणां कृते दृढसुरक्षाः अपि निर्वाहिताः। बहिष्कारसूचौ संरक्षिताः उत्पादाः दुग्धजन्यपदार्थाः, अनाजाः, फलानि, शाकानि, खाद्यतैलानि, तैलबीजानि, रबरं, चर्मं, मसालाः, प्रमुखकृषिपदार्थाः च सन्ति घरेलु उद्योगस्य निर्माणप्रतिस्पर्धायाः च रक्षणार्थं चर्यनितसंवेदनशील औद्योगिककृषिपदार्थानाम् कृते शुल्कदरकोटाः न्यूनतमआयातमूल्यतन्त्राणि च प्रवर्तयितानि सन्ति। रियायतानाम् सुनियोजितसंरचना भारतस्य निर्यातमहत्वाकांक्षणां खाद्यसुरक्षाचिन्तानां, कृषककल्याणस्य, ग्रामीणजीविकायाः ?संरक्षणस्य च सन्तुलनं करोति

समुद्री उत्पादाः क्षेत्रीय समुद्री खाद्यमूल्यशृङ्खलासु भारतस्य उपस्थितिवर्धनम्

झॉंग, मत्स्य, कटलफिश इत्यादीनां सर्वेषां समुद्रीयपदार्थानाम् तत्क्षणं शुल्कमुक्तं प्रवेशः भविष्यति । एतेन पूर्वं प्रयोज्यस्य 5 प्रतिशतपर्यन्तं आयातशुल्कस्य स्थाने स्थास्यति । 2025 तमे वर्षे ओमानस्य समुद्रीय आयातस्य मूल्यं 35.3 मिलियन अमेरिकीडॉलरं आसीत्, भारतस्य निर्यातस्य मूल्यं केवलं एककोटि अमेरिकीडॉलरं आसीत् । एतेन पर्याप्तं अप्रयुक्ता क्षमता प्रतिबिम्बिता भवति । अस्मिन् सम्झौतेन आन्ध्रप्रदेश, केरल, तमिलनाडु, गुजरात इत्यादीनां प्रमुखतटीयराज्यानां निर्यातस्य महती वृद्धिः भविष्यति इति अपेक्षा अस्ति। भारतीयसमुद्रीनिर्यातकाः प्रतिस्पर्धां सुदृढं, दूरतरं निष्कासनें, खाड़ीक्षेत्रस्य खाद्यआपूर्तिशृङ्खलासु सशक्तं एकीकरणं च प्राप्नुवन्ति ।

रत्नाः आभूषणं च : वैश्विक आभूषणव्यापारे भारतस्य नेतृत्वं सुदृढीकरणम्

प्रथमदिनात् एव रत्नानाम् आभूषणानाम् उपरि 5 प्रतिशतं यावत् आयातशुल्कं समाप्तम् अस्ति । इटली, तुर्की, थाईलैण्ड्, चीनदेशेषुः प्रतियोगिनां अपेक्षया भारतीयनिर्यातकाः संरचनात्मकमूल्यलाभं प्राप्नुवन्ति । ओमानस्य कुलरत्नानाम् आभूषणानाम् आयातविपण्यं प्रतिवर्षं 1.07 अरब अमेरिकीडॉलरं भवति । अस्मिन् क्षेत्रे भारतस्य ओमानदेशं प्रति निर्यातः 2025 तमे वर्षे 25.78 मिलियन अमेरिकीडॉलरं आसीत्, यत्र 18.48 मिलियन अमेरिकीडॉलरं मूल्यस्य पालिशप्रतिकृतिकहाराणां, 6.67 मिलियन अमेरिकीडॉलरं मूल्यस्य सुवर्णस्य आभूषणं च अस्ति अनुमानं भवति यत् वर्षत्रयेण निर्यातः षट्पुणं वर्धयित्वा 1.5 कोटि अमेरिकीडॉलरं यावत् भवितुम् अर्हति । भारतीयानां आपूर्तिकर्तानां इदानीं स्वप्रतियोगिनां अपेक्षया संरचनात्मकं मूल्यं प्रतिस्पर्धात्मकं लाभं च अस्ति, यदा तत् तेषां सर्वेषां प्रतियोगिनां ओमानिशुल्कस्य सामनां कुर्वन्ति । सूत (हीरा), जयपुर (रत्नं), मुम्बई, कोलकाता, चेन्नै च इत्येतयोः समूहाः अस्याः वृद्धिः लाभं ग्रहीतुं सुस्थिताः सन्ति, यतः रत्नानाम् आभूषणानाम् च नूतनाः अवसराः उद्घाटिताः सन्ति तथा च एतेषु सर्वेषु समूहेषु रोजगारस्य वृद्धिः भविष्यति इति अपेक्षा अस्ति

कृषिः प्रसंस्कृतानि खाद्यानि च : वैश्विकबाजारानां कृते भारतस्य कृषिशक्तः सदुपयोगः

दत्तः आसीत् । तस्य कस्यचित् सैनिकस्य हानिः न अभवत् इति अपि सर्वकारेण उक्तम् । सिन्दूर-कार्यक्रमस्य समाप्तिः मे-मासस्य 10 दिनाङ्के युद्धविरोधेन अभवत् । युद्धविरोधस्य विषये अमेरिकीराष्ट्रपतिः डोनाल्ड ट्रम्पः भारतस्य पाकिस्तानस्य च मध्ये युद्धविरोधस्य दलालीं कृतवान् इति दावान् अकरोत् भारतसर्वकारेण उक्तं यत् पाकिस्तानसर्वकारः तान् प्रार्थयति। एतां स्थितिं दृष्ट्या भारतसर्वकारेण युद्धविरोधं स्वीकृतम् । परन्तु 13 मासानां अनन्तरं यथा वार्ता उद्भवति तस्य विषये विपक्षः सर्वाधिकं आक्षेपं उस्थापयति। रक्षामन्त्री संसदे मुषावादिना इति विपक्षस्य दवाः सन्ति । एतस्य विषये ते कोलाहलं कर्तुं

भारतं ओमानस्य द्वितीयं बृहत्तमं कृषिसप्लायरं वर्तते, यत्र ओमानस्य आयातानां 17.8 प्रतिशतं भवति । यत्र निर्यातस्य वृद्धिः 9.13 प्रतिशतं वार्षिकवृद्धया 2025 तमे वर्षे 552.85 मिलियन अमेरिकीडॉलरं यावत् भविष्यति, तत्र कृषि-संसाधित-खाद्य-उत्पाद-निर्यात-विकास-प्राधिकरणेन (एपीईडीए)-सूचीकृतानां उत्पादानाम् निर्यातः 12.36 प्रतिशतस्य वार्षिकवृद्धि-दरेण 477 मिलियन-अमेरिकीय-डॉलर-पर्यन्तं भवितुं शक्नोति इति अपेक्षा अस्ति शुल्कस्य निष्कासनेन मधु, मसाला, काजू, बासमती तण्डुल, घृत, मधुर बिरकुट् इत्यादिषु उत्पादेषु भारतस्य प्रतिस्पर्धा सुदृढा भवति । सम्प्रति ओमानस्य गोमांसस्य आयातानां 94 प्रतिशताधिकं, ताजानां अण्डानां आयातानां 98 प्रतिशताधिकं च भारते अस्ति । अनेन ओमानं खाड़ीप्रदेशे भारतस्य महत्त्वपूर्णेषु कृषिनिर्यातस्थानेषु अन्यतमं भवति । निर्यातार्थं चिह्नितानां प्रमुखानां उत्पादानाम् अन्तर्गतं बासमती तथा परबोल्ड् तण्डुलः, काजू, प्याजः, आलू, सोयाबीनस्य आटा, मधुर बिरकुट्, मक्खनं, जमेन अश्लिष्यति गोमांसम्, निर्घचितं अण्डं च सन्ति एतेन कृषकाणां, खाद्यसंसाधकानां, कृषिनिर्यातकानां च कृते विस्तृतं वर्धमानं च विभागं प्रस्तुतं भवति । आल्फोन्सो, केसर, दशेरी इत्यादीनां प्रकाराणां सहितं आमस्य निर्यातं खाड़ीविपण्येषु शुल्कमुक्तप्रवेशस्य माध्यमेन प्रतिस्पर्धा सुदृढां प्राप्नोति । अस्य सम्झौतेः उत्तरप्रदेशः, पञ्जाबः, हरियाणा, महाराष्ट्रः, गुजरातः, आन्ध्रप्रदेशः, तमिलनाडुः च इत्यादीनां राज्यानां कृषकाः, कृषिसंसाधकाः, खाद्यनिर्यातकाः च लाभान्विताः भविष्यन्ति इति अपेक्षा अस्ति।

औषधशास्त्रम् : नियामकविफलतायाः माध्यमेन विपण्यपरिवेषणं प्रवर्तयितुं

अयं सम्झौता औषधानां, टीकानां, औषधसामग्रीणां (पेनिसिलिन, स्टेटोमाइसिन, टेट्रासाइक्लिन् च सहितम्) कृते बाध्यकारी शुन्य-कर्तव्य-प्रवेशं प्रदाति ओमानस्य औषधविपणनस्य मूल्यं 2025 तमे वर्षे 302.84 मिलियन अमेरिकीडॉलरं आसीत् तथा च 2031 तमे वर्षे 473.71 मिलियन अमेरिकीडॉलरं (6.6 प्रतिशतस्य वृद्धक दरः) यावत् भवितुं प्रक्षेपणं कृतम् अस्ति, येन भारतीय औषधनिर्यातकानां कृते महत्त्वपूर्णः वर्धमानः च अवसरः प्रस्तुतः

स्वच्छ, श्रद्धु च सांक्रा ज्जत्र इत्यनेन अनुमोदिताः उत्पादाः पूर्वनिरिक्षणं विना 90 दिवसेषु विपणनप्राधिकरणार्थं पात्राः भविष्यन्ति। यत्र निरीक्षणस्य आवश्यकता भवति तत्र 270 कार्यदिनानि लक्ष्यं भवति । जीएमपी तथा निरीक्षणप्रतिवेदनानां स्वीकृतिः अनुपालनभारं महत्त्वपूर्णतया न्यूनिकरोति तथा च भारतीयऔषधनिर्यातकानां कृते विपण्यप्रवेशप्रक्रियायां त्वरितां जनयति। भारतीय औषधकम्पनयः खाड़ीस्वास्थ्यसेवाविपण्ये उत्तमं पूर्वानुमानं, दूरतरं अनुमोदनं, उन्नतप्रतिस्पर्धां च प्राप्नुवन्ति । ओमानस्य औषधविपण्यस्य आगामिषु वर्षेषु महती वृद्धिः भविष्यति, येन भारतीयनिर्यातकानां कृते महत्त्वपूर्णाः अवसराः सृज्यन्ते । इलेक्ट्रॉनिक्स तथा अभियांत्रिकी वस्तुः पूर्णशुल्क निश्चिताता भारतस्य विनिर्माणनिर्यातलाभं सुदृढां करिष्यति।

सर्वेषां अभियांत्रिकी-उत्पादानाम् शुन्य-शुल्क-विपण्यस्य प्रवेशः भविष्यति । एतेन 5 प्रतिशतपर्यन्तं सर्वाधिकं अनुकूलराष्ट्रस्य (स्वच्छ) शुल्कस्य स्थाने स्थास्यति । यन्त्राणि, वाहनानि, विद्युत्साधनं, लोहं इस्पतं च, औद्योगिकयन्त्राणि च इत्यादीनां प्रमुखक्षेत्राणां लाभः भविष्यति। ओमानदेशेन 2025 तमे वर्षे प्रायः 1.7 अरब अमेरिकीडॉलरं मूल्यस्य इलेक्ट्रॉनिक-उत्पादानाम् आयातः कृतः। एतेन भारतीयनिर्मातॄणां कृते महत्त्वपूर्णाः अवसराः सृज्यन्ते । ओमानदेशं प्रति भारतस्य इलेक्ट्रॉनिक्सनिर्यातः 146 मिलियन अमेरिकीडॉलरं आसीत्, महत्त्वपूर्णः अन्तरः । एतत् सीईपीए-संस्थायाः पूर्णकर्तव्यनिश्चयस्य माध्यमेन सम्बोधितं भवति। एषा निश्चयः सर्वाणि इलेक्ट्रॉनिकवाणिजा आच्छद्यति, यत्र बोर्ड् तथा कैबिनेट्, स्थिरपरिवर्तकाः, टीवी-स्वागत-उपकरणः च सन्ति । उत्पादन-आधारित-प्रोत्साहन-रूपरेखायाः अन्तर्गतं कार्यं कुर्वतां सहितं भारतीय-इलेक्ट्रॉनिक्स-इञ्जीनियरिङ्ग-निर्यातकानां विपण्यभागः अधिकः भविष्यति इति अपेक्षा अस्ति भारतस्य अभियांत्रिकीनिर्यातानां कृते ओमानदेशः महत्त्वपूर्णः गन्तव्यः अस्ति । अस्माकं व्यापारः 2025-26 वित्तवर्षे 875.83 मिलियन अमेरिकीडॉलरं यावत् अभवत् । अस्मिन् यन्त्राणि, विद्युत्साधनं, वाहनानि, लोहं, इस्पतं च, अलोहायतुः च सन्ति । सर्वेषु अभियांत्रिकी-उत्पादानाम् शुन्यशुल्क-विपण्य-प्रवेशः भवति, यत् पूर्वस्य 0-5 प्रतिशतस्य स्वच्छ-शुल्कस्य स्थाने भवति । ओमानदेशं प्रति

अभियांत्रिकीनिर्यातः 2030 तमे वर्षे 1.3-1.6 अरब अमेरिकीडॉलरं यावत् वर्धते इति अनुमानितम् अस्ति । अन्तर्निर्मितपरियोजनानां, विद्युत्-औद्योगिकयन्त्राणां, मोटरवाहनानां (5 प्रतिशतं शुल्कं हतं), ताम्र-उत्पादानाम् च कृते लोह-इस्पतयोः प्रमुखवृद्धिः अपेक्षिता अस्ति सेवाः : ओमानस्य सर्वोत्तमः प्रस्तावः, सेवाक्षेत्रे नूतनभूमिं भङ्गयितुं साहाय्यं करोति।

द्विपक्षीयसेवाव्यापारः 2024 तमे वर्षे 863 मिलियन अमेरिकीडॉलरं इति अनुमानितः, भारते 447 मिलियन अमेरिकीडॉलरं अधिशेषः प्राप्तः । ओमानस्य वैश्विकसेवाआयातः 12.52 अरब अमेरिकीडॉलरं आसीत्, भारतस्य भागः केवलं 5.31 प्रतिशतं आसीत्, यत् अपभारमताम् सूचयति । सीईपीए-अन्तर्गतं ओमानेन 127 सेवाउपक्षेत्रेषु व्यापकं गहनं च विपण्यपरिवेषणप्रतिबद्धता कृता अस्ति । एताः प्रतिबद्धताः ब्रञ्ज्/ब्रह्मस्रञ्ज् ऋञ्ज-धृद्यद्दह्य प्रतिबद्धतानां प्रतिनिधित्वं कुर्वन्ति । एतेन भारताय कस्यापि जीसीसी-देशेन कृता सर्वाधिकव्यापकः सेवाप्रस्तावः भवति । मुख्यक्षेत्रेषु कम्प्यूटर-सम्बद्धसेवा, व्यावसायिकसेवा, अभियांत्रिकी, स्वास्थ्यसेवा, शिक्षा, वित्तीयसेवा, निर्माणं, पर्यटनं, दूरसञ्चारः च सन्ति । प्रमुख उपक्षेत्रेषु स्वच्छ प्रतिबद्धताः सुनिश्चितं कुर्वन्ति यत् ओमानेन तृतीयदेशेषु यत्किमपि अधिकं अनुकूलं व्यवहारं विस्तारितं तत् स्वयमेव भारतं प्रति विस्तारितं भविष्यति। प्रभावकारं कस्मिन् अपि द्विपक्षीयमुक्तव्यापारसम्झौते ओमानेन लेखाशास्त्रं, अभियांत्रिकी, चिकित्सा, सूचनाप्रौद्योगिकी, शिक्षा, निर्माणं च समाविष्टानां व्यावसायिकानां परिभाषितवर्गाणां कृते बाध्यकारीप्रतिबद्धताः कृताः

वर्धितानां आन्दोलनवाधानानाम् लाभः भारत-ओमान-संयुक्त-उद्यमानां प्रायः 6,000 भविष्यति । व्यापारिक आगन्तुकाः ओमानदेशे 90 दिवसपर्यन्तं स्थातुं शक्नुवन्ति; स्वतन्त्रव्यावसायिकाः 180 दिवसपर्यन्तं स्थातुं शक्नुवन्ति; तथा अन्तर्निर्गमस्थानान्तरणं (टुट्ट्रञ्ज्) 4 वर्षाणि यावत् स्थातुं शक्नोति। एते प्रावधानाः भारतस्य व्यावसायिककार्यबलस्य कृते स्पष्टाः कानूनानुसारं प्रवर्तनीयाः च आन्दोलनमार्गाः प्रददति । सम्झौते सामाजिकसुरक्षासम्झौते (ऋ) विषये भविष्ये वार्तायां व्यवस्था कृता अस्ति । एसएएए सामाजिकसुरक्षालाभानां परस्परं निरन्तरताम् सुनिश्चितं करिष्यति तथा च ओमानदेशे भारतीयकर्मचारिणां नियोक्ताणां च कृते द्विपण्ययोगदानं परिहरितुं साहाय्यं करिष्यति।

स्मार्ट रेगुलेशन एवं व्यापार सुविधा

ओमानः भारतस्य निर्यातनिरीक्षणपरिषदः (श्रदृष्ट) निर्गतप्रमाणपत्राणि अनिवार्यतया स्वीकुर्यात्। एतेन पुनरावर्तनीयपरिीक्षणं निरीक्षणं च समाप्तं भविष्यति। भारतस्य एनपीओपी जैविकप्रमाणीकरणं हलालप्रमाणीकरणप्रणाली च ओमानदेशे मान्यतां प्राप्तवती अस्ति ।

समर्पिताः एसपीएस तथा टीबीटी अध्यायाः गैर-शुल्कबाधां न्यूनिकरोति तथा च पारदर्शितायां नियामकसहकार्यं च सुधारयन्ति।

निर्यातकानां कृते मानकमार्लनिर्वाहसमयरेखाः तथा नाशवन्तवस्तूनाम् त्वरितप्रसंकरणतन्त्राणि दक्षतायां सुधारं कुर्वन्ति तथा च रसदव्ययस्य न्यूनिकरणं कुर्वन्ति।

निवेशः आर्थिकमूलसंरचनायाः सुदृढीकरणम्

निवेशस्य सुविधायै सीईपीए संरचितरूपरेखां स्थापयति। एतत् प्राथमिकताक्षेत्रेषु निवेशस्य समर्थनं करोति, यत्र निर्माणं, रसदः, ऊर्जा, सेवा च सन्ति । अनुपालनभारस्य न्यूनता, नियामकनिश्चयस्य उचितः, विपण्यप्रवेशस्य वर्धनं च भारतस्य सूक्ष्म-लघु-मध्यम-उद्यमानां प्रतिस्पर्धां महत्त्वपूर्णतया सुदृढां करिष्यति इति अपेक्षा अस्ति

स्टार्टअप, महिला उद्यमिनः, सेवाव्यावसायिकाः च जीसीसी मूल्यशृङ्खलासु उत्तमसमायोजनेन लाभं प्राप्नुयुः इति अपेक्षा अस्ति।

द्विपक्षीयव्यापारः व्यापारस्य पुनरुत्थानस्य सशक्तगतिः

भारतस्य ओमानस्य च द्विपक्षीयव्यापारः 2025-26 वित्तवर्षे 11.18 अब्ज अमेरिकीडॉलरं यावत् अभवत्, अद्यापि च दृढवृद्धिः दृश्यते । सीईपीए-कार्यन्वयनेन सह आगामिषु वर्षेषु द्विपक्षीयव्यापारस्य महती विस्तारः भविष्यति, यत् विपण्यपरिवेषणं, सहकार्यं, निवेशप्रवाहं, सशक्तं आर्थिकसहकार्यं च भवति अस्मिन् सम्झौते भारतस्य ओमानस्य च मध्ये व्यापारः, निवेशः, सेवाः, रसदः, नियामकसाझेदारी च समाविष्टं सुदृढं आर्थिकरूपरेखां स्थापयति भारत-ओमान-सीईपीए विकसितभारतस्य षट् 2047 इत्यस्य दृष्टेः अन्तर्गतं वैश्विकरूपेण एकीकृतं, लचीलं, प्रतिस्पर्धात्मकं च अर्थव्यवस्थां भवितुं भारतस्य यात्रायाः अपरं महत्त्वपूर्णं कदमम् अस्ति।

ऑपरेशन सिन्दूर के षट् अमर शहीद, संसद में दुर्निरूपण?

सिन्दूर-कार्यक्रमः प्रायः 13 मासाः पूर्व अभवत् । अस्मिन् कार्ये षट् भारतीयसैनिकाः शहीदाः अभवन् । शहीदानां मध्ये सुबेदार मेजर पवन कुमार, राइफलमेन सुनील कुमार, लांस नाईक दिनेश कुमार, अग्निवीर एम मुरली नायक, हविलदार सुनील कुमार, सार्जन्ट सुरेन्द्र च आसन्, ये सर्वे वायुसेनायाः आसन् केन्द्रीय रक्षामन्त्री राजनाथसिंहः संसदे वक्तव्यं दत्त्वा अवदत् यत् अस्माकं सेनायाः कोर्जपि सैनिकः शहीदः न अभवत्। सः विपक्षं अपि चेतवति स्म यत्, "यदि सांसदानां प्रश्नाः सन्ति तर्हि ते पृच्छन्तु यत् सिन्दूर-कार्यक्रमे अस्माकं सफलता का आसीत्? सिन्दूर-कार्यक्रमे अस्माकं सैनिकाः किमर्थं

एल नीनो इत्यस्य सम्भावनायाः विषये केन्द्रं सतर्कं वर्तते, कृषकाणां हितस्य रक्षणं सर्वोपरि अस्ति : श्री शिवराजसिंह चौहान

केन्द्रीयमन्त्री शिवराजसिंह चौहान ने कहा - आतंकित होने की आवश्यकता नहीं, समय पर तैयारी की आवश्यकता है

श्री शिवराज सिंह ने कम वर्षा होने वाले राज्यों एवं जिले में विशेष निगरानी एवं तत्काल कार्यवाही के निर्देश दिये

बीज, आर्द्रता, जल, वैकल्पिकसस्यनियोजनं च इति विषये सर्वकारस्य ध्यानं वर्तते - श्री शिवराजसिंहः

जलाशयेषु जलस्तरः सम्प्रति सामान्यतः उत्तमः अस्ति, खरीफस्य सज्जतायाः कृते एकः प्रमुखः प्रवर्धनः - श्री शिवराजसिंहः

श्री शिवराजसिंहः कृषकाणां कृते मोबाईल सल्लाहकाराः, रोग-कीट-सूचनाः, सस्य-सल्लाहः च प्रदातुं आवश्यकतायाः विषये बलं दत्तवन्तः

आकरिष्मक योजनाः भूमौ दृश्यमानाः भवेयुः, कागजे न - श्री शिवराजसिंह चौहानः

उच्चस्तरीयसमीक्षा सभायां अवदत्

जलप्रबन्धनसहायतां प्राप्तुं शक्नुवन्ति। सः अवदत् यत् कृषकाणां आतङ्कस्य आवश्यकता नास्ति, यतः प्रधानमन्त्री श्री नरेन्द्रमोदी इत्यस्य मार्गदर्शनेन सर्वकारः अत्यन्तं सावधानीपूर्वकं सज्जतां कुर्वन् अस्ति, यस्य उद्देश्यं कृषिक्षेत्रेषु कृषकेषु च मौसमस्य आब्दानां प्रभावः न्यूनीकर्तुं भवति। नवीदिल्लीनगरस्य कृषिभवनं आयोजितं कृषि-कृषक-कल्याण-विभागासहितस्य सर्वेषां सम्बन्धित-विभागानाम् समीक्षा-सभायां केन्द्रीय-कृषि-मन्त्री श्री शिवराजसिंह-चौहान-महोदयेन उक्तं यत् कृषक-हितं सर्वोपरि वर्तते तथा च सम्भाव्य-एल-नीनो-प्रभावं दृष्ट्वा सर्वाणि आवश्यकानि सज्जतानि समये एव सम्पन्नानि भवेयुः। सभायां मौसमपूर्वसूचना, जलस्य उपलब्धता, सस्यस्य स्थितिः, बीजादिकृषिनिवेशव्यवस्था, राज्यसज्जता, सम्भाव्यप्रतिकूलपरिस्थितौनां निवारणाय कार्ययोजना च विस्तरेण चर्चा कृता। सभायां सूचितं यत् भारतस्य मौसमविभागेन 2026 तमे वर्षे दक्षिणपश्चिममानसूनः सामान्यतः न्यूनः भविष्यति इति भविष्यवाणी कृता, यत्र देशे सर्वत्र दीर्घकालीनसरासरीयाः 90 प्रतिशतं परिमितं ऋतुवृष्टिः भविष्यति इति अनुमानितम् मानसून-ऋतौ एल-नीनो-स्थितेः विकासः भवितुम् अर्हति इति अपि सूचितम् आसीत्, अतः केन्द्रसर्वकारेण सज्जतां तीव्रताम् अयच्छत्, राज्यान् सतर्कतां स्थापयितुं च आह । चौहानमहोदयेन स्पष्टीकृतं यत् मौसमस्य पूर्वानुमानं अतीव गम्भीरतापूर्वकं गृह्यते, परन्तु

कृषकाणां चिन्ता न करणीयम् सः अवदत् यत् केन्द्रीयराज्यसर्वकारयोः समन्वितप्रयत्नानाम्, जलप्रबन्धनस्य उन्नतिः, उन्नतप्रौद्योगिकी, सिञ्चनसुविधानां विस्तारः, जलवायुप्रतिरोधी कृषिप्रथाः च इति माध्यमेन सम्भाव्यचुनौत्स्यस्य महत्त्वपूर्णं तथ्यं प्रकाशितम् यत् देशस्य जलाशयेषु जलस्तरः सम्प्रति सन्तोषजनकः अस्ति, समग्ररूपेण भण्डारणं च सामान्यतः उत्तमस्थितौ अस्ति। उपलब्ध-अनुमानानाम् अनुसारं जलाशयस्य भण्डारणं अस्य अवधिस्य सामान्यस्तरस्य 127.01 प्रतिशतं भवति, यत् खरीफ-ऋतौ सिञ्चनस्य आवश्यकतां पूर्यितुं महत्त्वपूर्णतया सहायकं भविष्यति तथा च आर्द्रतायाः अभावस्य जोखिमं महत्त्वपूर्णतया न्यूनीकरिष्यति। केन्द्रीयमन्त्री श्री चौहानः अवदत् यत् अधुना आब्दानं केवलं वर्षापूर्वसूचना एव न, अपितु भूमौ सज्जता अपि अस्ति। सः निर्दिष्टितवान् यत् येषु राज्येषु, जिल्हेषु च न्यूनवृष्टिः, दीर्घकालं यावत् शुष्ककालः, एल नीनो वा अधिकः प्रभावः भवितुं शक्नोति तेषु विशेषनिरीक्षणं, निरन्तरसमीक्षा, शीघ्रकार्याणि च सुनिश्चितव्यानि। सः आकरिष्मकयोजनानि जिलास्तरस्य सक्रियताम् आचरितव्यानि, आकरिष्मकयोजनानि केवलं कागदपत्राणि न गणनीयाः इति च बोधयति स्म। एतादृशाः योजनाः स्थानीयस्थितयः, उपलब्धजलं, सस्यप्रतिमानं, बीजस्य स्थितिं, बोनप्रगतिः,

वर्षान्तरं, मण्डलविशिष्टजोखिमं च अवलोक्य कार्यान्विताः भवेयुः, येन कृषकाः व्यावहारिकं समये च समाधानं प्राप्तुं शक्नुवन्ति। क्षेत्रविशिष्टसस्यविशिष्टानि रणनीत्यानि स्वीकर्तुं सर्वकारस्य बलं वर्तते। कृषिमन्त्री श्री शिवराजसिंहः उक्तवान् यत् कृषकाणां कृते समये एव सल्लाहः, बीजानि, संसाधनानि, विकल्पाः च उपलब्धन्ते येन यत्र यत्र आवश्यकं तत्र तत्र वैकल्पिकसस्यानां, विलम्बितबीजरणीयतः, अनावृष्टिसंहिष्यप्रजातयः च तत्क्षणं प्रवर्तयितुं शक्यन्ते। बीज-उपलब्धतायाः विषये सभायां सूचितं यत् खरीफ-रबी-ऋतयोः कृते बीज-उपलब्धता आवश्यकताभ्यः अधिका अस्ति, आपत्कालेषु च राष्ट्रिय-बीज-भण्डारः स्थापितः अस्ति अस्य सज्जीकरणस्य उद्देश्यं अस्ति यत् कस्मिन् अपि क्षेत्रे प्रतिकूलमौसमस्य स्थितिः भवति चेत् वैकल्पिकबीजानि उपयुक्तानि च प्रजातयः तत्क्षणमेव उपलब्धानि कर्तुं शक्यन्ते। केन्द्रीयमन्त्री शिवराजसिंहचौहानः बीजस्य उपलब्धतायाः अपि च गुणवत्तायाः विषये विशेषं बलं दत्तवान्। सः अवदत् यत् दरिद्रं दुर्बलं वा बीजं न्यूनवृष्टेः प्रभावं अधिकं कर्तुं शक्नोति। अतः राज्यैः सुनिश्चितं कर्तव्यं यत् प्रमाणितानि, उपयुक्तानि, उपयोगयोग्यानि च बीजानि कृषकाणां कृते गच्छन्ति, आवश्यकतानुसारं पुनः रोपणार्थं अल्पकालीनाः, जलस्य आवश्यकतायुक्ताः प्रजातयः उपलब्धन्ते इति श्री चौहानः ग्रामीणविकासव्यवस्थायाः तथा

सम्बद्धानां एजेन्सीनां भूमिकायां अपि बलं दत्त्वा क्षेत्रेषु आर्द्रतां निर्वाहयितुम्, जलधारणं, जलसंरक्षणं, कृषितडामाः, स्थानीयसंरचनानि, उपलब्धसंसाधनानाम् इष्टतमप्रयोगं च इति विषये तत्कालकार्यस्य महत्त्वं बोधयन् सः वर्षा न्यूना भवति चेदपि प्रभावी आर्द्रतासंरक्षणं जलप्रबन्धनपरिपाटनानि च सस्यानां महत्त्वपूर्णं रक्षणं कर्तुं शक्नुवन्ति इति बोधयति स्म। जलाशयजलस्य उपयोगस्य विषये श्री शिवराजसिंहः अवदत् यत् यत्र जलं उपलब्धं तत्र वैज्ञानिकः, संतुलितः, प्रार्थमिकता-आधारितः च उपयोगः सुनिश्चितः भवेत् सः अपि राज्येभ्यः स्पष्टपरामर्शं दातव्यं यत् जलं नहरव्यवस्थायाः अन्तं प्राप्नोति वा, आदेशक्षेत्रे जलस्य उपयोगः कथं भवति, सस्यानां अधिकतमं करणाय, कृषकाणां अधिकतमोपयोगाय च कथं सीमितजलस्य उपयोगः कर्तुं शक्यते इति विषये अपि सः बोधयति स्म। सः अधिकारिभ्यः अवदत् यत् यदि ससाहदयः, त्रयः, चतुः वा वर्षाणाम् अन्तरं भवति तर्हि पूर्वमेव स्पष्ट रणनीतिः विकसितव्या। एतादृशे परिस्थितौ पुनः रोपणं, जीवनरक्षकं सिञ्चनं, अल्पकालीनसस्यानि, वैकल्पिकवजनयोजनानि, मण्डलविशिष्टपरामर्शाः च कृषकाणां कृते समये एव प्राप्तव्याः। सभायां रोग-कीट-प्रबन्धन-विषये अपि विशेषं ध्यानं प्राप्तम्। केन्द्रीयमन्त्री श्री

शिवराजसिंहः निर्देशं दत्तवान् यत् ऋतुपरिवर्तनस्य, आर्द्रतायाः असन्तुलनस्य, अथवा वर्षा-अन्तरस्य कारणेन रोगस्य कीट-आक्रमणस्य च वर्धनस्य सम्भावनायाः विषये अग्रिम-परिचय-निरीक्षण-उपचार-सल्लाहाः पूर्वमेव सज्जीकृत्य राज्येभ्यः कृषकेभ्यः च शीघ्रं प्रसारिताः भवेयुः। चौहानमहोदयेन उक्तं यत् अधुना सर्वकारे पर्याप्तदत्तांशः, तकनीकीमञ्जाः, संचारव्यवस्थाः च उपलब्धन्ते, अतः कृषकाणां कृते प्रत्यक्षतया मोबाईलसल्लाहाः, सल्लाहान्, चेतावनीन्, सस्यसम्बद्धसूचनाः च प्रदातुं व्यवस्था सुदृढा भवेत्। सः राज्यस्तरीयतन्त्राणि, काल-केन्द्राणि, स्थानीय-अधिकारिणः, डिजिटल-माध्यमानि च एकीकृत्य एकां प्रणालीं विकसितुं आह्वयति स्म, येन कृषकाः समये, सटीकं सल्लाहं प्राप्नुवन्ति इति सुनिश्चितं भवति। सः अपि अवदत् यत् राज्यसज्जतायाः निरन्तरं समीक्षा करणीयम् यत् के राज्याः सर्वोत्तमरूपेण सज्जाः सन्ति, केषु अतिरिक्तसमर्थनस्य, हस्तक्षेपस्य, मार्गदर्शनस्य वा आवश्यकता वर्तते इति। यत्र प्रतिक्रिया मन्दं भवति अथवा सज्जता तुल्यकालिकरूपेण दुर्बलं भवति तत्र केन्द्रसर्वकारः स्थितिं सुदृढं कर्तुं प्रयत्नानाम् सक्रियरूपेण समन्वयं करिष्यति। सत्रे केन्द्रीयमन्त्री शिवराजसिंहमहोदयेन अपि एतत् बोधितं यत् विभिन्नविभागाः एकान्तरूपेण कार्यं न कृत्वा, साझादत्तांशैः, संयुक्तसमीक्षैः, एकीकृतरणनीतिभिः च अग्रे गन्तुम् मौसम, जल, बीज, सस्य, कीट, सिंचाई, ग्रामीण विकास च सम्बद्धानां सर्वेषां निवेशानां एकीकरणेन एव प्रभावी जिलास्तरीयं राज्यस्तरीयं च कार्यवाही सुनिश्चितं कर्तुं शक्यते। श्री शिवराजसिंहचौहानः स्पष्टतया उक्तवान् यत् केन्द्रसर्वकारस्य उद्देश्यं न केवलं सम्भाव्यजोखिमनां आकलनं करणीयम्, अपितु सभायां एव पदानि स्वीकुर्वीत येन कृषकाणां विश्वासः निर्वाहः भविष्यति, कृषिकार्यस्य निरन्तरता सुनिश्चिता भविष्यति, खरीफस्य ऋतुस्य सुचारुप्रगतिः सुनिश्चिता भविष्यति। सः विश्वासं प्रकटितवान् यत् उत्तमजलप्रबन्धनेन, प्रौद्योगिकीविकासेन, उन्नतकृषिप्रथायां, समये बीजानां उपलब्धतायाः, वैकल्पिकरणनीत्याः, सशक्तसमन्वयस्य च माध्यमेन सम्भाव्यचुनौत्स्यस्य प्रभावः न्यूनीकरिष्यते, कृषकाणां हितं च पूर्णतया रक्षितं भविष्यति।

दिल्ली-एनसीआर-क्षेत्रे पुरातन-ट्रक-बस-प्रतिस्थापनार्थं एनसीआरपीबी-सङ्घस्य सहायतां दातुं योजनां मन्त्रिमण्डलेन अनुमोदितम्

नई दिल्ली। प्रधानमन्त्री श्री नरेन्द्रमोदी इत्यस्य अध्यक्षतायां केन्द्रीयमन्त्रिमण्डलेन दिल्ली-एनसीआरक्षेत्रे वायुप्रदूषणस्य न्यूनीकरणं स्वच्छयानस्य प्रवर्धनं च उद्दिश्य द्विवर्षीयायाः महत्त्वपूर्णयाः योजनायाः अनुमोदनं कृतम् अस्ति। अस्य योजनायाः विस्तारपूर्वकं आवास-नगरीयकार्याणां मन्त्रालयस्य अन्तर्गतं राष्ट्रियराजधानीक्षेत्रनियोजनमण्डलेन (एनसीआरपीबी) भविष्यति तथा च पथपरिवहनराजमार्गमन्त्रालयेन पेट्रोलियमप्राकृतिकगैसमन्त्रालयेन च कार्यान्वितं भविष्यति। दिल्ली, हरियाणा, राजस्थान, उत्तरप्रदेश इत्यादीनां भागीदारराज्यानां, केन्द्रीयक्षेत्राणां च सहकारेण एषा योजना कार्यान्विता भविष्यति। योजनायाः कृते कुलबजटं 29,585 कोटिरूप्यकाणां आवंटनं कृतम् अस्ति, यस्मिन् केन्द्रसर्वकारस्य 5,041 कोटिरूप्यकाणि, भागीदारराज्यैः करमुक्तिरूपेण अनुमानतः 1,601 कोटिरूप्यकाणि च सन्ति अस्य उद्देश्यं दिल्ली-एनसीआरक्षेत्रे पञ्जीकृतानां ट्रकानाम् बसानां च स्वामिनः प्रोत्साहयितुं ये बीएस-IV अथवा पूर्वनिर्गमनमानकानां अनुपालनं कुर्वन्ति तेषां स्थाने बीएस-VI अथवा कठोरतर उत्सर्जनमानकानां अनुपालनं कुर्वन्तः वाहनाः, अथवा विद्युत्वाहनानि। स्वच्छतरपरिवहनप्रौद्योगिकीसु संक्रमणं त्वरित्यत्वा योजनायाः कारणेन दिल्ली-एनसीआरक्षेत्रे वाहनानां उत्सर्जनस्य महती न्यूनीकरणं, वायुगुणवत्ता च सुधारः भविष्यति इति अपेक्षा अस्ति। दिल्ली-एनसीआर-नगरे वायुप्रदूषणं शिथिलञ्चौ जनस्वास्थ्यस्य गम्भीरचुनौत्यं वर्तते। एनसीआर इत्यस्मिन् कणद्रव्यस्य स्रोतमूल्यांकनम् (पीएम 2.5 तथा पीएम 10) इति शीर्षकेण अगस्त 2018 तमे वर्षे भारतीयस्य आटोमोटिव रिसर्च एसोसिएशन तत्रा द एनजी एण्ड रिसोर्सेज इन्स्टिट्यूट इत्यनेन प्रकाशितस्य प्रतिवेदनस्य अनुसारं परिवहनक्षेत्रे पीएम 2.5 इत्यस्य 14 प्रतिशतं, कार्बनमोनोआक्साइडस्य 40 प्रतिशतं, नाइट्रोजन आक्साइड उत्सर्जनस्य 63 प्रतिशतं च योगदानं भवति दिल्ली-एनसीआर। परिवहनक्षेत्रे कुलवाहनजनसंख्यायाः केवलं 3 प्रतिशतं भवति चेदपि पीएम 2.5 उत्सर्जनस्य 36 प्रतिशतं ट्रकाः बसयानानि च भवन्ति। अनुमानं भवति यत् बीएस-पूर्वं भारी-वाहनं 14 बीएस-VI-वाहनानां समकक्षं उत्सर्जयति। बीएस-IV-वाहनस्य अपि वाहनस्य अपेक्षया 2.7 गुणाधिकं उत्सर्जनं भवति, अतः नूतनानां वाहनानां प्रवर्तनेन वाहनप्रदूषणस्य महती न्यूनता भविष्यति इति अपेक्षा अस्ति

ततः अधिकानि वाहनानि पञ्जीकृतवाहनस्क्रैपिंगविधासु स्क्रैप करणीयाः सन्ति, यदा तु वाहनानि एनसीआरतः बहिः गेर-एनसीएपी नगरेषु/नगरेषु स्क्रैप कर्तुं वा विक्रेतुं वा शक्यन्ते। ततः स्वामिनः एनसीआर-अन्तर्गतं बीएस-VI अथवा तस्मात् अपि कठोरतर-अनुरूप-वाहनानि वा विद्युत्-वाहनानि वा क्रेतुं पञ्जीकरणं च कर्तुं प्रवृत्ताः भविष्यन्ति। परन्तु दिल्लीनगरे अस्याः योजनायाः अन्तर्गतं क्रीताः लघुवस्तुनाम् वाहनानि विद्युत् भवितुमर्हन्ति, बसयानानि तु अथवा केवलं विद्युत् एव भवितुमर्हन्ति। अस्याः योजनायाः सर्वकारीयवाहनानि बहिष्कृतानि सन्ति।

अस्याः योजनायाः अन्तर्गतं लाभाः : 1. केन्द्रसर्वकारः पञ्चवर्षपर्यन्तं ऋणेषु 5 प्रतिशतं व्याजसहायता, वाहनवर्गस्य आधारेण 24,800 पर्यन्तं मासिकं ईधनवाउचरं, विद्युत्वाहनस्य ऋणगार्थं वा निक्षेपप्रमाणपत्रस्य व्यापारार्थं वा एकवारं लाभं च प्रदास्यति। राज्यसर्वकाराः पञ्जीकरणशुल्कं माफं करिष्यन्ति तथा च नूतनवाहनेषु शतप्रतिशतपर्यन्तं मोटरवाहनकरमुक्तिं, पुरातनवाहनेषु 50 प्रतिशतं यावत् च मुक्तिं प्रदास्यन्ति। एषा छूटः 10 वर्षाणि यावत् प्रवर्तते। राज्यसर्वकाराः योजनायां समाविष्टानां पुरातनवाहनानां बकायाशुल्कं अपि माफं करिष्यन्ति। सहभागिनः वाहननिर्मातारः पूर्वशोषणमूल्येषु 8 प्रतिशतं छूटं प्रदास्यन्ति। अस्य कार्यसूच्यम् पूर्णतया डिजिटलं भविष्यति, यत्र वास्तविकसमययात्रातत्सत्यापनं, स्वचालितव्याजसहायतादावान्, मासिकं ईधनवाउचरक्रेडिट्, प्रदूषणनिवृत्तिपरिणामानां निरीक्षणं च सक्षमं कर्तुं एकिकृतं पोर्टलं भविष्यति केन्द्रसर्वकारेण प्रदत्ताः लाभाः नूतनवाहनस्य पञ्जीकरणदिनात् पञ्चवर्षपर्यन्तं निरन्तरं भविष्यन्ति, येन द्विवर्षीयानामाङ्कनकालात् परं निरन्तरं प्रभावशीलता सुनिश्चिता भविष्यति। योजनायाः निरीक्षणं मन्त्रिमण्डलसचिवस्य अध्यक्षतायाः सशक्तसमित्या भविष्यति। नीतिआयोगस्य मुख्यकार्यकारी अधिकारी, गृहकार्याणि, कृषिः स्वास्थ्यं च, प्रदूषणनियन्त्रणं, राज्यसुरक्षामन्त्रालयानाम् सचिवाः, दिल्ली-एनसीआर-स्थानां राज्यानां मुख्यसचिवाः सदस्याः भविष्यन्ति, एनसीआरपीबी-सङ्घस्य सदस्यसचिवः च संयोजकः भविष्यति। जिलास्तरस्य जिलाधिकारी/जिलादण्डाधिकारी योजनां कार्यान्वितं निरीक्षणं च करिष्यति। प्रधानमन्त्री श्री नरेन्द्रमोदी इत्यस्य अध्यक्षतायां केन्द्रीयमन्त्रिमण्डलेन धरेलु-अन्तर्राष्ट्रीय-विमानयानानां कृते एटीएफ (अल्फा-ईधन) मूल्यस्थिरतां निर्वाहयितुम् निर्दिष्टानां भारतीयविमानसेवानां समर्थनाय तेलविपणनकम्पनीनां (ओएमसी) कृते 210,000 कोटिरूप्यकाणां एकवारं बजटसमर्थनस्य अनुमोदनं कृतम्

अस्ति। इदं बजटसमर्थनं ओएमसी-संस्थाभ्यः पेट्रोलियम-प्राकृतिकगैस-मन्त्रालयस्य अनुदान-अनुसंधानद्वारा व्याज-रहित-अग्रि-रूपेण प्रदत्तं भविष्यति 7. पश्चिम एशिया-संकटस्य कारणेन ईधनमूल्यानां अस्थिरतायाः अस्मिन् काले विमानसेवानां कृते स्थिर-एटीएफ-मूल्यानि सुनिश्चित्य ओएमसी-संस्थाभ्यः एतत् समर्थनं प्रदत्तं भविष्यति

मूल्यस्थिरीकरणकोषस्य प्रमुखघटकाः अनुमोदिताः

ओएमसीभ्यः व्याजरहितं अग्रिमम्

ओएमसी-संस्थाभ्यः निर्दिष्टानां भारतीयविमानसेवानां एटीएफ (आयातसमतता मूल्य) मूल्यं स्थिरीकर्तुं सहायतार्थं व्याजमुक्तं अग्रिमरूपेण 210,000 कोटिपर्यन्तं एकवारं बजटसमर्थनं प्रदत्तं भविष्यति। अन्तर्राष्ट्रीय एटीएफ-मूल्यानां वर्धनेन ओएमसी-समूहानां हानिः क्षतिपूर्तिं कर्तुं अनुमोदिततन्त्रस्य अन्तर्गतं निर्धारितं बेन्चमार्क-मूल्यं यदा मूल्यानि अतिक्रमन्ति तदा ओएमसी-भ्यः एषा राशिः प्रदत्ता भविष्यति

पुनर्प्राप्ति तथा सत्य-अप तन्त्र

एकदा अन्तर्राष्ट्रीय एटीएफ मूल्यं स्थिरं जातं चेत् शेषं राशिं ओएमसीतः वसूलितं कृत्वा भारतस्य समेकितकोषे निक्षिप्तं भविष्यति। यावत् सम्पूर्णां साहाय्यराशिः न प्राप्य निरन्तरणं न भवति तावत् एषा व्यवस्था निरन्तरं भविष्यति।

धरेलु-अन्तर्राष्ट्रीय-सञ्चालनस्य कवरेजम्

एषा योजना आन्तरिक-अन्तर्राष्ट्रीय-विमानयानानां कृते सर्वेभ्यः इच्छुक-भारतीय-अनुसूचित-विमानसेवाभ्यः उपलब्धते 7

स्थिर एटीएफ मूल्य व्यवस्था

एषा व्यवस्था धरेलु-अन्तर्राष्ट्रीय-सञ्चालनानां कृते नियत-मूल्य-व्यवस्थां स्वीकृत्य ईधन-व्ययस्य अधिकं पूर्वानुमानं प्रदाति। एतेन विमानसेवानां आकस्मिकं ईधनमूल्यवृद्धेः संपर्कः न्यूनीकरोति।

ओएमसीभ्यः एटीएफ-आपूर्तिं कर्तुं अनन्य-अधिकारः

एषा व्यवस्था भारतीयविमानसेवानां ओएमसी-संस्थानां च मध्ये नागरिकविमानसेवामन्त्रालयेन, पेट्रोलियम-प्राकृतिकगैस-मन्त्रालयेन च हस्ताक्षरितेन सहमतिपत्रेण कार्यान्विता भविष्यति अस्मिन् एकवारं व्यवस्थायाः अन्तर्गतं आच्छादिताः विमानसेवाः अधिकतमं वर्षत्रयं यावत् एटीएफ (जलं, इन्धनं, गैसं च)

अनन्यतया ओएमसीभ्यः क्रियन्ते, यस्य समीक्षा वार्षिकरूपेण क्रियते अथवा यावत् अग्रिमराशिः पूर्णतया न वसति, यत् पूर्वं भवति।

निगरानी एवं लेखापरीक्षा

नागरिकविमानमन्त्रालयस्य, पेट्रोलियम-प्राकृतिकगैसमन्त्रालयस्य, व्यवसायस्य च प्रतिनिधिभिः सह निगरानीसमितिः दावानां कार्यान्वयनं, सत्यापनं, मेलनं, निराकरणं च निरीक्षयितुं सर्वेषां दावानां वसूलीनां च लेखापरीक्षा भविष्यति।

(1) मूल्यस्थिरीकरणसमर्थनस्य अविधिः एटीएफ मूल्यस्थिरीकरणसमर्थनं 36 मासानां अवधिपर्यन्तं प्रयोज्यः भविष्यति वार्षिकरूपेण अथवा यावत् अग्रिमराशिः पूर्णतया पुनः प्राप्ता/निरन्तरणं न भवति, या पूर्वं भवति तावत् यावत् तस्य समीक्षा भविष्यति। यदि अस्मिन् अवधिमध्ये धनस्य पूर्णतया लेखा न भवति तर्हि सक्षमप्राधिकरणस्य अनुमोदनेन प्रस्तावस्य विस्तारः 36 मासात् परं कर्तुं शक्यते।

अपेक्षिताः परिणामाः : 1.

प्रस्तावितं तन्त्रं भारतीयविमानसेवानां कृते एटीएफमूल्यनिर्धारणे अधिकां स्थिरतां पूर्वानुमानं च प्रदास्यति। एतेन उत्तमं परिचालनवित्तीयनियोजनं सुलभं भविष्यति।

पश्चिम एशियायां प्रचलितं संकटस्य समये अस्थिरस्य उच्चस्य च एटीएफ-मूल्यानां कारणेन तेलविपणनकम्पनीनां (ओएमसी) हानिभ्यः रक्षणं करिष्यति।

एषः उपायः आन्तरिक-अन्तर्राष्ट्रीय-वायु-संपर्कस्य रक्षणाय, निर्वाहाय च सहायकः भविष्यति, येन वायुसेवानां निरन्तरता सुनिश्चिता भविष्यति।

एतेन यात्रिकाणां उपरि ईधनस्य मूल्येषु आकस्मिकपरिवर्तनस्य प्रभावः न्यूनीकरिष्यते, भाडानां अस्थिरता च न्यूनीकरिष्यते।

इदं तन्त्रं दूरस्थं, क्षेत्रीयं, द्वितीयस्तरं, तृतीयस्तरं च नगरेभ्यः निर्बाधं वायुसंपर्कं प्रदातुं साहाय्यं करिष्यति, येन संतुलितक्षेत्रीयविकासः समावेशीवृद्धिः च प्रवर्तते

अस्य उपायस्य पर्यटनं, आतिथ्यं, व्यापारः, निर्यातः, क्षेत्रीयविकासः, निवेशः च सकारात्मकः प्रभावः भविष्यति।

एतेन यूडीएन योजनायाः अन्तर्गतं संचालितविमानस्थानकानि सहितं सम्पूर्णं देशे विकसितविमानस्थानकमूलसंरचनानां इष्टतमं उपयोगं सुनिश्चित्य साहाय्यं भविष्यति।

धरेलु-अन्तर्राष्ट्रीय-संपर्कं निर्वाहयन् एषा उपक्रमः वैश्विक-बाजारैः सह भारतस्य एकीकरणं सुदृढं करिष्यति, दीर्घकालीन-आर्थिक-वृद्धेः समर्थनं च करिष्यति।

पृष्ठभूमिः

पश्चिम एशिया-संकटस्य अन्तर्गतं वैश्विक-एटीएफ-मूल्यानां अभूतपूर्वं अस्थिरतायाः कारणेन विमानसंरक्षणं प्रभावितम् अस्ति।

पश्चिम एशियायां प्रचलितं संकटस्य कारणत् अन्तर्राष्ट्रीय एटीएफ मूल्येषु मार्च 2026 तमे वर्षे 260.50 प्रतिदोल्लरतः 2026 तमस्य वर्षस्य मेमासे 2142 प्रतिदोल्लरपर्यन्तं वृद्धिः अभवत्, यत् प्रायः सार्धद्विगुणं वृद्धिः अभवत् विमानसेवायाः परिचालनव्ययस्य प्रायः 40% भागः एटीएफ-संस्थायाः भवति। अतः एटीएफ-मूल्यानां एषा अस्थिरता विमानसेवा-वित्तीय-विषये महत्त्वपूर्णं दबाव जनयति।

एटीएफ विमानसेवायाः परिचालनव्ययस्य प्रायः 40% भागं धारयति तथा च, अत्यन्तं ईधनमूल्ये अस्थिरतायाः समये, कुलसञ्चालनव्ययस्य 60% पर्यन्तं भागं ग्रहीतुं शक्नोति

एटीएफ-मूल्यानि धरेलुसञ्चालनानां कृते निश्चितानि सन्ति, परन्तु भारतीयवाहकाः अन्तर्राष्ट्रीयसञ्चालनार्थं एटीएफ-ऋणं आयातसमततामूल्येन (टुक्क) निरन्तरं कुर्वन्ति, येन तेषां ईधनस्य अधिकव्ययस्य सामना भवति

परन्तु एटीएफ-मूल्यानां सीमा निर्धारयितुं अस्थायी उपायः अस्ति, दीर्घकालं यावत् ओएमसी-संस्थानां कृते स्थायित्वं न भवति। एटीएफ-मूल्यानां सीमानिर्धारणस्य कारणत् ओएमसी-संस्थाः अस्थिर-वृद्धि-एटीएफ-मूल्यानां हानिम् अनुभवन्ति, विशेषतः पश्चिम-एशिया-संकटस्य समये।

भारतीयविमानानाम् पाकिस्तानस्य वायुक्षेत्रस्य बन्दीकरणस्य परिणामेण यूरोप, उत्तर-अमेरिका, मध्य-एशिया-देशेषु च दीर्घकालं यावत् उड्डानमार्गाः अर्धवन्, येन ईधनस्य उपभोगः, परिचालनव्ययः च वर्धितः

दीर्घदूरविमानयानस्य भाडा महती वर्धिता, अन्तर्राष्ट्रीयमागधा न्यूनीभूता, विमानसेवाभिः अनेकेषु अन्तर्राष्ट्रीयमार्गेषु सेवाः न्यूनीकृताः वा स्थगिताः वा

मध्यप्रदेश जल हीरो मुख्यमंत्री डॉ. मोहन यादव के नेतृत्व में जल आत्मनिर्भरता की ओर बढ़े

श्रीराम तिवारी

भोपाल। भारतीयसंस्कृती जलं न केवलं प्राकृतिकसंसाधनं, अपितु जीवनस्य एव सारं, चैतन्यस्य प्रतीकं च मन्यते । प्राचीनग्रन्थाः जलस्य स्तुतिं अपह पुरुषरूपेणाः इति कुर्वन्ति, यस्य केवलं अर्थः अस्ति यत् ईश्वरः जले निवसति । एतां पवित्रं दूरदर्शिनीं च चिन्तनं आलिंगयन् सफलप्रधानमन्त्री श्री नरेन्द्रमोदी जलसंरक्षणं राष्ट्रियजनआन्दोलने परिणयत। सः जलं विकासस्य प्रमुखं मापदण्डं कृत्वा "प्रत्येकगृहस्य कृते जलम्" इति प्रतिज्ञां साक्षात्कृतवान् । तस्य मार्गदर्शने जलशक्तिमन्त्रालयस्य निर्माणं, जलजीवनमिशनं, नमामिगड्गे, अमृतसरोवरमिशनं, जलशक्ति-अभियानं च इत्यादीनि ऐतिहासिकपरिकल्पनानि प्रारब्धानि, येन देशस्य जलसंरक्षणे नूतना दिशा प्राप्ता। प्रधानमन्त्री श्री मोदी इत्यस्य एतस्य वैश्विकस्य दूरदर्शनस्य च दृष्टिकोणस्य यथार्थरूपेण अनुवादं कृत्वा मुख्यमन्त्री डॉ. मोहन यादवः राज्ये जलक्रान्तिं प्रारब्धवान्। सः जलसंरक्षणं केवलं सर्वकारीयकार्यक्रमात् संस्कृत्य, आदत्तेः, राष्ट्रनिर्माणस्य च भागं यावत् उन्नतवान्, येन राज्ये सर्वत्र लोकप्रियस्य =जलनायकस्य= मान्यतां प्राप्तवती

उज्जैन विकास प्राधिकरण से मुख्यमंत्री तक 22 वर्षों से अधिक का भागीरथ संकल्प

जलसम्पदां संरक्षणाय पर्यावरणस्य रक्षणाय च मुख्यमन्त्री डॉ. यादवस्य यात्रा क्षणस्य प्रयासस्य प्रेरणा न, अपितु 22 वर्षाणाम् अधिकस्य अथकपरिश्रमस्य, संवेदनशीलतायाः, दृष्टिस्य च पराकाष्ठ अस्ति। एषा यात्रा तदा आरब्धा यदा सः उज्जैनविकासप्राधिकरणस्य अध्यक्षपदं स्वीकृतवान् । पदं स्वीकृत्य सः उज्जैनस्य सांस्कृतिक-आध्यात्मिक-ऐतिहासिक-धरोहरस्य संरक्षणं स्वजीवनस्य प्राथमिकं लक्ष्यं कृतवान् । महान् स्रष्टा विक्रमादित्यस्य सुशासनं, नवरत्नानां गौरवपूर्णपरम्परा, मालवा-नगरस्य प्राणदायिनी-नद्याः मादर-शिप्रा-नद्याः संरक्षण-जलसंरक्षणयोः गहन-विश्वासेन च व्यापक-सांस्कृतिक-चेतनायाः जन्म अभवत् । तेन आरब्धः शिप्रातीर्थपरिक्रमः न केवलं धार्मिकविश्वासं सुदृढं करोति अपितु उज्जैनस्य शिप्रा-नद्याः च सांस्कृतिकं, आध्यात्मिकं, पर्यटनं च महत्त्वं पुनः स्थापयति। अस्याः उपक्रमस्य माध्यमेन शिप्रायाः घाटाः, तीर्थस्थलानि, प्राचीनपरम्पराः च जनसहभागितायाः सह सम्बद्ध्य महत्त्वं पुनः नदीसंरक्षणकार्यं क्रियते मध्यप्रदेशसर्वकारः धार्मिकपरम्पराणां संरक्षणाय, स्थानीय अर्थव्यवस्थायाः सुदृढीकरणे, जनसमुदायस्य एकीकरणे च प्रत्यक्षतया जनसमूहं संलग्नं कुर्वन् अस्ति । एकः युवा जननेता इति नाम सः तदा अवगच्छत् यत् जलस्रोतानां संरक्षणं विना कस्यापि सभ्यतायाः नगरस्य वा विकासः स्थायित्वं न प्राप्नोति, यदि एषा चिन्ता न सम्बोधिता तर्हि भविष्याय संकटं जनयिष्यति इति। उज्जैन विकास प्राधिकरणस्य अध्यक्षत्वात् आरभ्य राज्यस्य मुख्यमन्त्रीपर्यन्तं डॉ. मोहन यादवः सर्वदा जलसंरक्षणविषये प्राथमिकताम् अर्हदत् । सः तत्कालीनमुख्यमन्त्रिणः नीतिनिर्मातॄणां च शिप्रा-मातुः संरक्षणं जलसंरक्षणं च प्रवर्तयितुं बहुवारं प्रोत्साहयति स्म । वर्षाणां यावत् सः नद्यः पर्यावरणं च प्रति यत् संवेदनशीलतां प्रतिबद्धतां च धारयति तत् अधुना मध्यप्रदेशस्य मुख्यमन्त्रीरूपेण =जलगांगासंवर्धन-अभियान= इत्यादि-विशाल-जन-आन्दोलनस्य रूपेण साकारं भवति 7. मुख्यमन्त्री डॉ. यादवः विगतदशकद्वये रोपितानि जलसंरक्षणस्य बीजानि अधुना उच्छ्रितवटवृक्षरूपेण प्रफुल्लितान्तः, येन सम्पूर्णं राज्यं तस्य शीतलतायाः समृद्धेः च वर्षणं कृतम् अस्ति। तस्य संस्कृता, दूरदर्शिता, अचञ्चलप्रतिबद्धता च मध्यप्रदेशस्य =जलनायकः= इति स्थापितवान् ।

श्रद्धाप्रणदात्री शिप्रा मातुः पुनरुत्थानम्

अबाधप्रवाहः च
मध्यप्रदेशः नदीनां मातृभूमिः इति प्रसिद्धः अस्ति, माता

शिप्रा च अस्याः पवित्रतासु पूज्यतमासु नदीषु अन्यतमा अस्ति। मालवा-गङ्गा इति नाम्ना प्रसिद्धा, प्राचीनम् अवन्ति-नगरं व्याप्य च शिप्रा-नदी न केवलं धारा अपितु कोटि-कोटि-भक्तानाम् अपार-विश्वास-केन्द्रम् अस्ति । अस्मिन् पवित्रतटे विश्वप्रसिद्धः सिंहस्थोत्सवः आयोज्यते, यत्र भारतात् विदेशेभ्यः च भक्ताः बाबामहाकालस्य संरक्षणे पुण्यं अर्जयितुं समागच्छन्ति । परन्तु कालान्तरे वर्धमानस्य नगरीकरणस्य औद्योगिकविकासस्य च कारणात् शिप्रा नदी प्रदूषणेन कलङ्किता भवितुं आरब्धा । खाननद्याः प्रदूषणं, इन्दौरतः मलजलं च तस्याः शुद्धतां प्रभावितं कुर्वन् आसीत् । यदा एषः आस्थायाः जीवनप्रदः स्रोतः संकटस्य सामनां कृतवान् तदा मुख्यमन्त्री डॉ. मोहनयादवः स्वस्य व्यक्तिगत-सरकारी-प्राथमिकतानां शीर्षस्थाने स्थापयति स्म । इन्दौरमण्डलस्य समीपस्थस्य काकरीबर्दीपर्वतात् उपनगस्य 195 किलोमीटर् दीर्घस्य एतस्याः पवित्रनद्याः प्रदूषणमुक्तं निर्बाधं च करणं तस्य जीवनस्य महती प्रतिबद्धता अभवत् । 2024 तमस्य वर्षस्य आरम्भात् मुख्यमन्त्री डॉ. यादवः स्वयमेव शिप्रा-नद्याः पुनर्स्थापनस्य कार्यभारं स्वीकृतवान्, उच्चस्तरीयसमागमस्य श्रद्धालुं कृत्वा निर्णयकनिर्णयनाय कृतवान् । 2024 तमस्य वर्षस्य जनवरी-मासस्य 7 दिनाङ्के उज्जैन-नगरे आयोजितायां प्रथमे सत्रे सः अधिकारिभ्यः स्पष्टानि निर्देशानि दत्तवान् यत् ते शिप्रा-नद्याः मलजलस्य प्रवाहं तक्षणमेव रोधयन्तु एतदर्थं सः संवे, रामवासा, पन्थपिलाई, राधोपीपाल्य इत्यत्र स्टॉप डैम्स, जलशुद्धिकरणसंस्थानानि च निर्मातुं व्यापकं कार्ययोजनां निर्मितवान् । टाटा परियोजना परियोजनायाः सम्यक् समीक्षायां सः निर्देशं दत्तवान् यत् नृसिन्हाघाटतः रामघाटपर्यन्तं मलिनतायाः एकः अपि बिन्दुः न दृश्यते इति। 2024 तमस्य वर्षस्य फेब्रवरी-मासस्य 13 दिनाङ्के आयोजिते द्वितीये सत्रे सः जलसम्पदां विभागस्य अधिकारिभ्यः निर्देशं दत्तवान् यत् ते धर्मपुरी-नगरे एव काहन्-नद्याः मलजलस्य उपचारं आरभन्ते, तथा च शुद्धं जलं कृषकाणां कृते सिञ्चनार्थं उपलब्धं कर्तुं मागिनरं कुर्वन्तु, येन केवलं शुद्धजलस्य प्रवाहः नदीयां भवति इति सुनिश्चितं भवति मुख्यमन्त्री डॉ. यादवस्य अभियानं तत्रैव न स्थगितम् सः 2024 तमस्य वर्षस्य जुलै-मासस्य 2 दिनाङ्के तृतीयां उच्चस्तरीयसभां कृत्वा प्रगतेः समीक्षां कृतवान्, कार्यस्य त्वरिततायै च निर्देशानि निर्गतवान् । जलसंरक्षणस्य अस्याः प्रतिबद्धतायाः परिणामः अभवत् यत् मुख्यमन्त्री डॉ. मोहन यादवः 1 दिसम्बर 2024 दिनाङ्के उज्जैननगरे केन्द्रीयमन्त्री श्री जे.पी. सः घोषितवान् यत् राज्यसर्वकारः एकस्याः अभिनवकार्ययोजनायाः निर्माणे कार्यं कुर्वन् अस्ति यत् न्यूनतमवयस्य शिप्रा-नद्याः अबाधितप्रवाहः सुनिश्चितः भविष्यति, तथा च 2028 तमे वर्षे आगामिसिंहस्थे भक्ताः शिप्रा-मातुः शुद्धपवित्रजलेन स्नानं करिष्यन्ति, न तु अन्यस्मात् बाह्यनद्याः । मुख्यमन्त्री

डॉ. यादवः न केवलं बन्दधरस्य पुष्टः निर्देशान् निर्गतवान्, अपितु =जलगांगा संवर्धन अभियानम्= इति अभियानस्य अन्तर्गतं उज्जैनस्य रामघाटे स्वच्छताकार्यक्रमेषु झाडू धारयन् व्यक्तिगतरूपेण भागं गृहीतवान्, माता शिप्रा इत्यस्य पूजां कृत्वा अभिषेकं कृत्वा सौख्यश्रमस्य भागत्वेन जागृतवान् नदीसंरक्षणस्य अस्याः प्रतिबद्धतायाः ध्यात्वेन सः 2026 तमस्य वर्षस्य मे-मासस्य 26 दिनाङ्के मांशिप्रा तीर्थपरिक्रमायां भागं गृहीतवान्, नदीं प्रति 351 पाददीर्घं चुनरीं च अर्पितवान्, येन सम्पूर्णं राज्ये पर्यावरणसंरक्षणस्य नूतनप्रतिबद्धता प्रेरिता

सेवरखेडी-सिलरखेडी परियोजना : सिंहस्थ 2028 के लिए एक दिव्य संकल्प

एकस्य कुशलजलनेतुः दूरदर्शीदृष्टेः फलस्वरूपं सम्प्रति मध्यप्रदेशे 7614.53 कोटिरूप्यकाणां विशालस्य सेवरखेडी-सिलरखेडीमध्यमसिञ्चनपरियोजनायाः युद्धपदे कार्यं प्रचलति। अस्याः महत्वाकांक्षिणः परियोजनायाः अन्तर्गतं उज्जैन-नगरस्य सेवरखेडी-ग्रामे शिप्रा-नद्याः ऊर्ध्वरिणः बैरैजः निर्मितः अस्ति । सिलरखेडीजलाशये आधुनिकपरिष्कारप्रणाल्याः माध्यमेन जलं संग्रह्य आवश्यकतानुसारं शिप्रा-नद्यां मुक्तं भविष्यति, येन नदीयां नित्यं जलस्तरः सुनिश्चितः भविष्यति। अस्य हरक्यूलिस-प्रयासस्य प्रायः 50 प्रतिशतं सफलतया सम्पन्नम् अस्ति । एषा परियोजना न केवलं उज्जैननगरे पेयजलस्य आपूर्तिं सुदृढं करिष्यति, अपितु भविष्ये सर्वेषु धार्मिकपर्यटुषु शिप्रा नदी निर्बाधं स्वच्छं च प्रवाहयति इति सुनिश्चितं करिष्यति। मुख्यमन्त्री डॉ. मोहन यादवस्य प्राथमिकं लक्ष्यं भारतात् विदेशेभ्यः च भक्तानां कृते सिंहस्थ 2028 कृते यथार्थतया असाधारणं अविस्मरणीयं च आध्यात्मिकम् अनुभवं प्रदातुं वर्तते। एतस्य कृते उज्जैननगरे शिप्रा नदीतीरे 30 किलोमीटर् व्यासस्य आधुनिकस्य सुसज्जितानां च घाटानां निर्माणं तीव्रतया प्रचलति। भव्यमहोत्सवे 24 घण्टाभ्यन्तरे 5 कोटिभक्ताः सहजतया पवित्रं डुबकीं विना किमपि असुविधां कर्तुं शक्नुवन्ति इति एतत् भव्यं आश्चर्यपूर्णं विचारं विकसितं भवति।

जल गंगा संवर्धन अभियान : एक जन आन्दोलन के माध्यम से राज्यव्यापी कार्याकल्प

पृथिवी, पर्वताः, नद्यः, वनस्पतयः च जीवनं धारयन्ति, अत्यन्तं पूज्यः च इति भारतीयसंस्कृतेः चिरकालात् विश्वासः अस्ति । यथा मनुष्यशरीरे धमनीभिः रक्तं परिभ्रमति तथा नद्यः अपि अस्याः पृथिव्यां जीवनं जनयति । अत एव अस्माकं जीवनयापनार्थं नद्यः अबाधितः निरन्तरः च प्रवाहः अत्यावश्यकः । नद्यः प्रवाहस्य प्रदूषणं वा तेषु मानवीयबाधानां निर्माणं वा मानवजीवनस्य प्रगतेः

बाधायाः सदृशम् अस्ति । एतां पवित्रां वैज्ञानिकदृष्टिं च आलिंगयन् मुख्यमन्त्री डॉ. यादवः जलसंसाधनसंरक्षणं सर्वोपरि मन्य विश्वपर्यावरणदिवसस्य ऐतिहासिकवसरौ 5 जून 2024 दिनाङ्के रायसेनामण्डलस्य झिरीबहेडास्थे बेतवानद्याः पवित्रस्रोते भव्यं =जलगांगासंवर्धन-अभियानम्= प्रारब्धवान् । अस्मिन् शुभ अवसरे मुख्यमन्त्री डॉ. यादवः बेतवा-नद्याः स्रोते वैदिक-संस्कारं कृत्वा तत्र वटवृक्षं रोपयित्वा अस्य अभियानस्य राज्ये सर्वत्र विशाल-आन्दोलने परिणयितवान् । सद्यः एव प्रकाशितेन यूनिसेफ् जलवायुखोजिमप्रतिवेदनेन जलवायुपरिवर्तनस्य, जलस्य अभावस्य च खतराणां विषये सम्पूर्णं विश्वं सचेष्टितम् अस्ति। प्रतिवेदनानुसारं विश्वे प्रायः 1.8 अर्बं बालकाः प्रत्यक्षतया जलस्य अभावस्य, अनावृष्टेः च जोखिमे सन्ति, यदा तु राष्ट्रियभूजलसर्वक्षयस्य आँकडानि दर्शयन्ति यत् देशस्य अनेकभागेषु भूजलस्तरः निरन्तरं न्यूनः भवति अस्मिन् आतङ्कजनके वैश्विक-राष्ट्रीय-परिदृश्ये जलनेतु-मुख्यमन्त्री डॉ. मोहन-यादवस्य अथकप्रयत्नेन मध्यप्रदेशस्य स्थितिः महत्त्वपूर्णतया सुदृढा भवति। अस्य अभियानस्य प्राथमिकं उद्देश्यं राज्यस्य पारम्परिकजलस्रोतानां संरक्षणं, वर्धनं, गभीरीकरणं, पुनर्स्थापनं च अस्ति, यथा नद्यः, तडागाः, कूपः, सोपानकूपाः, चेकजलबन्धाः च मध्यप्रदेशस्य प्राचीनाः सोपानकूपाः, तडागाः च अस्माकं अमूल्यं सांस्कृतिकविरासतां सन्ति, तेषां पुनर्स्थापनेन न केवलं जलसंकटस्य निवारणं भवति अपितु अस्माकं सांस्कृतिकगौरवस्य पुनर्स्थापनं पर्यटनस्य च प्रचारः भवति 7. %जलगांगा संवर्धन अभियानम्= इत्यनेन 361,001 कार्याणां लक्ष्यं निर्धारितम् अस्ति, येषु 240,386 कार्याणि अद्यावधि सफलतया सम्पन्नानि सन्ति । अस्मिन् जलसंरक्षण-अभियानस्य कृते राज्यस्य प्रत्येकं मण्डलं, प्रशासनं, नागरिकं च यथाशक्ति योगदानं ददाति ।

जल संचय जन भगीदरी 2.0: मध्यप्रदेश एवं उसके जिले का देश भर में उत्कृष्ट प्रदर्शन

जलशक्तिमन्त्रालयस्य =जलसञ्चयजनभागीदारी 2.0= देशभरोडेयं आँकडानुसारं मध्यप्रदेशः जलसंरक्षणक्षेत्रे देशे सर्वत्र विशिष्टः अस्ति। जलस्य रक्षणाय, जलसम्पदां संरक्षणाय च सम्पन्नकार्यस्य संख्यायाः आधारेण मध्यप्रदेशः देशे तृतीयस्थाने प्रकाशितः। एतावता राज्ये 2,190,930 कार्याणि सफलतया सम्पन्नानि, सम्प्रति 181,506 कार्याणि प्रवर्तन्ति । न केवलं राज्यं, अपितु मध्यप्रदेशस्य जिल्हेषु अपि राष्ट्रियक्रमाङ्के महती सफलता प्राप्ता अस्ति। भारतस्य शीर्षदशमण्डलानां सूचीयां डिण्डोरीमण्डलं तृतीयस्थानं, खण्डवा (पूर्वनिर्मा) पञ्चमस्थानं, सहडोलमण्डलं नवमस्थानं च प्राप्तवान् । नगराणां विषये वदन् राज्यस्य नगरनिर्माणविभागः अपि उत्तमं प्रदर्शनं कृतम्, यत्र खण्डवानगरपालिकायाः ??देशे द्वितीयस्थानं, इन्दौरनगरपालिकायाः ??पञ्चमस्थानं च प्राप्तम् एषा सफलता दर्शयति यत् मध्यप्रदेशप्रशासनं तस्य जनाः च मिलित्वा जलस्य प्रत्येकं बिन्दुसंरक्षणस्य अस्मिन् उदात्तकार्ये अग्रे गच्छन्ति।

कृषिसमृद्धि: जलसंरक्षण व जनसहभागितायाः व्यावहारिकप्रतिरूपम्

मुख्यमन्त्री डॉ. यादवस्य जलनेतुः कृषिसमृद्धेः जलसंरक्षणस्य च व्यावहारिकप्रतिरूपस्य जनसहभागितायाः व्यावहारिकप्रतिरूपस्य जलगांगासंवर्धन अभियानस्य कृते राज्यसर्वकारेण 10,475.14 कोटिरूप्यकाणां पर्याप्तं रकमं स्वीकृतम् अस्ति। ग्रामीणे अर्थव्यवस्थायाः, जलसंरक्षणस्य च सुदृढीकरणाय स्थले अभिलेखविश्वसंकेतं कार्यं सम्पन्नम् अस्ति । अस्मिन् उपक्रमे 65,763 कृषितडागाः निर्मिताः भौतिकरूपेण च सम्पन्नाः, कूपपुनर्भरणार्थं 96,670 खनितकूपपुनर्भरणसंरचनानां निर्माणं कृतम् अस्ति तदतिरिक्तं 34,488 बृहत्-परिमाणेन जलसंरक्षण-पुनर्भरण-परियोजनानि सम्पन्नानि सन्ति । दीर्घकालीनजलसंकटस्य निवारणाय राज्ये 208

भव्यमृतसरोवरानाम् (जलकण्डानां) निर्माणं विकासं च सुनिश्चितं कृतम् अस्ति । 3,129 पारम्परिकजलसंरचनानां मरम्मतं, परिपालनं च कृत्वा नवीनीकरणं कृतम् अस्ति । 5,448 जलप्रवाहपरियोजनानि सफलतया कार्यान्विताः सन्ति । जलचौपत्स्य तथा जनजागरणकार्यक्रमस्य माध्यमेन कृषकान् जलकुशलसंस्थानि, डिप्टि सिञ्चन, सिञ्चनप्रणाली इत्यादिषु प्रौद्योगिकीषु प्रशिक्षिताः सन्ति। =प्रतिबिन्दु अधिकं सस्य= =कमजलेन अधिकं उत्पादनम्= इति मन्त्रेण न केवलं भूजलस्तरस्य महत्त्वपूर्णः सुधारः अभवत् अपितु कृषकाणां व्ययः अपि न्यूनीकृतः, तेषां उत्पादनं आयं च वर्धितम् जलनीतयः यदा जनसहभागितायाः कृषि-आवश्यकतानां च अनुरूपाः भवन्ति तदा राष्ट्रनिर्माणस्य प्रमुखसम्पत्तयः भवितुम् अर्हन्ति इति एतत् प्रतिरूपं जीवन्तं प्रमाणम् अस्ति ।

'सदनिरा समागम' : मध्यप्रदेशस्य जलप्रबन्धनप्रतिरूपं वैश्विकरूपेण प्रतिध्वनिताम् अस्ति

जलनायकस्य मुख्यमन्त्री डॉ. यादवस्य नवीनाः दूरदर्शाः च प्रयत्नाः केवलं मध्यप्रदेशे भारते वा सीमितानि न सन्ति; तेषां व्यापकं अन्तर्राष्ट्रीयप्रशंसा अपि प्राप्यते । भोपालस्य भारतभवने वीरभारतन्यासेन आयोजितेन =सदनिसरमागमेन= जलसंरक्षणं अस्माकं समृद्धसांस्कृतिकविरासतां सह सम्बद्ध्य नूतनवापदण्डं स्थापितम् अस्मिन् ऐतिहासिकसमागमे साइप्रस, फिजी, मेक्सिको, नेपाल, त्रिनिदाद् एण्ड टोबैगो, इकाडोर इत्यादीनां विभिन्नदेशानां राजनयिकाः, राजदूताः, नीतिविशेषज्ञाः च भागं गृहीतवन्तः सभायां विदेशीप्रतिनिधिभिः मुख्यमन्त्री डॉ. यादवस्य नेतृत्वे जलप्रबन्धनस्य =मध्यप्रदेशप्रतिरूपम्= अद्यत्वे वैश्विकरूपेण अत्यावश्यकता इति वर्णितम् ते जनसहभागितायाः, सर्वकारीयसंकल्पस्य च एतस्य अद्वितीयसंयोजनस्य प्रशंसां अकरोत्, स्वदेशेषु एतत् प्रतिरूपं कार्यान्वितुं च प्रबलं इच्छं प्रकटितवन्तः। अन्तर्राष्ट्रीयमञ्चे एषा मान्यता सिद्ध्यति यत् मुख्यमन्त्री डॉ. मोहनयादवस्य नेतृत्वे मध्यप्रदेशः विश्वं जलस्वावलम्बनं प्रति मार्गदर्शनं कर्तुं समर्थः भवति।

आगामिनां पीढीनां कृते समृद्धस्य, सुरक्षितस्य, जलसमृद्धस्य च मध्यप्रदेशस्य दृढं आधारं स्थापयितुं प्रतिबद्धता जलसंरक्षणं केवलं प्रशासनिकदायित्वं न भवति, अपितु प्रत्येकस्य नागरिकस्य सामाजिक नैतिकं च कर्तव्यं जातम् । मुख्यमन्त्री डॉ. यादवस्य नेतृत्वे महिलानां, युवानां, कृषकाणां च सक्रियसहभागितायाः कारणात् अस्य अभियानस्य पारिवारिकं सामाजिकं च दायित्वं परिणतम् अस्ति। =जलगांगासंवर्धन-अभियानम्= =जलसञ्चयजन-भागीदारी= इत्यादीनां उपक्रमाः न केवलं वर्तमान-आवश्यकतानां पूर्तिं कुर्वन्ति अपितु आगामिनां पीढीनां कृते समृद्धस्य, सुरक्षितस्य, जल-समृद्धस्य च मध्यप्रदेशस्य सुदृढं आधारं स्थापयन्ति 7. जलसंरचनानां संख्यायां अभिलेखवृद्धिः, नदीकायाकल्पः, पर्यावरणसन्तुलनं च इति क्षेत्रेषु अद्य मध्यप्रदेशः देशस्य अनुकरणीयं राज्यं जातम् मुख्यमन्त्री डॉ. यादवने =जलनायकः= इति रूपेण कृताः एते ऐतिहासिकाः प्रयासाः भविष्ये स्वर्णमध्यप्रदेशस्य इतिहासे स्वर्णक्षरेः उत्कीर्णाः भविष्यन्ति। स्वच्छस्य, समृद्धस्य, जलनिर्भरस्य च मध्यप्रदेशस्य एषः स्वप्नः तदा एव साकारः भविष्यति यदा प्रत्येकः नागरिकः अस्मिन् विशाले अभियाने सम्मिलितः भविष्यति, जलस्य प्रत्येकं बिन्दुं संरक्षितुं प्रतिज्ञां करोति च। आवागं सर्वे अस्मिन् जल-आन्दोलने सम्मिलिताः भूत्वा अस्माकं यशस्त-मुख्यमन्त्री-प्रतिज्ञां पूर्यित्वा राज्यं प्रगतेः पराकाष्ठं प्रति नेतुम्।

(लेखकः मुख्यमन्त्री सांस्कृतिकपरामर्शदाता अस्ति)

मुख्यमंत्री विष्णुदेव साई, सरलता, विनम्रता, एवं संवेदनशीलता के साथ विकास यात्रा का सशक्त नेतृत्व

तेजबहादुर सिंह भुवाल

कृषकपरिवारात् आगत्य छत्तीसगढस्य सर्वोच्चनेतृत्वं प्राप्य मुख्यमन्त्री विष्णुदेव साई स्वस्य विप्लवव्यक्तित्वेन, विनम्रव्यवहारेण, लोकसेवाभावेन च जनानां मध्ये एकां विशिष्टां पहिचानं निर्मितवती अस्ति। मुख्यमन्त्री श्री साई इत्यस्य जनजीवनं सरलतायाः, लोकसेवायाः, समाजस्य अन्तिमव्यक्तिपर्यन्तं विकासं आनेतुं प्रतिबद्धतायाः च प्रतीकं मन्यते। दीर्घकालं यावत् जनप्रतिनिधिरूपेण कार्यं कुर्वन् सः ग्राम्यक्षेत्राणां, कृषकाणां, वनवासिनां, युवानां, महिलानां, विपन्नजनानाम् च समस्याः निकटतया अवगत्य तान् समाधानार्थं निरन्तरं प्रयत्नाः कृतवान् उच्चतमं शक्तिस्थानं धारयन् अपि तस्य सरलता, स्वाभाविकता च तस्य महत्तमं बलं वर्तते ।

मुख्यमन्त्री श्री साई जनसहितस्य प्रत्यक्षसञ्चारं लोकतन्त्रस्य बृहत्तमं बलं मन्यते। जनदर्शनं, सुशासनं तिहार, विभिन्नजनसंपर्ककार्यक्रमेषु च सः व्यक्तिगतरूपेण जनानां समस्याः शृणोति, तेषां समाधानार्थं शीघ्रं कार्यवाही च करोति। वृद्धानां प्रति आदरः, बालकानां प्रति स्नेहः, आवश्यकतावशात् साहाय्यं कर्तुं इच्छं च तस्य व्यक्तित्वस्य विशिष्टानि लक्षणानि सन्ति । आदिवासीसमुदायात् आगत्य मुख्यमन्त्री श्री साई स्वसंस्कृत्या, परम्पराभिः, मूल्यैः च गहनतया सम्बद्धः अस्ति । ग्रामेषु जनानां सह मिलनं, तेषां समस्यानां अवगमनं, विकासयोजनानां लाभः अन्तिमव्यक्तिपर्यन्तं भवति इति सुनिश्चितं च तस्य प्राथमिकतासु अन्ततमम् अस्ति

विगतसाहित्यवर्षेषु छत्तीसगढसर्वकारेण जनकल्याणं, कृषिः, शिक्षा, स्वास्थ्यं, महिलासशक्तिकरणं, आधारभूतसंरचना, निवेशः, सुशासनं च इति क्षेत्रेषु बहवः महत्त्वपूर्णः उपलब्धयः प्राप्ताः केवलं योजनानां निर्माणं न, अपितु तेषां लाभः अन्तिमव्यक्तिपर्यन्तं प्राप्तुं सर्वकारस्य लक्ष्यं भवति। राज्यसर्वकारस्य महत्वाकांक्षिणः महातारीय वन्दनयोजनायाः माध्यमेन कोटिकोटिमहिलानां कृते प्रतिमासं 7,1,000 रूप्यकाणां आर्थिकसहायता प्रदत्ता अस्ति। 2026-27 वित्तवर्षस्य कृते छत्तीसगढसर्वकारेण महातारीयवन्दनयोजनायाः कृते 78,200 कोटिरूप्यकाणां बजटं विनियोजितम् अस्ति । महातारीय वन्दनयोजना छत्तीसगढे महिलानां आत्मनिर्भरतायाः, स्वास्थ्यस्य, सामाजिकसशक्तिकरणस्य च महत्त्वपूर्णं उपक्रमः अस्ति, येन कोटिकोटिमहिलानां जीवनस्तरः सुदृढः भवति। कृषकाः छत्तीसगढस्य अर्थव्यवस्थायाः मेरुदण्डः अस्ति

। राज्यसर्वकारेण धानक्रयणं प्राथमिकता दत्ता, कृषकाणां धानस्य क्रयणं 73,100 प्रतिकिण्टरित्यस्य दरेन सुनिश्चितं कृत्वा, कोटिकोटि कृषकाणां आर्थिककल्याणः प्राप्यते राज्ये निर्धनानाम्, आवश्यकतावशात् च परिवाराणां कृते स्थायिगृहाणि प्रदातुं सर्वकारेण प्रमुखा उपक्रमः कृतः, कोटिकोटिगृहपरियोजनानां अनुमोदनं कृतम् । अनेन ग्राम्यक्षेत्रेषु नगरेषु च आवाससुविधानां विस्तारः जातः । प्रधानमन्त्री आवासयोजनायाः कार्यान्वयने छत्तीसगढेन महत्त्वपूर्णं मीलपत्थरं प्राप्तम् निर्माणस्य तीव्रगत्या राज्यस्य कोटि-कोटि-आवश्यक-परिवारानाम् स्थायि-गृहाणां स्वप्नः साकारः भवति ।

भवति । अत एव सर्वकारः तेण्डुपत्रसङ्घं ग्राम्यरोजगारस्य प्रबलं स्रोतः मन्यते । राज्यसर्वकारेण टेण्डुपत्रसङ्घद्वरे महत्त्वपूर्णः परिवर्तनाः कृताः, येन टेण्डुपत्रसङ्घकर्तृभ्यः महती राहतः प्राप्यते । पूर्वं दत्ता राशिः 1000 रूप्यकात् वर्धिता अस्ति। 4,000 तः रू. 5,500 इति । एषा वृद्धिः साक्षात् संग्रहकानाम् लाभाय भवति। विशेषज्ञानाम् मते पूर्वं वर्धमानस्य महद्द्विज तुलने संग्रहस्य दरः न्यूनः आसीत्, परन्तु नूतनदण्डेन वेतनस्य परिश्रमस्य च उत्तमं सूच्यं सुनिश्चितं भविष्यति। मुख्यमन्त्री विष्णुदेवसाई इत्यस्य नेतृत्वे राज्यसर्वकारः सुरक्षासहितं संवेदनशीलपुनर्वासस्य विकासस्य च समानरूपेण कार्यं कुर्वन् अस्ति। नक्सली-समर्पण-पीडित-राहत-पुनर्वास-नीति-2025-अन्तर्गतं समर्पण-नक्सल-जनानाम् आर्थिकसहायता, कौशल-विकास-प्रशिक्षणं, रोजगार-अवकाशाः, आवासः च इत्यादीनि सुविधानि प्रदानानि सन्ति, येन तेभ्यः सम्माननीयं मुख्यधारा-जीवनं च प्राप्यते 7.

छत्तीसगढसर्वकारस्य नूतना औद्योगिकनीतिः 2024-30, या 1 नवम्ब 2024 तः प्रभावी, राज्यं निवेशस्य उद्योगस्य च कृते नूतनं परिचयं ददाति। न्यूनतमशासनस्य, अधिकतमप्रोत्साहनस्य सिद्धान्तस्य आधारेण एषा नीतिः उद्योगस्य स्थापनायाः प्रक्रियां अधिकं सरलं, पारदर्शकं, निवेशक-निर्विकलं च करोति व्यावसायिकप्राप्तिप्रक्रियायाः सरलीकरणाय , पूर्णतया ऑनलाइन-अनुप्रयोगाः, समये अनुमोदनानि, द्रुत-प्रक्रियाकरणं च इत्यादीनां आधुनिकसुविधाः प्रदत्ताः सन्ति अनेन उद्यमिणः अल्पकाले एव आवश्यकानि अनुमतिः प्राप्तुं समर्थाः अभवन् व्यापारस्य सुगमता च वर्धिता अस्ति । मुख्यमन्त्री विष्णुदेवसाई इत्यस्य नेतृत्वे छत्तीसगढे सुदृढं आधुनिकं च परिवहनजालं निर्मातुं विशेषं बलं दत्तम् अस्ति। राज्ये रेल-मार्ग-वायु-संपर्कस्य तीव्रगत्या विस्तारः भवति, येन उद्योगस्य, व्यापारस्य, पर्यटनस्य, सामान्यजनपथं च आवागमनं पूर्वस्मात् अपि अधिकं निर्विकलं भवति छत्तीसगढ-सर्वकारेण राष्ट्रिय-राज्यराजमार्गयोः निरन्तरं उत्थानं, नूतनानां मार्गाणां सेतुनां च निर्माणं, दूरस्थक्षेत्राणां मुख्यमार्गैः सह सम्बद्धीकरणस्य प्रयासः च राज्यस्य संपर्कस्य नूतनं गतिं दत्तवन्तः एतेन मालवाहनस्य व्ययः समयः च न्यूनीकृतः, उद्योगाणां निवेशकानां च प्रत्यक्षं लाभः अभवत् ।

राज्यसर्वकारस्य उपक्रमाः रेलजालस्य विस्तारस्य, नूतनानां रेलपरियोजनानां च माध्यमेन औद्योगिकक्षेत्रेषु, खनिजसमृद्धक्षेत्रेषु, प्रमुखनगरेषु च उन्नतरेलसंपर्कं

प्रदास्यन्ति इदानीं विमानसेवानां विस्तारः, नूतनाः विमानमार्गाः, उन्नतविमानसुविधाः च राज्यस्य राष्ट्रियपरिधिं अधिकं सुदृढं कृतवन्तः परिवहनस्य उन्नतसंरचनां छत्तीसगढं निवेशाय, व्यापाराय, पर्यटनाय च अधिकं आकर्षकं करोति । एतत् दृढं संपर्कं न केवलं राज्यस्य समग्रं आर्थिकविकासं चालयति अपितु रोजगारस्य क्षेत्रीयविकासस्य च नूतनावकाशान् अपि सृजति।

मुख्यमन्त्री विष्णुदेव साई भ्रष्टचारविरुद्धं कठोरं रुखं स्वीकृत्य प्रशासनिकजवाबदेही सर्वोच्चप्राथमिकताम् अर्हदत्ता योजनासु प्रमादस्य, अनियमितस्य च विरुद्धं कठोरकार्याणि निर्दिश्यन्ते। सः सुशासनं, पारदर्शिता, उत्तरदायित्वं च शासनस्य आधारशिलाः कृतवान् । भ्रष्टचारविरुद्धं शून्यसहिष्णुतानीतेः अन्तर्गतं प्रशासनं अधिकं पारदर्शकं, प्रतिक्रियाशीलं, जनकेन्द्रितं च कर्तुं प्रभावीपदं गृहीतम् अस्ति। भ्रष्टचारस्य निवारणाय सर्वकारेण अनियमिततासु सम्बद्धानां व्यक्तिनां विरुद्धं सख्तं वृत्तिः स्वीकृता अस्ति, यत्र भ्रष्टचारप्रकरणानाम् शीघ्रं अन्वेषणं, भ्रष्टाचारिकणां कर्मचारिणां च विरुद्धं सख्तविभागीयकानूनीकार्याणि च सन्ति सर्वकारीययोजनानां विकासकार्याणां च निरीक्षणं प्रौद्योगिकी-आधारितं कृतम् अस्ति, येन पारदर्शिता, उत्तरदायित्वं च सुदृढं भवति । अस्य कृते ई-कार्यालय, एकविण्डो प्रणाली 2.0, ई-शासन, मुख्यमन्त्रीसहायतारेखा 1076 इत्यादीनां प्रणालीनां माध्यमेन प्रशासनं अधिकं पारदर्शकं, सरलं, उत्तरदायी च कृतम् अस्ति मुख्यमन्त्री प्रत्यक्षतया मण्डलेषु सर्वकारीयकार्यालयानाम्, अस्पतालानां, विद्यालयानां, आंगनवाडीकेन्द्राणां, राशनदुकानानां, विविधविकासकार्यस्य च स्थितिः आकलनी भवति एतेषु निरीक्षणेषु प्रमादस्य, अनियमिततायाः, भ्रष्टचारस्य च प्रकरणेषु तत्कालं उत्तरदायी क्रियते, उत्तरदायी अधिकारिणां कर्मचारिणां च विरुद्धं विभागीयकार्याणि क्रियते, आवश्यकसुधाराः च निर्दिशताः भवन्ति अनेन प्रशासनिकव्यवस्थायां अनुशासनं वर्धितम्, अधिकारिणां उत्तरदायित्व

प्रधानमन्त्री मोदीमहोदय: भारतं क्षेत्रे वैश्विकविजेतां कुर्वन् अस्ति: लघु उद्योग प्रवर्धने मध्यप्रदेश अग्रणी

विश्व एमएसएमई दिवस पर रविन्द्र भवन में आयोजित "सशक्त उद्यमी, समृद्ध मध्य प्रदेश" शिखर सम्मेलन

औद्योगिकविकास: मध्यप्रदेशं आर्थिकरूपेण सशक्तं करोति

मुख्यमन्त्री डा. यादव रु. उद्योगानां कृते 1500 कोटिरूप्यकाणां साहाय्यरूपेण

भोपाल। मुख्यमन्त्री डॉ. मोहन यादव: उक्तवान् यत् लघु उद्योगानां प्रवर्धनं कर्तुं मध्यप्रदेश: अग्रणी: अस्ति। प्रधानमन्त्री नरेन्द्रमोदीमहोदय: भारतं क्षेत्रे वैश्विकविजेतां कुर्वन् अस्ति। उद्योग: व्यापारक्षेत्रं च अन्येषां जीवनं सुखदं करोति। उद्यमिन: कार्यं पूजां, श्रमं साधना इति मन्यन्ते। आगामिषु कालेषु औद्योगिकक्षेत्रस्य भूमिका अधिका महत्त्वपूर्णा भविष्यति, समृद्धे: सूर्योदय: च भविष्यति। मुख्यमन्त्री डॉ. यादव: अवदत् यत् 2027 तमे वर्षे भोपाले वैश्विकनिवेशकशिखरसम्मेलनं भविष्यति। प्रधानमन्त्री श्रीमोदी शिखरसम्मेलने आमन्त्रयितुं निर्णय: कृत: अस्ति। मुख्यमन्त्री डॉ. यादव: शनिवासरे रविन्द्रभवने -विश्व एमएसएमई दिवसे- आयोजितं सशक्त उद्यमिन: समृद्ध: मध्यप्रदेश:- शिखरसम्मेलनं सम्बोधयन् आसीत्। अस्मिन् अवसरे मुख्यमन्त्री डॉ. यादव: उद्यमिन: प्रदर्शितानां विविधानां उत्पादानाम् शिल्पानां च विशालप्रदर्शनस्य दर्शनं कृतवान्। इयं प्रदर्शनी जूनमासस्य 28 दिनाङ्के रविवासरे सर्वेषां कृते उद्घाटिता भविष्यति। बुरहानपुरसहितविभिन्नजिल्हेषु प्रतिनिधिभि: मुख्यमन्त्री डॉ. यादव: उद्यमिन: कृषकाणां च हिताय सर्वकारेण कृतानां अनेकनिर्णयानां कृते अभिनन्दनं कृतम्, यत्र कपासस्य विपणयशुल्कं आधा करणीयम् इति। अस्मिन् शिखरसम्मेलने प्राय: 2000 उद्यमिन:, निवेशका:, स्वसहायतासमूहस्य सदस्या:, नीतिनिर्मातार: च भागं गृहीतवन्त:। मुख्यमन्त्री डॉ. यादव: अवदत् यत् देशे प्राय: 7 कोटि एमएसएमई-इकायिका: सन्ति, येषु 25 लक्षं मध्यप्रदेशे सन्ति। राज्ये एतेषु यूनिटेषु प्राय: 1.5 कोटिजनानाम् रोजगार: प्राप्यते। एमएसएमई-क्षेत्रे सकलराष्ट्रीयउत्पादस्य 31 प्रतिशतं, निर्यातस्य 49 प्रतिशतं, विनिर्माणस्य 35 प्रतिशतं च भवति। एवं प्रकारेण एमएसएमई-क्षेत्रं अर्थव्यवस्थाया: इन्जिनरूपेण कार्यं कुर्वन् अस्ति। मध्यप्रदेशस्य एमएसएमई क्षेत्रं जनकल्याणस्य वाहनम् अस्ति।

मुख्यमन्त्री डॉ. यादव: आयोजने दूरस्थरूपेण एमएसएमई-इकायानां अपि च बृहत्-उद्योगानाम् कृते धनं विमोचितवान्। एमएसएमई-इकायानां कृते 225 कोटि 19 लक्षं, विभिन्नेभ्य: स्टार्टअप-संस्थाभ्य: च प्राय: 39 लक्षं धनं प्रदत्तम्। निवेशप्रवर्धनयोजनाया: अन्तर्गतं बृहत् उद्योगेभ्य: 1274 कोटिरूप्यकाणां राशि: स्थानान्तरिता। फलत: औद्योगिकक्षेत्राय कुलम् 1500 कोटिरूप्यकाणि प्रदत्तानि। मध्यप्रदेश: एव एकमात्रं राज्यं यत्र मे 2026 पर्यन्तं सर्वाणि देयता: उद्यमिन: निवेशसहायताया: रूपेण भुक्ता: सन्ति। मुख्यमन्त्री डॉ. यादव: औद्योगिकविकासे मध्यप्रदेश: अग्रणी: इति उक्तवान् राज्यसर्वकारस्य कपासविपणयशुल्कस्य अर्धं न्यूनीकरणस्य निर्णयान् कृत्वा: उद्यमिन: च लाभान्विता: भविष्यन्ति। एमएसएमई-दिने एमओयू-भूखण्डेषु हस्ताक्षरं कृतम्। राज्ये सर्वत्र उद्योगा: स्थापिता: सन्ति। प्रधानमन्त्री श्री मोदी इत्यस्य नेतृत्वे मध्यप्रदेश: भविष्ये देशस्य सर्वाधिक उद्योगप्रवर्धकराज्यरूपेण स्वं स्थापयिष्यति। मुख्यमन्त्री डॉ. यादव: अवदत् यत् कृषि:, खाद्यप्रसंस्करणं, चिकित्सायन्त्राणि इत्यादिषु क्षेत्रेषु कनाडा, यूके, अमेरिका,

जापान, चीन, दक्षिणकोरिया इत्यादिभ्य: देशेभ्य: राज्ये निवेश: प्रवर्धयति। 2025 तमे वर्षे भोपाले आयोजितस्य वैश्विकनिवेशकशिखरसम्मेलनस्य अनन्तरं 9,300 कोटिरूप्यकाणां निवेश: साकार: अभवत्।

नवीना: नीतय: नियमा: च लाभप्रदा: सिद्धा: भवन्ति

मुख्यमन्त्री डॉ. यादव: उक्तवान् यत् विगतवर्षेभ्यो निर्मितानाम् 18 नवीननीतिविनियमानाम् उद्योगा: लाभं प्राप्नुवन्ति। राज्ये ओडीओपी क्षेत्रे अपि प्रगति: भवति। मध्यप्रदेशे 2025-26 मध्ये 20 जीआई टैक्स प्राप्ता:। मुख्यमन्त्री डॉ. यादव: अवदत् यत् 2027 वर्षे -युवायोजना: इति विषयेण आयोज्यते इति। मुख्यमन्त्री डॉ. यादव: अवदत् यत् राज्ये 441,000 त: अधिका: एमएसएमई-इकायिका: महिलाभि: महिलाभि: च प्रबन्धिता: सन्ति। पूर्ववर्षेषु तुलने 2024 त: 2026 पर्यन्तं एमएसएमई-संस्थासु महिलाणां प्रतिनिधित्वं 67 प्रतिशतं वर्धितम् अस्ति। राज्यसर्वकारेण राज्यस्य औद्योगिकविकासाय 16 समूहा: स्थापिता:, 14 नूतनसमूहेषु कार्यं च प्रचलति ओडीओपी इत्यस्मिन् राज्येन महती सफलता प्राप्ता अस्ति। राज्यसर्वकार: सर्वेषां कष्टानि अगम्य सरलता, अखण्डता, पारदर्शकनिर्णयै: च विकासप्रक्रियायां अग्रे गच्छति। मुख्यमन्त्री डॉ. यादव: अवदत् यत् विकसितभारतस्य कृते विकसितस्य मध्यप्रदेशस्य निर्माणम् अपि अत्यावश्यकम् 2026 वर्षे कृषककल्याणवर्षम् इति आचर्यते। अस्मिन् वर्षे एवं आधुनिकपद्धत्या कृषिक्षेत्रं नूतनासु ऊर्ध्वतासु नेष्याम्। कृषककल्याणवर्षं कृषकानां कृते शून्यव्याजदरेण ऋणं प्रदत्तं भवति। कृषकाणां कृते ऋणं परिशोधयितुं नूतनं प्रोत्साहनं प्रदत्तम् अस्ति। ऋणप्राप्त्यतिथय: 12 मासाभ्यन्तरे कृषका: ऋणं परिशोधयितुं शक्नुवन्ति। मार्चमासस्य 31 दिनाङ्कस्य समयसीमा माफि कृता अस्ति। राज्यसर्वकार: निर्धनानाम्, कृषकाणां, युवानां, महिलानां च कल्याणाय कार्यं कुर्वन् अस्ति। अस्य आलोके 2024 वर्षे दरिद्रकल्याणवर्षं,

2025 वर्षं च उद्योगस्य, रोजगारस्य च वर्षम् इति आचरितम्।

औद्योगिकसुधारस्य कार्यान्वयने मध्यप्रदेश: अग्रणी: अस्ति

मुख्यमन्त्री डॉ. यादव: अवदत् यत् प्रधानमन्त्री श्री मोदी इत्यस्य नेतृत्वे देश: तीव्रगत्या प्रगतिशील: अस्ति। भारतसर्वकारेण निर्धारिता: 23 औद्योगिकसुधारा: पूर्णतया कार्यान्विता मध्यप्रदेश: सर्वोच्चसिद्ध: अस्ति। औद्योगिकविकासं प्रवर्तयितुं राज्यसर्वकार: दृढनिश्चय: अस्ति। अद्य राज्यस्य 13 जिल्हेषु 14 औद्योगिककेन्द्राणि भवन्ति च उद्घाटितानि, भूमिपूजनानि च अभवन्। तथैव सप्त नूतना: औद्योगिकक्षेत्राणि औद्योगिकक्षेत्रस्य पुन: आकारं दास्यन्ति। प्रधानमन्त्री श्री मोदी इत्यस्य नेतृत्वे भारतं स्वस्थ क्षेत्रात् परं बहुषु क्षेत्रेषु प्रगतिशील: अस्ति। एतेषु प्रधानमन्त्रिमूदायोजना, स्टार्टअपयोजना, क्लस्टरयोजना इत्यादय: अनेका: योजना: सन्ति। उद्यमिन: पूजां, प्रशिक्षणं, विपणयै: च सह निरन्तरं सम्बद्धा: सन्ति।

उद्यमिन: सह संवादं कृतवान्

मुख्यमन्त्री डॉ. यादव: अवदत् यत् राज्यसर्वकार: प्रत्येकस्य मण्डलस्य राजस्वप्रतिमानं विकसितुं कार्यं करिष्यति, येन मण्डलस्य अनुकूलपरिस्थित्याधारितं व्यापारं व्यापारं च प्रवर्तयिष्यति, समृद्धे: पूर्णलाभं च सुनिश्चितं करिष्यति। मुख्यमन्त्री डॉ. यादव: विभिन्नजिल्हेभ्य: उद्यमिन: सह वार्तालापस्य समये एतत् वक्तव्यं दत्तवान् विधायकश्रीमती अर्चना चितनीसु इत्यस्या: नेतृत्वे मध्याह्नल-कपास-अदरक-व्यापारि-सङ्घस्य प्रतिनिधिभि: कपासस्य विपणयशुल्कं आधा कृत्वा मुख्यमन्त्री डॉ. यादवं पुष्पमालाद्वारा अभिनन्दनं कृतम्। इयं कार्यक्रमं मे लघु उद्योग निगम के अध्यक्ष श्री सत्येन्द्र भूषण सिंह, उद्योग आयुक्त श्री दिलीप कुमार, एवं अन्य सम्बन्धित अधिकारी उपस्थित थे। एमएसएमई-मन्त्री श्री चेतनकुमारकश्यप अवदत् यत् अद्य राज्ये औद्योगिकविकासाय नूतनं वातावरणं निर्मितम् अस्ति, एतत् च गतिशीलस्य दृढ-इच्छुकस्य च नेतारस्य मुख्यमन्त्री

डॉ. यादवस्य प्रयत्नेन सम्भवं जातम् केवलं विगतवर्षेभ्यो मुख्यमन्त्री डॉ. यादव: विभागस्य बजटं 1000 रूप्यकात् वर्धितवान् 1100 कोटिरूप्यकाणि यावत्। 3,100 कोटिरूप्यकाणि। नवीन एमएसएमई तथा स्टार्ट-अप नीत्या उद्यमिन: उन्नतमूलसंरचना, प्रोत्साहनं च प्राय: 1000 रूप्यकाणां मूल्यस्य प्रदानं कृतवती अस्ति। 1,100 कोटिरूप्यकाणि। मन्त्री श्री कश्यप: अवदत् यत् मुख्यमन्त्री डॉ. यादवस्य परिश्रमस्य कारणेन एव विभागेण विगतवर्षेभ्यो 1200 औद्योगिकभूखण्डा: पुरस्कृता:, आगामिषु वर्षेषु 3000 अधिका: उपलभ्यन्ते। राज्ये 34 औद्योगिकक्षेत्राणि विकसितानि सन्ति। कृषकाणां, कृषिक्षेत्रस्य, उद्योगक्षेत्रस्य च विकासाय अभियानं एवं निरन्तरं भविष्यति।

मुख्यसचिव: अनुराग जैनमहोदय: अवदत् यत् विश्वेन सुख-लघु-मध्यम-उद्यमानां महत्त्वं ज्ञातम् एमएसएमई क्षेत्रे मध्यप्रदेश: पश्चात् न गच्छति। राज्यस्य विनिर्माणनिर्माणे 45 प्रतिशतं, निर्याते च 49 प्रतिशतं योगदानं एमएसएमई-संस्था: कुर्वन्ति, यत् ऐतिहासिकम् अस्ति। अत एव मध्यप्रदेश: रोजगारप्रदाने महती प्रगतिम् अकरोत्, केवलं एकवर्षे एव देशे 14 त: 11 स्थानं प्राप्तवान्। मुख्यसचिव: जैनमहोदय: अवदत् यत् -व्यापारसुलभता- इति उपक्रमस्य अन्तर्गतं नूतना: नीतय: निर्मिता:, शतश: कानूना: च समाप्ता:। जेलदण्डस्य स्थाने दण्डं दातुं प्राय: 100 कानूनेषु संशोधनं कृतम् अस्ति। समग्रतया मध्यप्रदेशे उद्यमिन: कृते उद्योगानुकूलं वातावरणं वर्तते। तदतिरिक्तं बड़ेभ्य: वित्तीयसम्पदा: सुलभतया उपलभ्यन्ते। अत एव कुलस्य 21 प्रतिशतस्य वित्तस्य मध्ये 1000 रूप्यकाणि भवन्ति। एमएसएमई-संस्थाभ्य: 1.45 लक्षकोटिरूप्यकाणि अथवा 11 प्रतिशतं प्रदत्तानि सन्ति। स: एमएसएमई उद्यमिन: खाद्यप्रसंस्करण उद्योगानां स्थापनायां अग्रणी: भवितुम् आह्वयति स्म।

उद्यमिन: अवदन् यत्, "मध्यप्रदेश: उद्योगस्य प्रचारं कुर्वन् राज्यम्

अस्ति

शिखरसम्मेलने उद्यमी डॉ. पीयूषकुमारसिंह: अवदत् यत् मध्यप्रदेश: न केवलं उद्योगानां स्थापनायै, अपितु तेषां प्रचारार्थं अपि राज्यम् अस्ति। कस्यापि उद्योगस्य स्थापनायै अनेका: प्रक्रिया: आवश्यकता: भवन्ति। राज्यसर्वकारस्य प्रयत्नेन उद्योगसौहार्दं वातावरणं निर्मितम् अस्ति। मध्यप्रदेशस्य औद्योगिकनीतय: अतीव पारदर्शका: सन्ति। राज्यसर्वकारेण प्राप्तं समर्थनं अस्माकं सफलताया: कुञ्जी अस्ति। अस्माकं कम्पनी राज्ये 200 कोटिरूप्यकाणां निवेशं कृतवती अस्ति। आगामिवर्षेभ्यो अस्माकं कम्पनी चिकित्सासंशोधनार्थं राज्ये 50 कोटिरूप्यकाणां नूतनं निवेशं करिष्यति। मध्यप्रदेश: औषधक्षेत्रे संशोधनस्य केन्द्रं तीव्रगत्या भवति। लघु उद्योगभारती इत्यस्य अध्यक्ष: राजेशमिश्रमहोदय: स्वस्य अनुभवान् साक्षां कृत्वा व्याख्यातवान् यत् राज्यसर्वकारेण प्रत्येकस्मिन् विभागे निवेशप्रोत्साहनं प्रदातुं व्यवस्था कृता अस्ति। मध्यप्रदेशे स्वस्थ क्षेत्रे अपारं सम्भावना वर्तते। मुख्यमन्त्री डॉ. यादवस्य नेतृत्वे 2026 तमस्य वर्षस्य मे-मासस्य 31 दिनाङ्कपर्यन्तं सर्वकारेण सर्वाणि दायित्वं मुक्तं कृतम् अस्ति। एतत् निश्चितरूपेण उद्यमिन: निवेशकानां च प्रति सर्वकारस्य प्रतिबद्धतां प्रदर्शयति। औद्योगिकनीतिनिवेशस्य प्रमुखसचिव: श्री राघवेंद्रसिंह: अवदत् यत् विगतवर्षेभ्यो सर्वप्रकारस्य उद्योगानां कृते 11,500 कोटिरूप्यकाणां प्रोत्साहनराशि: प्रदत्ता अस्ति। मध्यप्रदेशे नूतनोद्योगेषु महती निवेश: दृश्यते। वैश्विकनिवेशकशिखरसम्मेलनस्य 2025 तमस्य वर्षस्य कृते 30.77 लक्षकोटिरूप्यकाणां निवेशप्रस्तावानां मध्ये 30त भाग: साकार: अभवत्। मध्यप्रदेशस्य एमएसएमई-संस्था: स्वस्य उत्पादानाम् गुणवत्तायां सुधारं कृतवन्त:, उदाहरणरूपेण 19,000 प्रमाणपत्राणि सन्ति। प्रधानसचिव: श्रीसिंह: अपि राज्ये परिवर्तनशीलस्य औद्योगिकपरिदृश्यस्य विषये सूचनां साक्षां कृतवान् कर्करोगचिकित्साऔषधानां विकासे अनुसन्धाने च संलग्ना औषधकम्पनी अधुना वैश्विकरूपेण अनेकदेशेषु प्राप्ता अस्ति, यस्या: समर्थनं मध्यप्रदेशसर्वकारस्य नीतय: कृता अस्ति।

शिखरसम्मेलनस्य प्रमुखक्रियाकलापा:

मुख्यमन्त्री डॉ. यादव: एकेन विलकेण 750 त: अधिकेभ्य: यूनिटेभ्य: प्रोत्साहनं वितरितवान्। मध्यप्रदेशस्य सफलानां उद्यमिन: विकासकथा: प्रकाशयन् लघुचलच्चित्रं प्रदर्शितम्। मुख्यमन्त्री डॉ. यादव: राज्यस्य 137 स्टार्टअप-संस्थाभ्य: 1.5 कोटिरूप्यकाणां सहायतां स्थानान्तरितवान्। मध्यप्रदेशनिवेशप्रवर्धनयोजनाया: अन्तर्गतं बृहत् उद्योगेभ्य: 1274 कोटिरूप्यकाणां आर्थिकसहायता प्रदत्ता। मुख्यमन्त्री डॉ. यादव: उद्योगस्थापनाय उद्यमिन: भूमिविनियोगपत्राणि ऋणानुमोदनपत्राणि च वितरितवान्। एतेषु विदिशायां मन्दीरे च प्रत्येकं त्रीणि यूनिटानि अन्तर्भवन्ति स्म। स्टार्टअप-प्रवर्धनार्थं प्ले एण्ड् प्लग् इण्डिया प्राइवेट् लिमिटेड् तथा एमएसएमई विभागस्य मध्ये एमओयू हस्ताक्षरितम्। मुख्यमन्त्री उद्योगक्रान्तियोजनाया: अन्तर्गतं कटनी, खरगोन, रायसेन् जिल्हेभ्य: चतुर्णां लाभार्थिभ्य: 1.57 कोटिरूप्यकाणां ऋणं प्रदत्तम्।

नूतनस्य, दिव्यस्य, भव्यस्य च सिंहस्थस्य कृते अस्माकं सज्जता तीव्रगत्या प्रगतिशीला: सन्ति : मुख्यमन्त्री डॉ. यादव:

सिंहस्थ: अस्माकं आस्थाया: भव्य: संगम: अस्ति, यत्र उज्जैन-नगरेषु समीपस्थेषु च जिल्लेषु 25,000 कोटिरूप्यकाणां विकासपरियोजनानि प्रचलन्ति

सिंहस्थ: विश्वस्य बृहत्तम: धार्मिकमेला अस्ति

स्वच्छसिंहस्थ: स्वस्थसिंहस्थ: अस्माकं संकल्प:

प्राय: 40 कोटि: भक्ता: उपरिथता: भविष्यन्ति,

प्राय: 40 कोटि: जना: प्रतिदिनं अमृतस्नानं ग्रहीतुं समर्था: भविष्यन्ति

शिप्रा नदीयां 7853.46 कोटिरूप्यकाणां व्ययेन 22 नूतना: सेतु: निर्मिता: सन्ति

आधारभूतसंरचनात्मकविकासपरियोजनासु केन्द्रितं लघुचलच्चित्रं प्रदर्शितम्

उज्जैननगरे सिंहस्थ 2016 इत्यस्य अनुभवानां सिंहस्थ 2028 इत्यस्य संकल्पस्य च विषये बृहत्प्रशिक्षणकार्यशाला आयोजिता

मुख्यमन्त्री डॉ. यादव: कार्यशालां सम्बोधितवान्

भोपाल। मुख्यमन्त्री डॉ. मोहन यादव: उक्तवान् यत् प्रत्येकं 12 वर्षेषु आयोजित: सिंहस्थ: न केवलं भारतस्य बृहत्तम: धार्मिकमेला अपितु विश्वस्य अपि बृहत्तम: मेला अस्ति। अस्माकं समृद्धभारतीयसंस्कृते:, दर्शनस्य, पुस्तिकानां पुराणानां धरोहरस्य, अचञ्चलविश्वासस्य, अस्माकं आध्यात्मिकपरम्पराणां च भव्यसङ्गम: अस्ति। अस्मिन् धार्मिकोत्सवे शिप्रापातु: जले स्नानेन पापशुद्धि: भवति। मुख्यमन्त्री डॉ. यादव: उक्तवान् यत् वर्षं सिंहस्थ: 2028 भव्यं, दिव्यं, आध्यात्मिकं च नूतनरूपेण कर्तुं अग्रे गच्छाम:। अस्माकं सर्वं प्रबन्धनं सज्जता च तीव्रगत्या प्रगतिशीला: सन्ति। यदा वर्षं सर्वं पूर्णभक्त्या, समर्पणेन, प्रतिबद्धताया: च सह मिलित्वा कार्यं कुर्म: तदा एव सिंहस्थ:

2028 नूतनं उदाहरणं स्थापयिष्यति। मुख्यमन्त्री डॉ. यादव: शनिवासरे उज्जैननगरे सिंहस्थस्य अनुभवा: 2016, संकल्प: 2028- इति विषये बृहत्परिमाणेन प्रशिक्षणकार्यशालां सम्बोधयन् आसीत्। मुख्यमन्त्री डॉ. यादव ने दीप प्रज्वलित करके कार्यशाला का औपचारिक उद्घाटन किया। कार्यशालायां मुख्यमन्त्री डॉ. यादव: सिंहस्थ 2028 इत्यस्य मेला-इवेण्ट् इत्यत्र सम्बद्धानां सर्वेषां प्रशासनिक-पुलिस-स्वास्थ्य-नगरपालिका-आदि-निर्माण-संस्थानां अधिकारिभ्य: अन्येभ्य: च प्रतिनिधिभ्य: अवदत् यत् सिंहस्थ: केवलं मेला एव नास्ति कोटि-कोटि-भक्तानाम् आस्था-केन्द्रम् अस्ति। अस्माकं परम्पराणां, धरोहरस्य च भव्यं प्रतीकम् अस्ति। तस्य गौरवस्य निवाह: सर्वेषां दायित्वम् अस्ति। अधिकारिण:, कर्मचारी:, स्वैच्छिकसंस्था:, जनप्रतिनिधि: च सर्वे सेवाभावनायुक्तेन दलरूपेण कार्यं कुर्वन्तु, यत: सामूहिककार्यं सफलताया: कुञ्जी अस्ति। स: अवदत् यत् -स्वच्छ: सिंहस्थ:, स्वस्थ: सिंहस्थ:- अस्माकं संकल्प: अस्ति। सिंहस्थानाम् आगच्छन्त: कोटि-कोटि-भक्तानाम् सुरक्षा अस्माकं सर्वोच्च-प्राथमिकता अस्ति। जनसमूहप्रबन्धने, आपत्कालीनसेवासु, तत्कालं राहतव्यवस्थासु च विशेषं ध्यानं दातव्यम्। मुख्यमन्त्री डॉ. यादव: सूचितवान् यत् भारतात् विदेशात् च आगच्छन्त: भक्तानां सुविधायै उज्जैन-नगरे तथा तत्समीपस्थेषु सर्वेषु जिल्हेषु सम्प्रति 25,000 कोटिरूप्यकाधिकं व्यययुक्ता: विविधवर्गस्य अनेका: विकासपरियोजना: प्रचलन्ति। एतासां ग्रन्थानां समाप्ते: अनन्तरं उज्जयिनीसम्राट् विक्रमादित्यस्य युगस्य वैभवं पुन: प्राप्य धार्मिक-आध्यात्मिक-आर्थिक-समृद्धे: नूतनं अध्यायं लिखिष्यति। स: अवदत् यत् सिंहस्थ 2028 तमे वर्षे 40 कोटिभ्य: शिप्रा: भक्ता: उज्जैन-नगरस्य भ्रमणं कर्तुं शक्नुवन्ति। शिप्रा-नगरस्य नवीन-विद्यत-घाटयो: 24 घण्टेषु प्राय: 4 कोटि-भक्ता: अमृत-स्नान-ग्रहणं कर्तुं शक्नुवन्ति। अस्माकं सर्वकार: सर्वाणि आवश्यकानि व्यवस्थानि करोति येन सर्वे भक्ता: शिप्रापातु: जलेन स्नानं कर्तुं शक्नुवन्ति। मुख्यमन्त्री डॉ. यादव:

अवदत् यत् प्रधानमन्त्री श्री नरेन्द्र मोदी इत्यस्य नेतृत्वे देश: परिवर्तनशील: अस्ति। देशे सर्वत्र धार्मिकपर्यटनेन नूतना दिशा कृता अस्ति। धरोहरद्वारा विकासस्य संस्कार: प्रचलति। अस्माकं धार्मिका ऐतिहासिकनगराणि देशस्य विश्वस्य च भक्तान् आकर्षयन्ति। उज्जैनं कालस्य महाकालस्य च नगरम् केवलं सौभाग्यशालिन: जना: एव उज्जैन-नगरं गन्तुं अवसरं प्राप्नुवन्ति। सिंहस्थ 2028 इत्यस्य भव्यस्य दिव्यस्य च आयोजनस्य कृते दीर्घकालीनदृष्ट्या उज्जैननगरे आधारभूतसंरचनाविकासाकार्यं प्रचलति। अत्र यत् कार्यं क्रियते तत् ईश्वरस्य आशीर्वादेन क्रियते। सफलसिंहस्थस्य सुनिश्चय प्रतिवर्षं पूर्वचुनौत्यविषये चर्चा: कृता: सन्ति। एतदर्थम् अस्या: कार्यशालाया: अपि आयोजनं कृतम् अस्ति।

सिंहस्थ: 2028 तमस्य वर्षस्य कृते समिति: निर्मिता: भविष्यति

मुख्यमन्त्री डॉ. यादव: अवदत् यत् 1980 तमे वर्षे सिंहस्थयां स: स्वयमेव स्काउट्-गाइड्-स्वयंसेवकरूपेण भक्तानां सेवां कृतवान्। 1992 तमे वर्षे सिंहस्थसमित्या: सभासु अपि तस्य भागं ग्रहीतुं अवसर: प्राप्त:। सिंहस्थसमित्यासु सर्वेषां वर्गानां अनुभवानां व्यक्तिनां समावेश: भवति, तेषां सुझाव: अपि गृह्यते। आगामिसिंहस्थस्य कृते सर्वाणि समिति: निर्मातव्यानि सन्ति। अयं सिंहस्थ: अस्माकं सर्वेषां कृते इति स: अवदत्। पूर्व सिंहस्थकाले सन्तानु तौर्ययात्रिकाणां च निवासस्थानस्य व्यवस्थापनं आव्हानं आसीत्। 2022 तमे वर्षे अनन्तरं उज्जैननगरे होटेलनिर्माणं, मार्गविस्तार:, आधारभूतसंरचनाविकास: च इत्यादय: अनेका: परियोजना: आरब्धा:। तौर्ययात्रिकाणां सुलभगत्यर्थं कोर्पि मार्ग: अविस्तारित: न तिष्ठति। शिप्रा नदीयां घाटनिर्माणं प्रचलति। सेवरखेडी-सिलरखेडीजलपरियोजनाया शिप्राणद्या: जलस्य उपलब्धता सुनिश्चिता भविष्यति। राज्यसर्वकार: पवित्रस्थानेषु सुविधानां विकासाय कार्यं कुर्वन् अस्ति। शिप्रा

नदीयां कंक्रैटघटनिर्माणेन मृदाक्षरणं निवारितं भविष्यति, नदीया: स्थिरं सुसंयतं च प्रवाहं सुनिश्चितं भविष्यति।

मार्गसंपर्कस्य उन्नति: विकसिता भवति

मुख्यमन्त्री डॉ. यादव: उक्तवान् यत् उज्जैन-नगरं गन्तुं गन्तुं च समीपस्थेषु सर्वेषु नगरेषु मार्ग-संपर्कस्य उन्नति: विकसिता भवति। तौर्ययात्रिकाणां सुचारुयात्रा सुनिश्चित्य समीपस्थै: राज्यै: सह अपि चर्चा भविष्यति। अपि च, रेलमार्गविकासा: अपि परिवहनार्थं महत्त्वपूर्णा: सन्ति। फतेहाबाद-पट्टिका अधुना प्रचलति, नागडा-नगरं प्रति गन्तुं रेलयानानां उज्जैन-नगरं गन्तुं आवश्यकता नास्ति। प्रधानमन्त्रिया केंद्रीयरेलमन्त्री च उज्जैननगरे नूतनरेलस्थानकस्य उद्घाटनं कृतवन्तौ। स: आशां प्रकटितवान् यत् अस्या: कार्यशालाया: माध्यमेन पूर्वसिंहस्थकार्यक्रमेषु उज्जैननगरे सेवां कृतवन्त: अनुभवानां अधिकारिणां नागरिकानां च सुझावा: प्रभावीरूपेण कार्यान्विता: भविष्यन्ति येन सिंहस्थ 2028 इत्यस्य सफलसङ्घटनं सुनिश्चितं भवति। मुख्यमन्त्री डॉ. यादव: कार्यशालायां सिंहस्थ 2028 कृते क्रियमाणानां सज्जताविषये सूचनां दत्तवान् स: सूचितवान् यत् सिंहस्थकाले भारतात् विदेशात् च आगच्छन्त: भक्तानां कृते पर्याप्तं, सुरक्षितं, सुलभं च सान्निध्यं प्रदातुं शिप्राणद्या: उभयतटेषु 778 कोटिरूप्यकाणां व्ययेन 29 कि.मी. तदतिरिक्तं 7120 कोटिरूप्यकाणां निवेशेन विद्यमानस्य स्थायिघाटस्य 7.8 कि.मी. सिंहस्थयां भक्तानाम् आवागमनस्य सुविधायै उज्जैनं मार्गेण, रेलमार्गेण, वायुमार्गेण च संयोज्यते। उज्जैन-नगरस्य चतुर्णां दिक्षु 6-लेन-4-लेन-मार्गाणां जालं विन्यस्यते। प्राय: 21692 कोटिरूप्यकाणां व्ययेन निर्मित: उज्जैन-इन्दौर-6-लेन-मार्ग: प्राय: पूर्ण: अस्ति। मुख्यमन्त्री डॉ. यादव: सूचितवान् यत् सिंहस्थस्य समये जनसमूहस्य प्रबन्धानार्थं आन्तरिकमार्गेषु यातायातस्य अवरोधस्य परिहारयत् च 7853.46 कोटिरूप्यकाणां व्ययेन 22 नवीनसेतुनिर्माणं भवति, विद्यमानसेतुषु विस्तार: च क्रियते। 17 नदीसेतुनां, 5 रेलवे-

ओवरसेतुनां निर्माणं प्रचलति। सिंहस्थस्य समये वास्तविकसमर्थनरीक्षणं, भीडप्रबन्धनं, यातायातनियन्त्रणं, आपत्कालीनप्रतिक्रिया च कर्तुं 2139 कोटिरूप्यकाणां मूल्येन केन्द्रीय डिजिटलकम्प्युटर्केंद्रं विकसितं भवति केन्द्रे नगरस्य मेलालक्षेत्रस्य च एकीकृतं सीसीटीवीनिगरानीयं, एवधारितं भीडप्रबन्धनं, अन्यसुविधा: च भविष्यन्ति। सुरक्षितसिंहस्थं सुनिश्चय्य एकीकृतविपदाप्रबन्धने, मानवसंसाधनप्रशिक्षणे, आगनसुधारप्रबन्धने च विशेषं ध्यानं दीयते। मुख्यमन्त्री डॉ. यादव: उक्तवान् यत् उज्जैन-जवार-मार्गस्य निर्माणं 75,017 कोटिरूप्यकाणां व्ययेन भविष्यति, उज्जैन-इन्दौर-ग्रीनफील्ड्-मार्गस्य निर्माणं 2,935 कोटिरूप्यकाणां व्ययेन भविष्यति, उज्जैन-झालावार-दि-लेन-चतु-लेन-मार्गस्य निर्माणं 2,523 कोटि-रूप्यकाणां व्ययेन भविष्यति मार्ग: 351 कोटिरूप्यकाणां व्ययेन, उज्जैन-गरोटमार्ग: 72,606 कोटिरूप्यकाणां व्ययेन, सिंहस्थबायपासं च 7,702 कोटिरूप्यकाणां व्ययेन तौर्ययात्रिकाणां आवागमनस्य सुविधायै सिंहस्थकाले तौर्ययात्रिकाणां कृते सुचारुतया निर्वाहताया च रेलसंपर्क सुनिश्चय्य 236 विश्वेरेलयानानि चालितानि भविष्यन्ति। तदतिरिक्तं उज्जैन, नैखेरी, चित्तामण्ड, पनवासा, मोहनपुरा, पिङ्गलेक्षर, विक्रमनगर: इति सप्त रेलस्थानकानाम् उन्नयनं आधुनिकीकरणं च क्रियते मुख्यमन्त्री डॉ. यादव: उक्तवान् यत् उज्जैन-देवास-मार्गं प्राय: 457 एक भूमौ नूतनं विमानस्थानकं निर्मितं भवति यत् देशस्य अन्त: विदेशत: च सिंहस्थस्य कृते आगच्छन्त: भक्तानां कृते सुलभसंपर्कस्य सुविधया भवति। सच्चलत: प्राय: 13.45 कोटिरूप्यकाणां व्ययेन चत्वारि आधुनिका: हेलिपैड्-वाहनानि निर्मिता: सन्ति। कार्यशाला में विधायक श्री अनिल जैन कलुहेरा व अन्य स्थानीय जनप्रतिनिधि भी उपस्थित थे। उज्जैन आयुक्त एवं मेला अधिकारी श्री आशीष सिंह ने सिंहस्थ की तैयारी की जा रही जानकारी प्रदान की। उज्जैन कलेक्टर श्री रोशन कुमार सिंह, सेवानिवृत्त एवं वर्तमान में सेवारत प्रशासनिक एवं पुलिस अधिकारी जो पूर्वसिंहस्थों में सेवारत थे कार्यशाला में उपस्थित थे।

द्रुतमार्गाः मध्यप्रदेशस्य मुखं परिवर्तयिष्यन्ति

उद्योगः रोजगारश्च प्रफुल्लितः भविष्यति, कृषकाणां बहु लाभः भविष्यति

भोपाल। मध्यप्रदेशस्य मार्गेषु वेगस्य विकासस्य च नूतनः अध्यायः लिखितः अस्ति। द्रुतमार्गैः आर्थिकगलियारैः च राज्यस्य मुखस्य परिवर्तनार्थं अभियानं आरम्भम् अस्ति। एतेन उद्योगे, रोजगारे च उल्लसः भवति, कृषकाणां अपि महत् लाभः भवति। द्रुतमार्गस्य आर्थिकगलियारस्य च निर्माणेन राज्ये वाहन, वस्त्र, कृषिप्रसंस्करण, गोदामक्षेत्रेषु महत्वपूर्णं प्रोत्साहनं भविष्यति। तदतिरिक्तं कृषकाणां भूमिस्य चतुर्गुणं क्षतिपूर्तिं प्रदातुं, विकसितभूमिं 60 प्रतिशतं प्रत्यागन्तुं च इत्यादीनां योजनायां कृते स्थानीयजनाः प्रत्यक्षतया औद्योगिकविकासे संलग्नाः सन्ति एतेषां गलियाराणां माध्यमेन 2047 तमे वर्षे राज्यस्य अर्थव्यवस्थां 164 अरब डॉलरतः 2.1 खरब डॉलरं यावत् वर्धयितुं सर्वकारस्य लक्ष्यं वर्तते। मध्यप्रदेशस्य विकासस्य त्वरिततायै सर्वकारः सर्वेषां 55 मण्डलानां परिवर्तनार्थं तेषां मध्ये दूरी न्यूनीकर्तुं च मेगा आधारभूतसंरचनापरियोजनां प्रारभते। राज्ये षट् नवीनाः आर्थिकगलियाराः विकसिताः सन्ति, येषु प्रायः 3300 किलोमीटर् व्यासाः सन्ति। प्रायः 736,483 कोटिरूप्यकाणां विशालबजेटेन निर्मितस्य अस्य द्रुतमार्गजालस्य निर्माणं 2028 तमे वर्षे समाप्तं लक्ष्यं कृतम् अस्ति। एषा मेगा परियोजना न केवलं यात्रां सुलभं करिष्यति अपितु विन्ध्य, बुण्डेलखण्ड, मालवा-निमार, नर्मदा च क्षेत्राणां आर्थिकमरुदण्डं सुदृढं करिष्यति। बालाघाटतः बेतुलपर्यन्तं बिलासपुर-रायपुरमार्गेण गुजरातसीमापर्यन्तं च एतत् संपर्कजालं राज्यस्य औद्योगिकव्यापारिकविकासं नूतनसु सुदृढं कृत्वा उन्नतं करिष्यति। मालवा-निमार-प्रदेशयोः आर्थिकसमृद्धिं अधिकं वर्धयितुं मालवा-निमार-विकासयथस्य (कुलदीर्घता 450 कि.मी.) 77,972 कोटिरूप्यकाणां व्ययेन विकसिता अस्ति अस्मिन् गरीठ-उज्जैन-नगरयोः मध्ये 136 किलोमीटर्-पर्यन्तं मार्गः, इन्दौर-बुरहानपुर-नगरयोः मध्ये 215 किलोमीटर्-पर्यन्तं मार्गः च अन्तर्भवति। 2027 तमे वर्षे पूर्णं भवितुं निश्चितः अयं मार्गः मन्दसौर, उज्जैन, इन्दौर, खण्डवा, बुरहानपुर इत्यादीनां प्रमुखानां वाणिज्यिककेन्द्राणां प्रत्यक्षतया सम्पर्कं करिष्यति। विन्ध्या द्रुतमार्गः (कुलदीर्घता 676 कि.मी.) प्रायः 73,809 कोटिरूप्यकाणां बजेटेन निर्मितः अस्ति। राजधानीभोपालतः आरभ्य अयं द्रुतमार्गः राज्यस्य 10 जिल्लेषु गमिष्यति, यत्र सागरः, दमोहः, कटनी, रीवा इत्यादीनि प्रमुखनगराणि सन्ति। एकदा पूर्णतया कार्यरतं जातं चेत् भोपालतः रीवापर्यन्तं ऊर्जासमृद्धस्य सिङ्गौरौलीपर्यन्तं यात्रा बहु सुलभा भविष्यति, बहु न्यूनसमयः च भवति। बुण्डेलखण्डक्षेत्रस्य पिछडापनं सम्बोधयितुं स्थानीयरोजगारस्य प्रवर्धनार्थं च बुण्डेलखण्डविकासपरिषदस्य (कुलदीर्घता 330 कि.मी.) इति गलियारस्य निर्माणं क्रियते प्रायः 73,357 कोटिरूप्यकाणां व्ययेन निर्मितः अयं मार्गः भोपालं, रायसेन, विदिशां, सागरं, छतरपुरं च सम्बद्धं करिष्यति, येन पर्यटनं व्यापारं च वर्धयिष्यति चम्बलप्रदेशस्य विकासं त्वरयितुं 299 किलोमीटर् दीर्घस्य अटलप्रगतिपरिषदस्य परिकल्पना कृता अस्ति। अयं गलियारा दिल्ली-मुम्बई औद्योगिकगलियारात् उद्भवति, बुण्डेलखण्डगलियारेण सह विलीनः भविष्यति। एतेन शेओपुर, मोरेना, पिण्ड इत्यादीनां चम्बलमण्डलानां प्रत्यक्षं लाभः भविष्यति, येन नूतनानां सम्पर्कं करिष्यति। अस्य महत्वपूर्णं वैशिष्ट्यम् अस्ति यत् एतत् छत्तीसगढस्य रायपुरं बिलासपुरं च मध्यप्रदेशद्वारा प्रत्यक्षतया गुजरातस्य सीमाभिः सह सम्बद्धं करिष्यति। मध्यभारतविकासयथः विशेषतया मध्यप्रदेशस्य ऐतिहासिकसांस्कृतिकविरासतां विश्वे प्रदर्शयितुं विनिर्मितः अस्ति। 746 किलोमीटर् व्यासस्य अयं मार्गः भीमेका, भोजपुर, सांची, उदयगिरी, चण्डी, ओछं, दमिया इत्यादीनां विश्वप्रसिद्धानां पर्यटनस्थलानां सम्पर्कं करिष्यति। अपि च अयं गलियारा मोरेनातः बेतुलपर्यन्तं प्रत्यक्षं निर्विघ्नं च संपर्कं प्रदास्यति।

विन्ध्या द्रुतमार्गः 10 मण्डलेषु गमिष्यति

विन्ध्या द्रुतमार्गः भोपालं सिङ्गौरौली, रीवा च प्रत्यक्षतया सम्बद्धं करिष्यति। अयं द्रुतमार्गः

भोपालमार्गेण सागर, दमोह, कटनी, रीवा इत्यादिषु 10 मण्डलेषु गमिष्यति। अस्य कुलदीर्घता 676 कि.मी., परियोजनायाः कृते 73,809 कोटिरूप्यकाणां व्ययः भविष्यति इति अपेक्षा अस्ति। मध्यप्रदेशस्य उत्तरप्रदेशस्य च मध्ये सम्पर्कं वर्धयिष्यति इति विन्ध्या द्रुतमार्गः अधुना देशस्य बृहत्तमेषु मार्गजालेषु अन्यतमः भवितुम् उद्यतः अस्ति। प्रस्तावितः 676 किलोमीटर् व्यासस्य द्रुतमार्गः भोपालतः आरभ्य सिङ्गौरौलीपर्यन्तं विस्तृतः भविष्यति। प्रयागराजस्य गङ्गाद्रुतमार्गेण सह सम्पर्कं कर्तुं प्रस्तावः अस्ति। प्रस्तावितः अन्तर्गतं विन्ध्यक्षेत्रात् दिल्ली-एनसीआरपर्यन्तं यात्रायां केवलं 8 तः 9 घण्टाः यावत् समयः स्यात्। प्रायः 676 किलोमीटर् व्यासस्य अयं द्रुतमार्गः भोपाले आरभ्य सिङ्गौरौलीनगरं प्राप्स्यति। प्रयागराजस्य गङ्गाद्रुतमार्गेण सह सम्पर्कं कर्तुं अग्रे योजना अस्ति। अस्याः परियोजनायाः समाप्तेः अनन्तरं विन्ध्यक्षेत्रस्य जनाः द्रुतगतिना, सुरक्षितेन, आधुनिकेन च मार्गजालस्य लाभं प्राप्नुयुः। दिल्ली-एनसीआर-नगरं प्रति यात्रासमयः अपि महती न्यूनीकरिष्यते, येन पूर्वस्मात् अपेक्षया यात्रा सुलभा च भविष्यति। प्रयागराजस्य विन्ध्य-द्रुत-मार्गं गंगा-द्रुत-मार्गेण सह संयोजयितुं प्रस्तावः प्रादेशिकविकासाय प्रमुखं सोपानं मन्यते। सम्प्रति विन्ध्यक्षेत्रस्य जनाः उन्नतमार्गजालेन कृषिजन्यपदार्थानाम् आवागमनं सुलभं भविष्यति, व्यापारः वर्धते, पर्यटनं च वर्धयितुं शक्यते। ग्रामीणक्षेत्रयोः मध्ये दूरं न्यूनीकृत्य विकासाय नूतनाः सम्भावनाः उद्घाटिताः भविष्यन्ति, स्थानीया अर्थव्यवस्था च सुदृढा भविष्यति।

मालवा-निमार विकासपथ

मालवा-निमारविकासपथः मन्दसौर, उज्जैन, इन्दौर, खण्डवा, बुरहानपुरं च प्रत्यक्षतया सम्बद्धं करिष्यति। गरीठ-उज्जैन-नगरयोः मध्ये 136 कि.मी.पर्यन्तं मार्गस्य, इन्दौर-बुरहानपुर-नगरयोः मध्ये 215 कि.मी. अस्याः परियोजनायाः कुलदीर्घता 450 कि.मी., व्ययः च 77,972 कोटिः अस्ति। अन्तिमतिथिः 2027 तमस्य वर्षस्य डिसेम्बरमासः अस्ति। मालवा-निमारस्य ससमण्डलानि समाविष्टं प्रमुखं आर्थिकक्षेत्रं विकसितुं योजना अस्ति। उद्योग, सूचनाप्रौद्योगिकी, पर्यटन, कृषि-प्रसंस्करण, नवीकरणीय ऊर्जा इत्यादिषु क्षेत्रेषु नूतननिवेशान् आकर्षयितुं, रोजगारस्य अवसरान् वर्धयितुं च उद्देश्यम् अस्ति योजनायां इन्दौर, उज्जैन, देवास, धार, शाजापुर, खण्डवा, खरगोने च आर्थिकजालरूपेण विकसितुं प्रस्तावः अस्ति। प्रत्येकं मण्डलं तस्य आर्थिकशक्तेः आधारेण विभिन्नक्षेत्राणां केन्दुरूपेण विकसितं भविष्यति, येन सम्पूर्णं क्षेत्रे सन्तुलितविकासः सुनिश्चितः भविष्यति। योजनायाः इन्दौर-नगरं 8 तः 9 घण्टेषु एव कर्तुं शक्यते इति अनुमानं भवति। एतेन यात्रिकाणां समयस्य रक्षणं भविष्यति, इन्धनस्य उपभोगः न्यूनीकरिष्यते, मार्गयात्रा सुरक्षिता च भविष्यति। ये दीर्घकालं यावत् मार्गसंपर्कस्य उन्नतिं माङ्गं कुर्वन्ति तेषां कृते एषा परियोजना महत्वपूर्णं राहतं भवति। आधुनिकमूलसंरचना अपि क्षेत्रीयविकासस्य त्वरिततां जनयिष्यति इति अपेक्षा अस्ति। विन्ध्यप्रदेशः खनिज-अद्धार-ऊर्जा-सम्पदां कृते राष्ट्रव्यापिण्ये प्रसिद्धः अस्ति। द्रुतमार्गस्य निर्माणेन एतेषां संसाधनानाम् परिवहनं द्रुततरं किफायती च भविष्यति। उद्योगाः उन्नतसदस्य लाभं प्राप्नुयुः, येन उत्पादनव्ययः न्यूनीभवति इति अपेक्षा अस्ति। द्रुततरं परिवहनजालं

निवेशान् अपि आकर्षयिष्यति, नूतनानां औद्योगिकपरियोजनानां च उन्नतिं करिष्यति। विशेषज्ञाः मन्यन्ते यत् एषा मार्गपरियोजना न केवलं क्षेत्रीय-अर्थव्यवस्थां सुदृढं करिष्यति अपितु सहस्राणि जनानां कृते नूतनानि रोजगार-अवकाशानि अपि सृजति। 7. विन्ध्य द्रुतमार्गपरियोजनायाः प्रशासनिकसज्जता त्वरिता कृता अस्ति। विन्यासयोजनानि निर्मातुं भू-अधिग्रहणसंभावनानां आकलनाय च सम्बन्धितजिल्लेषु सर्वेक्षणं आरम्भते। परियोजनायाः कृते आवश्यकस्य भूमिस्य अन्येषां च संसाधनानाम् सूचनां यथाशीघ्रं दातुं अधिकारिभ्यः निर्देशः दत्तः अस्ति। सर्वेक्षणं प्रारम्भिकप्रक्रिया च समाप्तं कृत्वा निर्माणकार्यं तीव्रगत्या प्रवर्तते। अनेन परियोजनायाः समये कार्यान्वयनस्य आशा वर्धिता अस्ति। अयं द्रुतमार्गः मध्यप्रदेशस्य रीवा, सतना, शाहडोल, सोधी, सिङ्गौरौली इत्यादीनां मण्डलानां प्रत्यक्षं लाभं प्राप्स्यति। उत्तरप्रदेशस्य प्रयागराज, वाराणसी, मिर्जापुर, सोनभद्रप्रदेशानां जनानां कृते अपि महत्वपूर्णं कर्हिः सिद्धं भविष्यति। उन्नतमार्गजालेन कृषिजन्यपदार्थानाम् आवागमनं सुलभं भविष्यति, व्यापारः वर्धते, पर्यटनं च वर्धयितुं शक्यते। ग्रामीणक्षेत्रयोः मध्ये दूरं न्यूनीकृत्य विकासाय नूतनाः सम्भावनाः उद्घाटिताः भविष्यन्ति, स्थानीया अर्थव्यवस्था च सुदृढा भविष्यति।

मध्यप्रदेशे एकः अद्वितीयः उच्चगतिः द्रुतमार्गः निर्मितः भविष्यति

मध्यप्रदेशे मार्गसंपर्कस्य पुनः सजीवीकरणाय एकं महत् पदं गृह्यते। राजधानी भोपालं मन्दसौरेण सह संयोजयितुं नूतनः प्रवेशनिश्चितः द्रुतमार्गः निर्मितः भविष्यति। एषः उच्चगतियुक्तः चतुःमार्गीयः मार्गः विमानदूरतायाः आधारेण निर्मितः भविष्यति, अर्थात् वक्रता, यातायातः, भौगोलिकविघ्नाः च न्यूनीकर्तुं मार्गः प्रायः ऋतुरेखायां विकसितः भविष्यति प्रस्तावितः द्रुतमार्गः भोपालतः आरभ्य सीहोर, शाजापुर, आगर, रतलाम जिल्लेषु गत्वा मन्दसौरस्य समीपे नायाखेडा ग्रामं प्राप्स्यति। सम्प्रति भोपालतः मन्दसौरपर्यन्तं यात्रायां प्रायः 350 किलोमीटर् यावत् आवश्यकता भवति। परन्तु नूतनमार्गेण एतत् दूरं प्रायः 250 किलोमीटर् यावत् न्यूनीकरिष्यते, अर्थात् यात्रिकाणां कृते प्रायः 100 किलोमीटर् न्यूनं गन्तव्यम् इति अयं प्रवेशनिश्चितः द्रुतमार्गः भूमौ प्रायः अष्टदशघण्टापर्यन्तं उपरि निर्मितः भविष्यति। मार्गे अत्यल्पाः वक्राः भविष्यन्ति, प्रत्यक्षप्रवेशस्थानानि वा प्रवेशस्थानानि वा न भविष्यन्ति। मार्गस्य मध्येन कस्यापि वाहनस्य प्रवेशः न भविष्यति। ग्रामेषु जनसङ्ख्यायुक्तेषु क्षेत्रेषु च जनयासस्य कृते अड्डापासस्य निर्माणं भविष्यति, येन राजमार्गं निर्बाधनयानानां सुनिश्चितं भविष्यति, यात्रासमये च महती न्यूनाता भविष्यति। एतत् द्रुतमार्गं केवलं मार्गपरियोजनायां न सीमितं कर्तुं सर्वकारस्य योजना अस्ति। द्रुतमार्गस्य उभयतः औद्योगिकगलियाराः अपि विकसिताः सन्ति, येन पश्चिममध्यप्रदेशे उद्योगस्य, व्यापारस्य, पर्यटनक्रियाकलापस्य च नूतनं प्रवर्धनं भविष्यति इति अपेक्षा अस्ति मध्यप्रदेशमार्गविकासनिगमेन अस्याः महत्वाकांक्षिणः परियोजनायाः प्रक्रिया आरम्भा, विस्तृतपरियोजनाप्रतिवेदनं च निर्मितं भवति अधुना एव एषा परियोजना मुख्यमन्त्री डॉ. मोहनयादवस्य समर्थं प्रस्तुता, येन तस्याः अनुमोदनं कृत्वा शीघ्रमेव कार्यं आरभ्यत इति निर्देशः दत्तः। अस्य नूतनस्य द्रुतमार्गस्य लाभः केवलं मध्यप्रदेशे एव सीमितः न भविष्यति। राजस्थानस्य प्रतापगढः, चित्तौडगढः, बांसवारः, उदयपुरः च इत्येतयोः सह मन्दसौर-नीमच-प्रदेशस्य यात्रिकाः अपि द्रुतगतिना, सुलभतया च संपर्कस्य आनन्दं लप्स्यन्ते यात्रासमयस्य, इन्धनस्य च रक्षणेन एषा परियोजना क्षेत्रीय-आर्थिक-विकासस्य नूतनः स्तम्भः भवितुम् अर्हति।

दिल्ली-वडोदरा ग्रीनफील्ड एक्सप्रेस वे

देश के हर इलाके में तेजी से बन रहे फोरलेन, एक्सप्रेस जैसे नेशनल हाइवे पर सफर

का आनंद अलग ही होता है। अब कुछ दिनों बाद 8 लेन ग्रीनफील्ड एक्सप्रेस-वे पर सफर का आनंद लिया जा सकेगा। दरअसल दिल्ली-वडोदरा ग्रीनफील्ड एक्सप्रेस वे का काम अंतिम चरण में है, उम्मीद की जा रही है कि साल के अंत तक इस एक्सप्रेस वे पर रफतार के साथ यातायात शुरू हो जाएगा। दिल्ली-वडोदरा ग्रीनफील्ड एक्सप्रेस वे एक तरह से दिल्ली-मुंबई एक्सप्रेस-वे का हिस्सा है। 1 हजार किमी से ज्यादा के इस एक्सप्रेस-वे का निर्माण कार्य 2019 में शुरू हुआ था, जो अब अंतिम चरण में है। हालांकि कुछ हिस्सों के पूरे हो जाने से यातायात शुरू हो चुका है। दिल्ली-वडोदरा एक्सप्रेस-वे करीब 1350 किमी लंबा प्रोजेक्ट है। जिसका उद्देश्य दिल्ली और वडोदरा के बीच यातायात सुगम बनाना है। ये दिल्ली मुंबई एक्सप्रेस-वे का प्रमुख हिस्सा है। देश के हरियाणा, राजस्थान, मप्र और गुजरात राज्यों में इस एक्सप्रेस-वे के तहत 900 किमी लंबा नेशनल हाइवे 148 एन बनाया जा रहा है। जो दिल्ली-वडोदरा ग्रीनफील्ड एक्सप्रेस-वे के नाम से जाना जाता है। इसकी खासियत ये है कि देश में बनाए गए दूसरे ग्रीनफील्ड एक्सप्रेस वे में से एक बेहतरीन 8 लेन मार्ग होगा। इसकी चौड़ाई करीब 100 मीटर की होगी। भविष्य में इस मार्ग को 12 लेन तक ले जाने की योजना है। दिल्ली-वडोदरा ग्रीनफील्ड एक्सप्रेस वे की बात करें, तो हरियाणा के 3, राजस्थान के 7, मध्य प्रदेश और गुजरात के तीन जिलों से गुजरेंगा। इन सभी राज्यों के 16 जिलों में बड़े पैमाने पर भूमि अधिग्रहण करके किसानों को मुआवजा दिया जा चुका है। गुरुग्राम के सोहना स्थित अलीपुर गांव से शुरू होने वाले इस ग्रीनफील्ड एक्सप्रेस-वे का निर्माण 95,000 करोड़ रूप के बजट से किया जा रहा है। करीब 1350 किलोमीटर लंबे इस मार्ग को 40 खंडों में विभाजित किया गया है। इस ग्रीनफील्ड एक्सप्रेस-वे के चालू होते ही यात्रा में लगने वाला समय पहले की अपेक्षा आधा हो जाएगा। दिल्ली-मुंबई एक्सप्रेस वे हिस्से के रूप में दिल्ली-वडोदरा ग्रीनफील्ड एक्सप्रेस वे दिल्ली-मुंबई एक्सप्रेस-वे आंशिक रूप से चालू हो गया है। दिल्ली से कोटा (राजस्थान) और मप्र की सीमा तक के बड़े हिस्से पूरी तरह से जनता के लिए खुले हैं। दिल्ली से वडोदरा तक के बीच कोटा के पास सुरंग और गुजरात में हाई-टेंशन तारों का काम अंतिम चरण में है। पीडब्ल्यूडी मंत्री राकेश सिंह का कहना है कि एनएचआई द्वारा बनाए जा रहे दिल्ली-वडोदरा मुंबई एक्सप्रेस-वे के दिशंबर 2026 तक शुरू होने की संभावना है। ये मार्ग दिल्ली और वडोदरा के बीच लगने वाले समय को आधा कर देगा। ये 8 लेन का एक्सप्रेस-कंट्रोल ग्रीनफील्ड एक्सप्रेस-वे है। जिस पर वाहन 120 किमी/घंटा के रफतार से चल सकेंगे। इसे भविष्य में 12 लेन तक विस्तारित करने की योजना है। फिलहाल दिल्ली से मुंबई के सफर में 24 घंटे लगते हैं, लेकिन इस एक्सप्रेस वे कारण ये समय आधा रह जाएगा।

स्वर्णिम चतुर्भुज योजना 2

केंद्र में अटल बिहारी वाजपेयी की सरकार के समय राष्ट्रीय स्वर्णिम चतुर्भुज योजना शुरू की गयी थी। जिसने सड़क परिवहन के मामले में एक तरह से भारत को एक माला की तरह पिरो दिया है। एक विशाल रोड नेटवर्क के जरिए

हमारे देश के चार कोनों को चारों महानगरों दिल्ली, मुंबई, चेन्नई और कोलकाता से जोड़ा गया था। राष्ट्रीय स्वर्णिम चतुर्भुज योजना के बाद अब केंद्र की सरकार राष्ट्रीय स्वर्णिम चतुर्भुज योजना-2 पर काम कर रही है। इसका उद्देश्य सिर्फ सड़कों के विस्तार तक सीमित नहीं है, बल्कि अत्याधुनिक तकनीक आधारित हाईस्पीड एक्सप्रेस-वे नेटवर्क तैयार करना है। भारत जैसे विशाल देश का भूगोल ऐसा है कि यहां पर माल परिवहन औद्योगिक विकास की गति बढ़ाने में बड़ा रोड़ा है। देश के नेशनल हाइवे, इंडस्ट्रियल हब के आसपास सड़कों का बेहतर इन्फ्रास्ट्रक्चर ना होने और लगातार जाम के कारण माल परिवहन में दुनिया में सबसे महंगा है। जिसके कारण औद्योगिक उत्पादन की लागत बढ़ जाती है और बड़े पैमाने पर समय बर्बाद होता है। सड़कों के जरिए माल परिवहन की गति बेहतर रोड नेटवर्क ना होने के कारण काफी धीमी हो जाती है। ऐसे में उत्पादों की कीमत बढ़ती है और औद्योगिक मुनाफा घट जाता है। ऐसे में गोलडन क्रॉडिलैटरल 210 एक ऐसा एक्सप्रेस कंट्रोल्ड कॉरिडोर होगा, जो भीड़भाड़ वाले और जाम वाले शहरों के समांतर तैयार किया जाएगा। जो वाणिज्यिक माल ढुलाई की लागत कम करने के साथ गति प्रदान करेगा। इसके जरिए महानगरों और देश के औद्योगिक शहरों के बीच बेहतर संपर्क तैयार किया जाएगा। माल ढुलाई में लगने वाले समय को 40 फीसदी तक कम किया जाएगा।

देश के मौजूदा नेशनल हाइवे और एक्सप्रेस वे पर वाहनों की भीड़ को नियंत्रित किया जाएगा। इसके जरिए देश के प्रमुख 11 इकांनॉमिक कॉरिडोर को एकीकृत कर क्षेत्रीय विकास और लाजिस्टिक नेटवर्क को मजबूत और गति प्रदान की जाएगी। ये परियोजना एक तरह से शुरू हो चुकी है। कई जगहों पर भूमि अधिग्रहण और पर्यावरण मंजूरी में मामला अटका हुआ है। इस परियोजना की लागत 11 लाख करोड़ रूपए आंकी जा रही है। परियोजना के तहत आने वाले 5 से 7 साल के भीतर देश में 17 हजार किमी एक्सप्रेस वे का निर्माण किया जाएगा। राष्ट्रीय स्वर्णिम चतुर्भुज- 2.0 की बात करें, तो इसका नेटवर्क विशालता लिए हुआ है। यह विश्वस्तरीय रोड नेटवर्क का दुनिया का एक अलग नमूना होगी। ये भारत के आर्थिक और औद्योगिक विकास की रीढ़ की हड्डी बनेगा और व्यापार के साथ यात्रा को निर्बाध गति प्रदान करेगा। जब परियोजना की विशालता की बात की जाती है, तो सरकार अगले पांच से सात साल के लक्ष्य के साथ आगे बढ़ रही है। सड़क परिवहन और राजमार्ग मंत्रालय परियोजना के तहत 9 हजार किमी लंबी एक्सप्रेस वे योजनाओं को पहले ही मंजूर कर चुका है। फिलहाल 10 हजार किमी की योजना प्रस्तावित है, जिन्हें 2027 तक मूर्त रूप दे दिया जाएगा। इस परियोजना के तहत 17 हजार किमी के एक्सप्रेस वे आकार लेंगे। गोलडन क्रॉडिलैटरल 2.0 का देश की अर्थ व्यवस्था पर काफी असर पड़ेगा। खासकर रियल एस्टेट, इकांनॉमिक कॉरिडोर और सैटेलाइट शहर जैसे सेक्टर में बड़ा बदलाव देखने मिलेगा। देश के 11 इकांनॉमिक कॉरिडोर राष्ट्रीय स्वर्णिम चतुर्भुज परियोजना - 1.0 के आसपास निर्मित किए जा रहे हैं। गोलडन क्रॉडिलैटरल 2.0 के तैयार होने के बाद बड़ी कंपनियां अपने फैक्ट्री और गोदाम महंगे, शहरी इलाकों से दूर ऐसे एक्सप्रेस वे के नजदीक करेंगे, जिनसे माल परिवहन में तेजी आएगी। इन एक्सप्रेस वे के नजदीक लॉजिस्टिक हब और इंडस्ट्रियल पार्क विकसित होंगे। गोलडन क्रॉडिलैटरल 2.0 के आकार लेना शुरू होते ही इसके आसपास और इसके किनारे रियल एस्टेट व्यवसाय में तेजी आएगी। इन एक्सप्रेस वे से लगी जमीनें महंगी होंगी। अचल संपत्ति के दाम तेजी से बढ़ेंगे और यहां के जमीनों के दाम महानगरों की तरह हो जाएंगे। नए एक्सप्रेस वे से लगे हुए कस्बे और शहर सैटेलाइट शहर के तौर पर विकसित होंगे। यहां की आवासीय और व्यावसायिक संपत्ति के दामों में उछाल आएगा। देश भर में यात्रा के लिए बेहतर कनेक्टिविटी इन शहरों से विकसित होगी। जब पर व्यावसायिक दफ्तर और आवासीय परिसरों के विकास की संभावनाएं बढ़ेंगी। एक्सप्रेस वे के इंटरजेज से लगी जमीनों पर औद्योगिक घराने और कंपनियां आकर्षित होंगी। जिससे तेजी से मूल्य

रोड ग्राण्ड प्लान : 15 परियोजनासु 16,000 कोटिरूप्यकाणां व्ययः

भोपाल। मध्यप्रदेशमार्गविकासनिगमः राज्यस्य मार्गसंरचनायाः सुदृढीकरणाय 932 किलोमीटर् व्यासस्य 15 प्रमुखमार्गपरियोजनानां उन्नतिं कर्तुं सज्जः अस्ति। संकरवर्षाधिकप्रतिरूपस्य अन्तर्गतं प्रस्तावितानां एतासां परियोजनानां निर्माणव्ययः 716,312.66 कोटिः भविष्यति, यदा तु कुलसम्पत्तयाः अधिग्रहणव्ययः प्रायः 738,505.79 कोटिरूप्यकाणां अनुमानितम् अस्ति एतेषां परियोजनानां कृते अनेके प्रस्तावाः राज्यस्तरीयसशक्तसमित्याः समक्षं अनुमोदनार्थं प्रस्तूयन्ते, अन्ये तु निविदा, ठेकेदारी, निर्माणस्य च विविधपट्टेषु सन्ति समाप्तेः अनन्तरं एताः परियोजनाः राज्यस्य प्रमुखनगरेषु, औद्योगिकक्षेत्रेषु, कृषिउत्पादनकेन्द्रेषु च उन्नतसंपर्कं प्रदास्यन्ति। दीर्घतमः परियोजना कटनी-दमोह-चतुर्लेन-

मार्गः अस्ति, यस्य लम्बता 107.65 किलोमीटर् अस्ति, प्रस्तावितं निर्माणव्ययः च 71,745.67 कोटिरूप्यकाणि अस्ति। उज्जैन-जवारा ग्रीनफील्ड राजमार्गः सर्वाधिकं महत्वपूर्णः परियोजना अस्ति, यस्य व्ययः 72,418.47 कोटिरूप्यकाणि अस्ति। भोपालस्य कृते अपि महत्वपूर्णः मार्गपरियोजनाः प्रस्ताविताः सन्ति। पूर्वभोपाल उपमार्गः षड्लेनमार्गरूपेण विकसितः भविष्यति, पश्चिमभोपाल उपमार्गः च चतुर्लेनमार्गरूपेण विकसितः भविष्यति। पूर्वी बाईपास परियोजनायाः अनुमानितव्ययः 71,628.18 कोटिः अस्ति। अनुमोदनस्य प्रतीक्षया सप्त प्रमुखाः परियोजनाः राज्यसर्वकाराय प्रस्तावितानां सप्तपरियोजनानां कुलदीर्घता 489.72 किलोमीटर् अस्ति तथा च निर्माणव्ययः 77,893.03 कोटिः अस्ति एतेषु

कटनी-दमोह, सिवनी-बालाघाट, देवास-चरपा, मेलुआ चौराहा-माल्थोने, तिलवापी-हदी-जनकपुर, मन्दसौर-सीतामां मार्गपरियोजना च सन्ति। एतेषु परियोजनासु अनुमोदनं प्राप्य निर्माणकार्यं आरभ्यते। **भोपाल-विदिशा फोर लेन कैबिनेट अनुमोदन का प्रतीक्षा** एमपीआरडीसी इत्यस्य प्रस्तुतिः भोपाल-विदिशा चतुर्लेन परियोजना अपि अन्तर्भवति। अस्य 44.83 किलोमीटर् व्यासस्य मार्गस्य निर्माणव्ययः 7669.43 कोटिरूप्यकाणि इति अनुमानितम् अस्ति। परियोजनायाः

सम्बन्धितस्तरस्य अनुमोदनं प्राप्तम् अस्ति, अधुना अन्तिममार्गमण्डलस्य अनुमोदनस्य प्रतीक्षा अस्ति। **निजीनिवेशेन विकासो गतिः भविष्यति** एमपीआरडीसी संकरवर्षाधिकप्रतिरूपस्य माध्यमेन निजीनिवेशं आकर्षयित्वा मार्गनिर्माणं त्वरितं रणनीत्यां कार्यं कुर्वन् अस्ति। एतेन सर्वकारीयवित्तीयधारेः न्यूनीकरिष्यते, परियोजनायाः शीघ्रं कार्यान्वयनस्य अनुमतिः च भविष्यति। एकदा सर्वाणि अनुमोदनानि प्राप्तानि चेत् मार्गजालविस्तारं प्रमुखः परिवर्तनः दृश्यते इति अधिकारिणः मन्यन्ते।

द्वारं उद्घाटयितुं बार-मध्ये मनोरञ्जनम्, 111 वर्षेभ्यः पुरातनस्य आबकारीकायदे प्रमुखाः परिवर्तनाः

भोपाल। मध्यप्रदेशे आबकारीव्यवस्थायाः मुखं शीघ्रमेव परिवर्तयितुं शक्नोति। ब्रिटिशशासनकाले प्रवर्तमानस्य 111 वर्षेभ्यः पुरातनस्य आबकारीकानूनस्य व्यापकरूपेण संशोधनार्थं राज्यसर्वकारः सज्जः अस्ति। 1915 तमे वर्षे निर्मितस्य मध्यप्रदेश आबकारीकानूनस्य बहवः प्रावधानाः वर्तमानकाले अप्रासंगिकाः अभवन्। परिवर्तनशीलसामाजिक-आर्थिक-प्रशासनिक-वातावरणस्य आलोके अधुना सर्वकारः नूतनं, अधिकं प्रभावी च कानूनम् प्रवर्तयितुं विचारयति। प्रस्तावितानां परिवर्तनानां मुख्यतया अवैधमद्यस्य निर्माणं, परिवहनं, विक्रयणं च सख्यं निषिद्धं भवति। तदतिरिक्तं बार-लाउञ्ज-संस्कृतेः पुनः सजीवीकरणाय अनुज्ञापत्र-प्राप्त-बार-परिसरयोः नृत्य-सङ्गीत-सांस्कृतिक-कार्यक्रमानाम् अनुमतिं दातुं विचारः क्रियते वर्तमाननियमेन एतादृशानि कार्याणि निषिद्धानि सन्ति।

आबकारीविभागस्य अधिकारिणः मन्यन्ते यत् 1915 तमे वर्षे निर्मितः कानूनः प्रचलितपरिस्थितेः अनुकूलः आसीत्, परन्तु अद्यत्वे मद्यव्यापारः, तस्करीविधिः, मनोरञ्जन-उद्योगः च सर्वथा परिवर्तितः अस्ति विधिस्य अनेकाः खण्डाः सन्ति यत्र अद्यतनकाले विहितदण्डाः अत्यल्पाः अप्रभाविणः च इति मन्यन्ते। अत एव आर्थिकदण्डं दण्डं च अधिकं कठोरं कर्तुं सर्वकारः सज्जः अस्ति। अनेकप्रसङ्गेषु अवैधव्यापारिषु कानूनस्य भयं प्रवर्तयितुं दण्डांशः 10 गुणापर्यन्तं वर्धितः इति मन्यन्ते।

प्रधान सचिव समिति नया मसौदा तैयार करते हुए

वाणिज्यिककरविभागस्य प्रधानसचिवस्य अमितरावैरस्य नेतृत्वे उच्चस्तरीयसमितिः नूतनस्य आबकारीकानूनस्य मसौदां कुर्वती अस्ति। गतसप्ताहे समितिः षट् अधिकानि सभानि कृतवती अस्ति।

समितिः न केवलं मध्यप्रदेशस्य स्थितिः अध्ययनं कुर्वती अस्ति अपितु अन्येषां राज्यानां कानूनां विश्लेषणं अपि कुर्वती अस्ति येषु अन्तिमेषु वर्षेषु स्वस्य आबकारीकायदानेषु बृहत् परिवर्तनं कृतम् अस्ति। एतेभ्यः राज्येभ्यः सफलाः प्रावधानाः नूतनकायदे समावेशार्थं विचार्यन्ते।

बार-स्थानेषु नृत्यं, सङ्गीतं च प्रतिबन्धस्य उच्चापनस्य सामनां कर्तुं शक्नोति वर्तमान आबकारी अधिनियमस्य धारा 38 अन्तर्गतं अनुज्ञापत्रधारितमद्यविक्रयपरिसरस्य नृत्यं, गायनं, संगीतप्रदर्शनं, ध्रुतं, अव्यवस्थितक्रियाकलापं वा अनुमत् नास्ति यदि अनुज्ञापत्रधारकः एतत् भवितुं अनुमन्यते तर्हि तेषां दण्डः भवितुम् अर्हति। अधुना सर्वकारः अस्मिन् खण्डे संशोधनं कर्तुं विचारयति यत् नियन्त्रित-निर्धारित-स्थितौ बार-परिसरयोः सङ्गीतं, लाइव-बैंड्, सांस्कृतिक-प्रदर्शनं, मनोरञ्जन-कार्यक्रमं च अनुमन्यते पर्यटन-आतिथ्य-उद्योगेषु सम्बद्धाः जनाः

चिरकालात् एतत् आग्रहं कुर्वन्ति। विशेषज्ञाः मन्यन्ते यत् एतेन प्रमुखमनोरेषु रात्रौ जीवनं मनोरञ्जन-उद्योगं च वर्धयितुं शक्यते, तथैव सर्वकारस्य राजस्वं च वर्धयितुं शक्यते।

अवैधमद्यव्यापारिणां विरुद्धं महतीं कार्यवाहीरि यते

अवैधमद्यव्यापारस्य निवारणं सर्वकारस्य प्राथमिकं ध्यानं वर्तते। अवैधमद्यस्य निर्माणं, परिवहनं, विक्रयणं च सम्बन्धानां अपराधानां कृते नूतनकायदे कठोरतरदण्डस्य व्यवस्था भवितुम् अर्हति। सम्प्रति बहुषु सन्दर्भेषु दण्डः एतावत् न्यूनः भवति यत् अपराधिनः सहजतया दण्डं ददति। अतः सर्वकारः अनेकवारं आर्थिकदण्डं वर्धयितुं सज्जः अस्ति।

अनेकखण्डेषु प्रमुखाः

450,000 कर्मचारिणां आशाः पुनः सजीवाः अभवन् उच्चन्यायालये निर्णयः लम्बितः, तथापि सर्वकारः पदोन्नतिसज्जतां त्वरयति

भोपाल। मध्यप्रदेशे विगतदशवर्षेभ्यः पदोन्नतिं प्रतीक्षमाणानां लक्षशः सर्वकारीयकर्मचारिणां कृते पुनः आशायाः किरणः उद्भूतः। जबलपुर उच्चन्यायालये प्रमोशन नियम-2025 इत्यस्य चुनौतीं दत्त्वा याचिकायाः निर्णयस्य प्रतीक्षया च राज्यसर्वकारेण एकवर्षेण अनन्तरं पदोन्नतिप्रक्रियायाः पुनः आरम्भस्य सज्जतायां त्वरिता कृता अस्ति।

सामान्यप्रशासनविभागेन मन्त्रालये 19 विभागानां अधिकारिणां महत्त्वपूर्णसमागमः 29 जून दिनाङ्के आहूतः। मध्यप्रदेश लोकसेवावर्धननियमा-2025 इत्यस्य अन्तर्गतं विचारकार्यकर्तृणां कृते एक्स तथा वाई स्केलस्य निर्धारणे चर्चा करणीयम् इति बैठकस्य मुख्या कार्यसूची अस्ति। एषा एव प्रक्रिया भविष्ये विभागीयप्रवर्धनसमित्याः सभायाः आयोजनस्य मार्गं प्रशस्तं करिष्यति। सूत्रानुसारं मुख्यसचिवकार्यालयेन अद्यैव अस्मिन् विषये राज्यस्य महाधिवक्तातः कानूनीपरामर्शः प्राप्तः। महाधिवक्ता सर्वकारस्य पदोन्नतिप्रक्रियायाः अग्रे गन्तुं सख्यं दत्तवान् तदनन्तरं सर्वकारेण विधिविधायकविभागात् औपचारिकपरामर्शः अपि याचितः अस्ति।

वर्षे प्रथमवारं एक्स तथा वाई मापदण्डाः प्रवर्तन्ते। एतेषां मापदण्डानां आधारेण आरक्षितवर्गाणां प्रतिनिधित्वं प्रशासनिकदक्षतायाः च संतुलनं कृत्वा पदोन्नतिमापदण्डः निर्धारितः भविष्यति। नियमानुसारं अनुसूचितजनजातीनां कृते 20 प्रतिशतं आरक्षणं भविष्यति। अनुसूचितजातीनां कृते 16 प्रतिशतं आरक्षणं भविष्यति। एक्स तथा वाई इत्येतयोः मूल्यानि सामान्यतया 1 प्रत्येकं भविष्यति। यदि कस्यचित् वर्गस्य अन्तः धिन्नं मूल्यं निर्धारयितुं भवति तर्हि मुख्यसचिवस्य नेतृत्वे समितितः अनुमोदनं आवश्यकं भविष्यति। एषः निर्धारणः पञ्चवर्षपर्यन्तं प्रवर्तते।

त्रिषु एकवर्षस्य अन्तरं पुनः सक्रियः भवति

मुख्यसचिव अनुराग जैनस्य अध्यक्षतायां समीक्षासभायां विभागेभ्यः पदोन्नतिप्रक्रियायाः सज्जतां कर्तुं निर्देशः दत्तः। तखण्डमेव सामान्यप्रशासनविभागः सक्रियः भूत्वा सभायाः कृते विभिन्नविभागेभ्यः निर्देशान् निर्गतवान्। जी.एडी सर्वेभ्यः विभागेभ्यः उपसचिवस्तरात् अधः प्रतिष्ठानपदाधिकारिणां सभायां प्रेषयितुं आह। सभायां विभागाः स्वस्वकार्यकर्तानां स्थितिः, स्वीकृतपदानि, रिक्तस्थानानि, पदोन्नतिआवश्यकता, एक्स तथा वाई मापदण्डान् च इति विषये प्रस्तावान् प्रस्तुतं करिष्यति। एतेषां प्रस्तावानां आधारेण सर्वकारीयस्तरस्य अग्रे प्रक्रियाणां निर्णयः भविष्यति। उल्लेखनीयं यत् मध्यप्रदेशस्य लोकसेवावर्धननियमा 2025 तमे

पदोन्नति आशा वर्धिता

राज्ये 2016 तः कर्मचारिणां पदोन्नतिः वस्तुतः स्थगिता अस्ति। एतत् सर्वोच्चन्यायालये पदोन्नतिषु आरक्षणसम्बन्धानां लम्बितप्रकरणानाम् कारणेन अभवत्। नित्यं वर्धमानं दबावं कर्मचारिणां असन्तुष्टिं च दृष्ट्वा मोहनसर्वकारेण 17 जून 2025 दिनाङ्के नूतनं मध्यप्रदेशलोकसेवावर्धननियमम्, 2025 कार्यान्वितम्। एतस्य सर्वकारीयनिर्णयस्य अन्तर्गतं विभागाः डीपीसी-सज्जतां आरब्धवन्तः, परन्तु सामान्यवर्गस्य केचन कर्मचारीः जबलपुर-उच्चन्यायालये नवीननियमानां चुनौतीं दत्त्वा याचिकाम् अङ्गीकृतवन्तः।

प्रथमश्रवणे एव स्थितवान्

2025 तमस्य वर्षस्य जुलै-मासस्य 7 दिनाङ्के जबलपुर-उच्चन्यायालयेन अग्रिम-

नितिन नबिनस्य दलस्य विषये बहवः भाजपायाः दिग्गजाः महतीं आशां कुर्वन्ति

भोपाल। अनेके राजभाजपापानेताः भाजपा राष्ट्राध्यक्ष नितिन नबिनस्य नूतनदलस्य घोषणां उत्कीर्णतया पश्यन्ति। एतेषु अधिकारिणः नेतारः वरिष्ठः अनुभवीनो दलनेतारः सन्ति। आगामिसप्ताहे नूतनदलस्य घोषणा भविष्यति। राज्यसङ्घटनेन राष्ट्रियसङ्घटनस्य प्रायः दशनामानां सूची प्रस्तुतिता अस्ति। अस्मिन् समये राज्यनेतृभ्यः चतुः पञ्च प्रमुखपदानां अवसराः दत्ताः भवितुम् अर्हन्ति इति विश्वासः अस्ति। भाजपा मध्यप्रदेशे स्वस्य संगठनात्मकजालं देशस्य सर्वाधिकं बलिष्ठं मन्यते, राज्यं च प्रायः संगठनात्मककार्येषु देशस्य नेतृत्वं करोति। अत एव राज्यनेतृणां राष्ट्रियदले अधिकं प्रतिनिधित्वं प्राप्तम्। परन्तु सम्प्रति राज्यस्य सदस्यः सौदानसिंहः राष्ट्रियकार्यकारिणीयां राष्ट्रियोपाध्यक्षः अस्ति, पूर्वमन्त्री ओमप्रकाशधूर्ते सचिवः अस्ति। तदतिरिक्तं लालसिंह आर्यः दलस्य अनुसूचितजातिमार्गचोः राष्ट्रियप्रमुखत्वेन कार्यं करोति। अध्यक्षत्वेन नवीनः जेपी नड्डा इत्यस्य पुगणतदलेन सह कार्यं कुर्वन् अस्ति। सूत्राणि सूचयन्ति यत् केन्द्रीयनेतृत्वेन राष्ट्रियकार्यकारिणीयां कृते राज्यसङ्घटनात् नामानि याचितानि आसन्। केन्द्रसर्वकारस्य दशनामानि प्रेषितानि, एतानि नामानि चिरकालात् चर्चां कुर्वन्ति।

चर्चायां नाम

राष्ट्रियदले समावेशार्थं चर्चां क्रियमाणानां प्रमुखानां नामानां मध्ये मन्त्री कैलाशविजयवर्गीयः, पूर्वमन्त्री नरोत्तममिश्रः, सांसदः पूर्वप्रदेशाध्यक्षः च वी.डी.शर्मा, सांसदः कवितापाटीदारः, लता ऐलकरः, लालसिंह आर्यः च सन्ति। कैलाशविजयवर्गीयः पूर्वं दीर्घकालं यावत् दलस्य राष्ट्रियमहासचिवरूपेण कार्यं कृतवान्। राज्यराजनीत्यापेक्षया राष्ट्राजनीत्यां तस्य रुचिः अधिका अस्ति। विजयवर्गीयः गतविधानसभानिर्वाचनं दलस्य

नेतृत्वस्य निर्देशानुसारं प्रतिस्पर्धितवान्। अपि च, पूर्वमन्त्री नरोत्तममिश्रः अपि दिल्लीनगरे स्वस्य दृढधारणस्य कारणेन राष्ट्रियदले समाविष्टः भवितुम् अर्हति। सार्धपञ्चवर्षेभ्यः अधिकं यावत् राज्यभाजपाध्यक्षत्वेन कार्यं कृतवान् वी.डी.शर्मा इत्यस्य राष्ट्रियमहासचिवपदस्य कृते अपि विचारः कर्तुं शक्यते। यद्यपि तस्याः नाम केन्द्रीयमन्त्रिपरिषदः कृते अपि विचार्यते तथापि मोदीमन्त्रिमण्डलस्य विस्तारः सम्प्रति असम्भवात्ना वर्तते। महिलानेतृषु राज्यसभासांसदयोः कवितापाटीदारस्य, लता ऐलकरस्य च नाम चर्चां क्रियते, ये उभौ मालवानगरस्य सन्ति। नरोत्तममिश्रः सम्प्रति राष्ट्रियकार्यकारिणीसदस्यः अस्ति। केन्द्रीयमन्त्री शिवराजसिंहचौहान, नरेन्द्रसिंह तोमर, ज्योतिरादित्य सिन्धिया, जयभनसिंहपैयैया, प्रह्लादपटेल, गोपालभागवतः च राष्ट्रियकार्यकारिणीसदस्यरूपेण समाविष्टाः भवितुमर्हन्ति। एतेषु केचन नेतारः अद्यापि राष्ट्रियकार्यसमितेः सदस्यः सन्ति। भोपाले घोषितकार्यकारिणीयां वरिष्ठनेतारः पूर्वविधायकाः च सहितं अष्टः दशपर्यन्तं नामानि अपि योजयितुं शक्यन्ते।

चतुर्वर्षेभ्यः अनन्तरं 1300 कोटिरुप्यकाणां परियोजनायां एकः प्रमुखः दोषः प्रकाशितः अस्ति 145 एकरपरिमितस्य अन्तर्राष्ट्रीयक्रीडासङ्कुलस्य निर्माणं क्रियमाणस्य क्रीडाङ्गणस्य सीमाप्राचीरस्य सेवामार्गस्य च कृते स्थानस्य अभावः अस्ति

भोपाल। राजधानी नीलबादस्य समीपे बर्खेडानाथनगरे निर्मितस्य राज्यस्य बृहत्तमस्य अन्तर्राष्ट्रीयक्रीडासङ्कुलस्य निर्माणप्रक्रिया अन्तिमपदं प्राप्तवती अस्ति। परन्तु एकः तान्त्रिकः प्रशासनिकः च दोषः उद्भूतः यत् सम्पूर्णस्य परियोजनायाः योजनायाः विषये प्रश्नाः उत्पन्नाः। अस्याः महत्त्वकांक्षिणः परियोजनायाः मूल्यं प्रायः 12,300 कोटिरुप्यकाणां व्ययः भविष्यति, अधुना 16 एकर अतिरिक्तभूमिः आवश्यकी अस्ति। आश्चर्यवत् चतुर्वर्षपर्यन्तं निर्माणं निरन्तरं कृतम्, परन्तु क्रिकेट-क्रीडाङ्गणस्य सीमाप्राचीरस्य निर्गमनमार्गस्य च कृते पर्याप्तभूमिः अप्रयुक्ता अवशिष्टा इति कोऽपि न अवगच्छत् प्रशासनम् अधुना प्रायः चतुः एकरं निजीभूमिं प्राप्स्यति, यदा तु परियोजनायां प्रायः 12 एकरं सर्वकारीयभूमिः योजितः भविष्यति। क्रीडायुवाकल्याणविभागेन 2022 तमे वर्षे अस्याः निर्माणप्रक्रियाः निर्माणं आरम्भम् निर्माणस्य दायित्वं एमपीआरडीसी इत्यस्मै न्यस्तम्। प्रायः 145 एकरेषु विकसितस्य अस्मिन् क्रीडासङ्कुलस्य अन्तर्राष्ट्रीयक्रिकेटक्रीडाङ्गणं, फुटबॉलक्रीडाङ्गणं, हॉकीक्षेत्रं, आन्तरिकक्रीडासङ्कुलं, ओलिम्पिकस्तरीयं तरणकुण्डं, क्रीडाविज्ञानकेन्द्रं, अन्याः विश्वस्तरीयाः सुविधाः च सन्ति यथा यथा निर्माणं अन्तिमपदं प्राप्तवान् तथा तथा क्रिकेट-क्रीडाङ्गणस्य सीमाप्राचीरस्य सेवामार्गस्य च कृते पर्याप्तं स्थानं नास्ति इति ज्ञातम् तदनन्तरं पुनः सर्वेक्षणं कृतम्, यत्र अतिरिक्तं 16 एकरभूमिः आवश्यकी इति ज्ञातम्। एषः एव प्रश्नः यः

यदि समीपे भूमिः न स्यात्...

विशेषज्ञाः वर्दन्ति यत् यदि परियोजनायाः परितः सर्वकारीयनिजीभूमिः न उपलब्धा स्यात् तर्हि कोटिरुप्यकाणां मूल्यस्य एषा परियोजना स्थगितवती भवितुम् अर्हति स्म। एषः विषयः केवलं अतिरिक्तभूमिविषये एव नास्ति, अपितु परियोजनायाः प्रारम्भिकनियोजने, डिजाइने, तकनीकीमूल्यांकने च गम्भीरदोषान् अपि सूचयति। प्रश्नः उद्भवति यत् 1,300 कोटिरुप्यकाणां परियोजनायाः भूमिमूल्यं किमर्थं सम्यक् न मूल्याङ्कितम्? गुरुयोजनायाः डीपीआरस्य च निर्माणकाले एषा अभावः कथं उपेक्षिता? निर्माणस्य आरम्भात् पूर्वं तान्त्रिकसत्यापनं केन कृतम्? यदि अतिरिक्तभूमिः न प्राप्यते स्म तर्हि परियोजना अपूर्णा एव तिष्ठति स्म वा? अयं विषयः न केवलं 16 एकरभूमिविषये गम्भीराः प्रश्नाः उत्थापयति, अपितु राज्यस्य बृहत्तमस्य क्रीडापरियोजनायाः योजनायाः, निरीक्षणस्य, उत्तरदायित्वस्य च विषये।

राज्यस्य बृहत्तमः क्रीडासङ्कुलः

परियोजनायां 30,000 क्षमता युक्तं अन्तर्राष्ट्रीय क्रिकेट-क्रीडाङ्गणं, 10,000 क्षमता-क्षमतायुक्तं फुटबॉल-क्रीडाङ्गणं,

मोदीमन्त्रिमण्डले मध्यप्रदेशस्य प्रतिनिधित्वं वर्धयितुं शक्नोति

भोपाल। भारतीयजनतापक्षस्य अन्तः राष्ट्रियसङ्घटनस्य पुनर्गठनेन सह केन्द्रसर्वकारे महतीं परिवर्तनस्य चर्चाः तीव्रताम् अवाप्तवन्तः। नूतनराष्ट्रीयकार्यकारिणीयाः गठनानन्तरं प्रधानमन्त्री नरेन्द्रमोदी संसदस्य मानसूनसत्रात् पूर्वं स्वमन्त्रिमण्डले बृहत्परिवर्तनं कर्तुं शक्नोति इति विश्वासः अस्ति। यदि एतत् भवति तर्हि मध्यप्रदेशे अपि तस्य प्रभावः अनुभूयते स्म। सूत्रानुसारं वर्तमानकाले केन्द्रसर्वकारस्य प्रतिनिधित्वं कुर्वन्तः मध्यप्रदेशस्य केचन मन्त्रिभ्यः संगठनात्मकदायित्वं दत्त्वा मन्त्रिमण्डले नूतनानि मुखानि स्थापयितुं शक्यन्ते। राज्यस्य त्रयः चत्वारः च सांसदाः केन्द्रीयमन्त्रीत्वस्य अवसरः दत्तः भवेत्, तथैव विद्यमानानाम् मन्त्रिणां समानसङ्ख्यायाः उत्तरदायित्वं परिवर्तयितुं शक्यते इति चर्चा वर्तते।

संस्थायां विजयवर्गीयायाः भूमिका वर्धते

भाजपासङ्घटनस्य अन्तः वरिष्ठमन्त्री कैलाशविजयवर्गीयाय राष्ट्रियस्तरस्य उत्तरदायित्वं दातुं शक्यते इति राजनैतिकवृत्तेषु अपि चर्चा वर्तते। पूर्वगृहमन्त्री डॉ. नरोत्तममिश्रः दृष्ट्या उपनिर्वाचने दलस्य प्रत्याशीरूपेण प्रतिस्पर्धां कर्तुं शक्नोति इति अपि अनुमानाः सन्ति। संसदस्य मानसूनसत्रस्य अनन्तरं उपनिर्वाचनं भविष्यति इति विश्वासः अस्ति। सूत्रानुसारं विगतदिनात् अनेके राज्यमन्त्रिणः दिल्लीनगरं बहुधा आगच्छन्ति, येन राजनैतिकक्रियाकलापः अधिकं तीव्रः जातः।

राज्यपालस्य विषये निर्णयः अपि शीघ्रमेव सम्भवः

मध्यप्रदेशस्य राज्यपालस्य डॉ. मङ्गुभाई पटेलस्य वर्तमानकार्यकालः जुलाईमासस्य प्रथमसप्ताहे समाप्तः भवति। फलतः आगामिषु दिनेषु मध्यप्रदेशसहितानाम् अनेकराज्यानां राज्यपालानाम् विषये केन्द्रसर्वकारः निर्णयं कर्तुं शक्नोति। मङ्गुभाई पटेलस्य द्वितीयं कार्यकालस्य अपि सम्भावना वर्तते इति राजनैतिकस्रोताः वर्दन्ति। यदि एतत् भवति तर्हि सः गतसार्धदशके प्रथमः राज्यपालः भविष्यति यः द्वितीयवारं क्रमशः विजयं प्राप्स्यति।

संगठनात् शासनं प्रति परिवर्तनस्य एकः कालः

सम्प्रति भाजपा संगठनात्मक-संरकारी-स्तरयोः पुनः संतुलनस्य प्रक्रियां प्रचलति। एकं नूतनं राष्ट्रिय संगठनात्मकं दलं, केन्द्रीयमन्त्रिमण्डलस्य सम्भाव्यविस्तारः, राज्येषु संगठनात्मकनियुक्तयः, राज्यसर्वकारेषु पुनः परिवर्तनं च-एते सर्वे निर्णयाः अधुना दलनेतृत्वस्य अन्तिमस्वीकृतेः प्रतीक्षां कुर्वन्ति। आगामिनि कतिचन सप्ताहाः मध्यप्रदेशराजनीत्याः अपि महत्त्वपूर्णः इति मन्यन्ते।

त्रिवरणेषु निर्माणम्

अन्तर्राष्ट्रीयक्रीडासङ्कुलस्य निर्माणं त्रयः चरणाः क्रियेते। प्रथमचरणस्य अन्तर्राष्ट्रीय एथलेटिक्स-पट्टिका, हॉकी-अभ्यास-स्थलानि, बास्केटबॉल-क्रीडाङ्गणानि, वॉलीबॉल-क्रीडाङ्गणानि, टेनिस-क्रीडाङ्गणानि च निर्मिताः सन्ति। द्वितीयचरणस्य 5000 प्रेक्षकाणां क्षमतायुक्तं आन्तरिकक्रीडाङ्गणं, त्रीणि सहायकभवनानि, क्रीडाविज्ञानकेन्द्रं, छात्रावासः, प्रशासनिकभवनं च निर्मितं भवति तृतीयचरणस्य अन्तर्राष्ट्रीयक्रिकेट-क्रीडाङ्गणं, वेलोड्रोम, अन्ये च सहायकक्रीडासुविधाः च समाविष्टाः भविष्यन्ति।

कृषकाणां भूमिः अधिग्रहणं भविष्यति

अतिरिक्तभूमौ प्रायः चतुः एकरः निजीभूमिः अन्तर्भवति। प्रशासनेन प्रभावितकृषकाणां कृते सूचनाः निर्गताः। यतो हि क्षेत्रं पंचायतक्षेत्रम् अस्ति, तस्मात् कृषकाणां कृते मार्गदर्शकामूल्यात् चतुर्णां क्षतिपूर्तिः भविष्यति। आगामिषु मासत्रयेषु अधिग्रहणप्रक्रिया सम्पन्नं भविष्यति इति प्रशासनस्य दवान् करोति।